

Spørsmål til Skole-Norge våren 2014

Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets
spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere

Nils Vibe
Berit Lødding

Rapport 26/2014

NIFU

Spørsmål til Skole-Norge våren 2014

Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets
spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere

Nils Vibe
Berit Lødding

Rapport 26/2014

Rapport	26/2014
Utgitt av Adresse	Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Oppdragsgiver Adresse	Utdanningsdirektoratet Postboks 9359 Grønland, NO-0135 Oslo
Trykk	Link Grafisk
ISBN	978-82-327-0013-4
ISSN	1892-2597 (online)

www.nifu.no

Forord

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har en treårig rammeavtale for 2013 – 2015 med Utdanningsdirektoratet om å gjennomføre halvårslige spørreundersøkelser rettet mot skoler og skoleeiere. Undersøkelsene er kjent som Utdanningsdirektoratets spørringer. Temaene for de enkelte undersøkelsene avtales fra gang til gang og skal dekke Utdanningsdirektoratets kunnskapsbehov til enhver tid. Resultatene fra undersøkelsene skal offentliggjøres i NIFUs ordinære rapportserie og foreligge nedlastbare i PDF-format på Utdanningsdirektoratets og NIFUs hjemmesider.

I spørringen som ble gjennomført våren 2014 inngår som vanlig fire respondentgrupper som er spurt om i alt ni ulike temaer. Denne rapporten er i første rekke en tabellrapport der det bare i liten grad har vært rom for mer inngående analyser av det foreliggende materialet. Rapporten inneholder til sammen 70 tabeller og 10 figurer. Det er ikke skrevet noe samlet sammendrag for denne rapporten, og leseren henvises til oppsummeringene ved slutten av hvert kapittel.

Prosjektleder for Utdanningsdirektoratets spørringer er Nils Vibe, som har skrevet rapporten. Berit Lødding har bearbeidet og analysert svar på åpne spørsmål i kapittel 7. Vibeke Opheim har kvalitetssikret rapporten. Kontaktperson hos Utdanningsdirektoratet er Thorleif Orre. Det er mottatt kommentarer på utkastet til rapporten fra Utdanningsdirektoratet og fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (kapittel 7) og kommentarene er i størst mulig grad innarbeidet.

Vi takker 549 grunnskoler, 93 videregående skoler, 16 fylkeskommuner og 102 kommuner, som har brukt tid på å besvare undersøkelsen, i konkurranse med mange andre viktige gjøremål.

Oslo, juni 2014

Sveinung Skule
direktør

Vibeke Opheim
forskningsleder

Innhold

1	Innledning	7
2	Beskrivelse av utvalgene og gjennomføring	9
2.1	Hovedprinsipp for utvalgsdesign	9
2.2	Kommuneutvalget våren 2014	9
2.2.1	68 prosent godkjente svar og skjevheter i nettoutvalget	9
2.3	Grunnskoleutvalget våren 2014	11
2.3.1	59 prosent godkjente svar og bare små skjevheter i nettoutvalget	11
2.4	Utvalget av videregående skoler våren 2014	14
2.4.1	68 prosent godkjente svar og god representativitet	14
2.5	Veiling av materialet	15
2.6	Gjennomføring av undersøkelsene	16
3	Nettressurser for bedre læringsmiljø	19
3.1	Fire av fem skoler benytter ressursene	19
3.2	Ressursene oppleves som nyttige	20
3.3	Hvordan brukes nettressursene?	21
3.4	Oppsummering	22
4	Vurdering for læring	25
4.1	Uklarhet om hvor mange skoler som har vært med i satsingen	25
4.2	Skoleeier oppfattes som en pådriver i utviklingsarbeidet	28
4.3	Vurderingspraksis	29
4.4	Konkrete tiltak	34
4.5	Holdninger til vurdering	37
4.6	Oppsummering	39
5	Lokale læreplaner	41
5.1	Ansvar for lokalt læreplanarbeid er delegert	41
5.2	Årlig arbeid med planene er det vanligste	43
5.3	Prøveresultater er viktigste informasjonskilde	44
5.4	Kompetansemålene er viktigste element i planene	46
5.5	Informasjon fra Utdanningsdirektoratet har fått økt betydning	47
5.6	Oppsummering	48
6	Etablering av læreplaner	51
6.1	Arbeidsinnvandring viktigere som årsak til at bedrifter ikke tar inn lærlinger	51
6.2	Dempet optimisme foran høstens inntak av lærlinger	53
6.3	Fylkeskommunene iverksetter egne tiltak	54
6.4	Flere etterlyser initiativ fra sentralt hold	56
6.5	Få bekreftende opplysninger om permitteringer og oppsigelser av lærlinger	58
6.6	Opprettelse av Vg3-tilbud	58
6.7	To hovedhensyn når tilbudet planlegges	59
6.8	Forsøket med praksisbrev	61
6.9	Oppsummering	61
7	Bruk av tolk i skolen	63
7.1	Tre av fire skoler har foresatte med svake norskferdigheter	63
7.2	For lite bruk av tolk ved en av fem skoler	64
7.3	Mangel på tolker er viktigste årsak til at tolk ikke brukes	65
7.4	Elever, kjente og slektninger tolker for foreldrene	65
7.5	To av tre skoler har utviklet rutiner for bruk av tolk	67
7.6	Få skoler har lærere med opplæring i bruk av tolk	68
7.7	Mange skoler iverksetter tiltak for samarbeid	69
7.8	Tiltak for enklere bruk av tolk	71
7.9	Oppsummering	73
8	Nasjonale sentre – kjennskap og brukertilfredshet	75
8.1	Det er store forskjeller i hvor mange som bruker sentrene	76
8.2	Store skoler og kommuner bruker sentrene mest	77
8.3	Små geografiske forskjeller	79
8.4	Flere formål for kontakten med sentrene	80
8.5	Tilfredshet med det de nasjonale sentrene leverer	83

8.6	Bruk av sentrenes nettsted	83
8.7	Oppsummering	85
Referanser		87

1 Innledning

Siden 2009 har NIFU gjennomført halvårlige spørreundersøkelser om ulike temaer blant skoler og skoleeiere på vegne av Utdanningsdirektoratet. Til nå er i alt ti slike undersøkelser gjennomført, og hver undersøkelse er dokumentert med en egen rapport med tittelen «Spørsmål til Skole-Norge». Feltarbeidsperioden for undersøkelsen våren 2014 var fra 27. februar til 5. mai. Undersøkelsen har fire målgrupper, nemlig grunnskoler, videregående skoler, kommuner og fylkeskommuner. Spørsmålene i undersøkelsen kan deles inn i ni temaer, hvorav seks har fått hvert sitt kapittel i denne rapporten. Tabell 1.1 viser temaene og målgruppene. Ikke alle temaer er aktuelle for alle fire målgrupper, noe som illustreres med kryss i tabell 1.1. Kryssene viser hvilke målgrupper som har fått spørsmål om de ulike temaene.

Tabell 1.1 Temaer og målgrupper i Utdanningsdirektoratets spørring våren 2014

Tema	Videregående			
	Grunnskole	skole	Kommune	Fylke
Ny GIV	X	X		
Ungdomstrinn i utvikling	X		X	
Vurdering for læring	X	X	X	X
Læreplaner som styringsdokumenter	X	X	X	X
Fagstoff og nettressurser om bedre læringsmiljø	X	X	X	X
Bruk av tolk i skolen	X	X		
Etablering av læreplasser				X
Praksisbrev				X
De nasjonale sentrene	X	X	X	X

Temaet Ny GIV er ikke rapportert her, men vil bli dekket av en egen rapport fra NOVA. Ungdomstrinn i utvikling er del av et eget NIFU-prosjekt og rapporteres i et eget arbeidsnotat. Spørsmål om forsøksordningen med praksisbrev er tatt med i kapittelet om etablering av læreplasser.

2 Beskrivelse av utvalgene og gjennomføring

2.1 Hovedprinsipp for utvalgsdesign

For å redusere belastningen på sektoren er det lagt til grunn som en forutsetning at Utdanningsdirektoratets spørringer skal være utvalgsundersøkelser. Spørringene er halvårslige, og det er laget tre sammenliknbare utvalg slik at skoler og skoleeiere ikke skal kontaktes oftere enn hvert halvannet år. Unntaket fra dette er *fylkeskommunene* og ti større kommuner, der alle skoleeiere er med i alle spørringer. 16 av 19 fylkeskommuner har besvart undersøkelsen våren 2014. Østfold, Finnmark og Nord-Trøndelag har ikke gjennomført undersøkelsen.

De videregående skolene er fordelt på tre utvalg med ca. en tredjedel av skolene fra hvert fylke i hvert av utvalgene. 137 videregående skoler var med i bruttoutvalget våren 2014. Det er laget tre sammenliknbare *kommuneutvalg*, og de 429 kommunene¹ er fordelt på disse utvalgene. *Grunnskoleutvalgene* er laget på tilsvarende måte, slik at grunnskolene i hvert enkelt utvalg kommer fra kommunene i det samme utvalget. For 10 større kommuner² har vi imidlertid gjort et unntak. Disse er, i likhet med fylkeskommunene, med i alle tre utvalg, mens grunnskolene i disse kommunene er fordelt på de tre utvalgene med en tredjedel i hvert utvalg. I alt 930 grunnskoler var med i utvalget våren 2014 av en populasjon av på 2784. Dette tallet er synkende fra år til år etter hvert som stadig flere små skoler legges ned eller slås sammen til større enheter. Våren 2009 var det 1020 grunnskoler i utvalget av en samlet populasjon av ordinære grunnskoler på 3025. På fem år har dermed antallet grunnskoler sunket med 240, eller åtte prosent. Hvert år har i gjennomsnitt 50 skoler blitt lagt ned i løpet av disse fem årene.

Kommunene og de videregående skolene er i utgangspunktet ikke trukket tilfeldig, men fordelt på utvalgene innenfor fylkene etter kriterier som størrelse, geografi, kommunetype og skoletype. Der det har vært mulig å velge mellom flere kommuner eller videregående skoler som tilfredsstillte de samme kriteriene, er det trukket tilfeldig. I praksis har slik tilfeldig trekking bare vært aktuelt i fylker med særlig mange små kommuner eller mange videregående skoler. I de ti større kommunene som er med hver gang, men der bare en tredjedel av grunnskolene er med, er utvalget av skoler trukket tilfeldig.

2.2 Kommuneutvalget våren 2014

2.2.1 68 prosent godkjente svar og skjevheter i nettoutvalget

Tabell 2.1 viser hvordan kommuneutvalget var sammensatt fylkesvis og hva slags svarprosent som ble oppnådd. Svarprosentene beregnes her på basis av hvor mange av de besvarelsene vi har mottatt som kan brukes i analysene. De fleste av de besvarelsene som brukes er komplette, men for noen mangler svar på en eller flere av delene av undersøkelsene.

¹ Svalbard regnes som egen kommune og regnes å tilhøre Troms fylke

² Arendal, Bergen, Bærum, Fredrikstad, Kristiansand, Oslo, Sandnes, Stavanger, Tromsø og Trondheim.

Den samlede svarprosenten ble 68 prosent, eller 102 av de 150 kommunene i utvalget. To kommuner nektet aktivt å delta, det vil si at det ble gitt beskjed om at de ikke ønsket å være med. 42 kommuner svarte ikke på henvendelsen og åpnet heller ikke undersøkelsen, selv etter fem påminnelser. Vi har valgt å kalle det for «passiv nekt», et fenomen som synes å være ganske utbredt innenfor denne sektoren. Omfanget er større enn vanlig. I alt 106 kommuner åpnet undersøkelsen, men fire av besvarelsene var så mangelfulle at de ikke kan brukes i analysene. Det samme utvalget er benyttet to ganger tidligere, høsten 2009 og 2012, og svarprosenten var da henholdsvis 69 og 78 prosent

Tabell 2.1 Populasjon, bruttoutvalg og nettoutvalg av kommuner fordelt etter fylke.

	Populasjon	Brutto- utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	Ufull- stendig	Godkjent	Godkjent %
Østfold	18	6		2	0	4	67 %
Akershus	22	8	1	1	2	4	50 %
Oslo	1	1		0	0	1	100 %
Hedmark	22	9		2	0	7	78 %
Oppland	26	8	1	1	0	6	75 %
Buskerud	21	6		1	0	5	83 %
Vestfold	14	4		0	0	4	100 %
Telemark	18	6		1	0	5	83 %
Aust-Agder	15	6		0	0	6	100 %
Vest-Agder	15	6		2	0	4	67 %
Rogaland	26	10		3	0	7	70 %
Hordaland	33	12		4	0	8	67 %
Sogn og Fjordane	26	9		3	0	6	67 %
Møre og Romsdal	36	12		5	0	7	58 %
Sør-Trøndelag	25	9		3	0	6	67 %
Nord-Trøndelag	23	8		3	0	5	63 %
Nordland	44	15		4	1	10	67 %
Troms *	25	8		2	1	5	63 %
Finnmark	19	7		5	0	2	29 %
Sum	429	150	2	42	4	102	68,0 %
			1,3 %	28,0 %	2,7 %	68,0 %	100,0 %

* Inkludert Svalbard

Svarprosenten varierer mellom fylkene. Når vi ser bort fra Oslo, har to fylker oppnådd full oppslutning, nemlig Vestfold og Aust-Agder. Buskerud og Telemark mangler imidlertid bare en kommune hver på dette. Dårligst er oppslutningen i Finnmark med bare to av sju kommuner.

Vi ser av tabell 2.2 at det er variasjon i svarprosenten etter kommunens folketall; de største kommunene svarer i vesentlig større grad enn de små. Svarprosenten varierer også etter landsdel, fra 57 prosent blant kommunene i Midt- og Nord-Norge til 80 prosent på Østlandet. Aller lavest er oppslutningen blant små kommuner i Midt- og Nord-Norge med 45 prosent.

Tabell 2.2 Svarprosjenter for kommuner etter geografi og folketall.

Svarprosjenter		Antall innbyggere			
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Landsdel	Oslo og Akershus		100 %	67 %	63 %
	Østlandet	50 %	88 %	100 %	80 %
	Sør- og Vestlandet	61 %	67 %	100 %	70 %
	Midt- og Nord-Norge	45 %	69 %	75 %	57 %
Alle		51 %	74 %	89 %	68 %

Med hensyn til geografi og folketall, fikk nettoutvalget sammensetningen som er vist i tabell 2.3.

Tabell 2.3 Sammensetning av nettoutvalget av kommuner etter geografi og folketall sammenliknet med populasjonen av kommuner (i parentes). Totalprosent.

Landsdel	Folketall i tre grupper			
	Under 3000	3000 til 9999	10.000 og mer	Alle
Oslo og Akershus	(0,2)	1,0 % (0,2)	3,9 % (4,9)	4,9 % (5,4)
Østlandet	4,9 % (7,0)	13,7 % (12,1)	11,8 % (8,6)	30,4 % (27,7)
Sør- og Vestlandet	10,8 % (12,4)	15,7 % (14,7)	10,8 % (8,2)	37,3 % (35,2)
Midt- og Nord-Norge	9,8 % (17,9)	10,8 % (8,9)	6,9 % (4,9)	27,5 % (31,7)
Alle	25,5 % (37,5)	41,2 % (35,9)	33,3 % (26,6)	100,0 %

Fordelingen av kommuner på landsdeler avviker fra det vi finner i populasjonen av kommuner ved at store og mellomstore kommuner og kommuner på Østlandet og Sør- og Vestlandet er overrepresentert på bekostning av små kommuner og kommuner i Midt- og Nord-Norge.

2.3 Grunnskoleutvalget våren 2014

2.3.1 59 prosent godkjente svar og bare små skjevheter i nettoutvalget

Grunnskoleutvalget for våren 2014 ble trukket fra en populasjon på i alt 2784 ordinære grunnskoler, som er registrert i Grunnskolens informasjonssystem (GSI) for skoleåret 2013-2014. Utvalget bestod av 930 skoler. Av disse ble to skoler tatt ut av utvalget fordi det viste seg at de var slått sammen med andre skoler. Svarprosenten skal derfor beregnes på basis av 928 skoler.

Tabell 2.4 Populasjon, bruttoutvalg og nettoutvalg av grunnskoler fordelt etter fylke.

	Populasjon	Brutto- utvalg	Tatt ut av utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	Ufull- stendig	God- kjent	God- kjent %
Østfold	119	39		1	13	0	25	64 %
Akershus	241	81		2	23	3	53	65 %
Oslo	135	44		1	14	1	28	64 %
Hedmark	126	43		2	9	0	32	74 %
Oppland	128	39		0	17	2	20	51 %
Buskerud	142	46		3	18	1	24	52 %
Vestfold	115	39		0	16	0	23	59 %
Telemark	103	32		2	17	1	12	38 %
Aust-Agder	68	23		1	10	1	11	48 %
Vest-Agder	102	35		2	15	0	18	51 %
Rogaland	230	76		2	25	2	47	62 %
Hordaland	297	98		1	41	2	54	55 %
Sogn og Fjordane	113	33		0	11	0	22	67 %
Møre og Romsdal	199	68	2	5	23	2	36	55 %
Sør-Trøndelag	152	48		2	15	1	30	63 %
Nord-Trøndelag	103	37		0	15	0	22	59 %
Nordland	204	79		1	26	0	52	66 %
Troms*	126	43		0	16	2	25	58 %
Finnmark	81	27		1	10	1	15	56 %
Sum	2784	930	2	26	334	19	549	59,2 %
				2,8 %	36,0 %	2,0 %	59,2 %	100,0 %

*Inkludert Svalbard.

26 skoler nektet aktivt å være med i undersøkelsen. Vi hadde gjort oppmerksom på i invitasjonen og i påminnelsene at skoler som ikke sa ifra dersom de ikke ønsket å delta, ville motta påminnelser. Likevel er det bare en liten andel skoler som gjør dette. 334 skoler, eller 36 prosent, hører til kategorien «passiv nekt», ved at de verken besvarte våre i alt seks henvendelser eller åpnet undersøkelsen. Når bare en håndfull av skolene gir aktivt beskjed om at de ikke ønsker å delta, mens flere hundre lar være å besvare henvendelsene, er dette en indikasjon på at henvendelser av denne typen ikke tas særlig alvorlig ved mange skoler. De to siste undersøkelsene har hatt lavere deltakelse enn vi har vært vant til og dette kan tyde på en økende grad av tretthet blant skolene og manglende motivasjon for å prioritere slike undersøkelser.

568 grunnskoler åpnet undersøkelsen, og vi har brukt 549 av dem. Dermed kunne besvarelsene til 59,2 prosent av bruttoutvalget brukes i analysene. Det samme utvalget ble også brukt høsten 2009 med en svarprosent på 63 og høsten 2012 da 65 prosent deltok. Hedmark har den klart høyeste svarprosenten denne gangen med 74 prosent, mens den klart laveste er i Telemark med 38 prosent.

Ettersom det er primærkommunen og ikke fylkeskommunen som er det relevante forvaltningsnivået for grunnskolene, er sammenlikning av svarprosenter på kommunenivå det mest interessante. Siden norske kommuner gjennomgående er små, gir det likevel liten mening å gjøre en fullstendig sammenlikning av svarprosenter mellom kommuner. Av 33 kommuner, som har minst 10 skoler med i utvalget, varierer svarprosenten mellom 20 (Verdal) og 85 prosent (Hamar og Tromsø). 11 av disse kommunene har svarprosenter på 70 prosent og høyere. I tillegg til Hamar og Tromsø er dette Ski, Skedsmo, Trondheim, Stjørdal, Larvik, Lindås, Fredrikstad, Klepp og Nesodden. På den positive siden skal også fire mindre kommuner nevnes der alle fire, fem eller seks skoler har besvart undersøkelsen: Rygge, Askvoll, Høyanger og Øksnes.

Tabell 2.5 Svarprosent for grunnskoler etter geografi, skoletype og skolestørrelse.

Etter landsdel og skoletype	Barneskoler	1-10 skoler	Ungdomsskoler	Alle typer
Oslo og Akershus	67 %	65 %	60 %	65 %
Østlandet	53 %	66 %	63 %	57 %
Sør- og Vestlandet	52 %	67 %	58 %	56 %
Midt- og Nord-Norge	62 %	60 %	66 %	62 %
Hele landet	57 %	64 %	61 %	59 %
Etter landsdel og skolestørrelse	Under 100	100-299	300 og over	Alle størrelser
Oslo og Akershus	63 %	50 %	72 %	65 %
Østlandet	54 %	53 %	70 %	57 %
Sør- og Vestlandet	54 %	58 %	57 %	56 %
Midt- og Nord-Norge	59 %	64 %	64 %	62 %
Hele landet	56 %	57 %	65 %	59 %

Tabell 2.5 viser at svarprosenten blant grunnskolene varierer relativt lite etter skoletype, elevtall og geografi, mellom 56 og 65 prosent. 1-10 skoler og ungdomsskoler har høyere svarprosent enn barneskolene, mens Oslo og Akershus og Midt- og Nord-Norge også har relativt høy svarprosent. Store skoler har høyest svarprosent. Aller høyest svarprosent har store skoler i Oslo og Akershus (72 prosent), mens den er lavest blant barneskoler på Sør- og Vestlandet (52 prosent).

Tabell 2.6 og 2.7 viser hvordan nettoutvalget er sammensatt etter geografi, skoleslag og skolestørrelse når vi sammenlikner med populasjonen av grunnskoler. Siden vårt bruttoutvalg ikke er helt perfekt sammensatt etter disse kriteriene, vil vi nå se et noe annet bilde enn det tabell 2.5 viste for svarprosentene. Fortsatt er barneskolene noe underrepresentert i utvalget, og det samme gjelder de mellomstore skolene. Den lille geografiske skjevheten opprettholdes med underrepresentasjon av Østlandet og Sør- og Vestlandet.

Tabell 2.6 Sammensetning av nettoutvalget av grunnskoler etter geografi og elevtall, sammenliknet med populasjonen av grunnskoler (i parentes). Totalprosent.

Elevtall	Under 100	100-299	300 og over	Alle
Oslo og Akershus	0,9 % (0,8)	3,3 % (4,0)	10,6 % (8,7)	14,8 % (13,5)
Østlandet	5,1 % (5,7)	12,4 % (13,6)	7,3 % (7,0)	24,8 % (26,3)
Sør- og Vestlandet	11,3 % (11,6)	14,2 % (15,3)	8,7 % (9,4)	34,2 % (36,2)
Midt- og Nord-Norge	11,3 % (10,7)	9,8 % (8,7)	5,1 % (4,5)	26,2 % (23,9)
Alle	28,6 % (28,8)	39,7 % (41,6)	31,7 % (29,6)	100,0 %

Når vi tar i betraktning den relativt lave samlede svarprosenten, er ikke avvikene mellom sammensetningen av populasjonen av skoler og sammensetningen av nettoutvalget særlig store. Det største enkeltavviket er på 2,6 prosentpoeng og gjelder barneskoler på Sør- og Vestlandet.

Tabell 2.7 Sammensetning av nettoutvalget av grunnskoler etter geografi og trinn, sammenliknet med populasjonen av grunnskoler (i parentes). Totalprosent.

Trinn	Barnetrinn	Barne- og ungdomstrinn	Ungdomstrinn	Alle
Oslo og Akershus	9,5 % (8,5)	2,0 % (1,8)	3,3 % (3,2)	14,8 % (13,5)
Østlandet	14,9 % (17,0)	4,2 % (4,0)	5,6 % (5,4)	24,8 % (26,3)
Sør- og Vestlandet	20,0 % (22,6)	8,9 % (8,1)	5,3 % (5,5)	34,2 % (36,2)
Midt- og Nord-Norge	12,2 % (11,0)	10,6 % (10,4)	3,5 % (2,6)	26,2 % (23,9)
Alle	56,6 % (59,1)	25,7 % (24,3)	17,7 % (16,6)	100,0 %

Vi har også sett på om driftsansvar og målform har hatt noen betydning for svarprosenten i undersøkelsen og nettutvalgets representativitet i forhold til populasjonen av skoler. Av grunnskolene i nettutvalget er 5,3 prosent private, mot 4,9 prosent av bruttutvalget av grunnskoler og 5,6 prosent av populasjonen. Dette er ingen signifikant forskjell. Mens 21,3 prosent av skolene i bruttutvalget og 21,8 prosent av populasjonen av grunnskoler har nynorsk som målform, gjelder dette 20,2 prosent av skolene som har besvart undersøkelsen. Denne forskjellen er heller ikke statistisk signifikant.

2.4 Utvalget av videregående skoler våren 2014

2.4.1 68 prosent godkjente svar og god representativitet

Utvalget av videregående skoler er hentet fra populasjonen på 408 skoler. Kilden er her dels Nasjonalt skoleregister og dels datafiler over søker- og elevinformasjon som NIFU har fått tilgang til i forbindelse med evalueringen av Kunnskapsløftet. Det ble opprinnelig laget tre sammenliknbare utvalg med 144 videregående skoler i hvert utvalg. En del skoler er imidlertid tatt ut fordi de ikke lengre er registrert som egne enheter. Det er en stor utfordring å følge med i de endringene som foregår fra år til år. Skoler legges ned og nye opprettes samtidig som eksisterende skoler slås sammen til større enheter. Det tilstrebes representativitet innenfor landsdeler med hensyn til skoletype, størrelse og geografisk plassering. I alt kunne besvarelser fra 93 skoler, eller 67,9 prosent av skolene, godkjennes for analyseformål.

Tabell 2.8 Populasjon, bruttutvalg og nettutvalg av videregående skoler fordelt etter fylke.

	Popu- lasjon	Brutto- utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	God- kjent	Godkjen- t %
Østfold	18	6	0	1	5	83 %
Akershus	35	11	0	4	7	64 %
Oslo	34	11	0	4	7	64 %
Hedmark	16	6	0	2	4	67 %
Oppland	16	5	0	1	4	80 %
Buskerud	18	6	0	3	3	50 %
Vestfold	13	5	0	1	4	80 %
Telemark	15	5	0	2	3	60 %
Aust-Agder	9	3	0	0	3	100 %
Vest-Agder	14	5	0	1	4	80 %
Rogaland	35	12	1	5	6	50 %
Hordaland	55	18	1	3	14	78 %
Sogn og Fjordane	15	5	0	2	3	60 %
Møre og Romsdal	26	9	0	4	5	56 %
Sør-Trøndelag	27	10	0	2	8	80 %
Nord-Trøndelag	13	4	0	2	2	50 %
Nordland	22	6	0	1	5	83 %
Troms	17	6	0	3	3	50 %
Finnmark	10	4	0	1	3	75 %
Sum	408	137	2	42	93	67,9 %
			1,5 %	30,7 %	67,9 %	100,0 %

Svarprosenten varierer fra 50 prosent til 100 prosent mellom fylkene. I Aust-Agder har alle tre skoler besvart undersøkelsen mot bare halvparten av skolene i Buskerud, Rogaland, Nord-Trøndelag og Troms.

Tabell 2.9 Sammensetning av nettutvalget av videregående skoler etter geografi og elevtall, sammenliknet med populasjonen av videregående skoler (i parentes). Totalprosent.

	Under 250	250-599	600 og over	Alle
Oslo og Akershus	4,3 % (2,4)	3,2 % (6,5)	7,5 % (7,7)	15,1 % (16,7)
Østlandet	5,4 % (7,0)	9,7 % (8,0)	9,7 % (8,2)	24,7 % (23,2)
Sør- og Vestlandet	14,0 % (13,3)	16,1 % (16,5)	7,5 % (8,7)	37,6 % (38,5)
Midt- og Nord-Norge	7,5 % (9,0)	10,8 % (7,7)	4,3 % (4,8)	22,6 % (21,5)
Alle	31,2 % (31,7)	39,8 % (38,7)	29,0 % (29,5)	100,0 %

Nettutvalget avspeiler populasjonen på en god måte både når det gjelder skolestørrelse og geografi (tabell 2.9). Mellomstore skoler i Midt- og Nord-Norge er noe overrepresentert, Rene yrkesfaglige skoler på Sør- og Vestlandet og kombinerte skoler på Østlandet er også noe overrepresentert (tabell 2.10).

De tre ulike skoleslagene er alle godt representert i nettutvalget, men rene yrkesfaglige skoler studieforbereende skoler riktignok med en svak overrepresentasjon på bekostning av de studieforbereende skolene (tabell 2.10). Kombinerte skoler på Østlandet er overrepresentert på bekostning av samme skoleslag i Oslo og Akershus. Det har for øvrig vært en utvikling over tid der det blir stadig flere kombinerte skoler på bekostning av rene yrkesfaglige skoler.

Tabell 2.10 Sammensetning av nettutvalget av videregående skoler etter geografi og skoleslag, sammenliknet med populasjonen av videregående skoler (i parentes). Totalprosent.

	Ren studie- forberedende	Ren yrkesfaglig	Kombinert	Alle
Oslo og Akershus	5,5 % (4,9)	1,1 % (0,7)	8,8 % (11,3)	15,1 % (16,7)
Østlandet	1,1 % (2,9)	1,1 % (1,5)	22,0 % (19,1)	24,7 % (23,2)
Sør- og Vestlandet	6,6 % (7,4)	7,7 % (4,9)	24,2 % (25,5)	37,6 % (38,5)
Midt- og Nord-Norge	2,2 % (2,0)	1,1 % (1,2)	18,7 % (18,6)	22,6 % (21,5)
Alle	15,4 % (17,2)	11,0 % (8,3)	73,6 % (74,5)	100,0 %

15 prosent av de videregående skolene i nettutvalget er private, mot 20 prosent i bruttutvalget og 17 prosent i populasjonen av videregående skoler. Alt i alt kan vi konkludere med at nettutvalget av videregående skoler er lite, men det har svært god representativitet.

2.5 Veieing av materialet

Fordi kommuneutvalget har lavere svarprosent enn vanlig, og fordi vi registrerer en del skjevheter i nettutvalgets sammensetning når vi sammenlikner med populasjonen av kommuner, har vi funnet det riktig å veie dette utvalget slik at skjevhetene i noen grad kan kompenseres for. Kommunevekten er basert på forskjeller i sammensetning med hensyn til kommunestørrelse og landsdel når vi sammenlikner bruttutvalget og nettutvalget.

Tabell 2.11 Kommunevekt som kompenserer for skjevheter i nettutvalget etter landsdel og folketall.

	Under 3000	3000 - 9999	10.000 -og mer	Alle
Oslo og Akershus		0,20	1,26	1,05
Østlandet	1,43	0,89	0,73	0,91
Sør- og Vestlandet	1,15	0,94	0,76	0,95
Midt- og Nord-Norge	1,83	0,83	0,71	1,16
Alle	1,47	0,87	0,80	1,00

Tabell 2.11 reflekterer forskjellene i svarprosent som er gjengitt i tabell 2.2. Vi ser at vi veier opp alle små kommuner, og mest i Midt- og Nord-Norge med en faktor på 1,83:1, Alle kommuner med 3000 innbyggere eller mer veies ned, med unntak for store kommuner i Akershus, som veies opp. Tallene for Akershus krever en egen kommentar. Det er totalt 22 kommuner i dette fylket, hvorav en har færre enn 3000 innbyggere og en har mellom 3000 og 9999 innbyggere. Begge disse kommunen er med i vårt utvalg, Den minste kommunen har ikke besvart undersøkelsen, mens den mellomstore har. For den minste kommunen skal det ikke beregnes noen vekt siden den ikke er med i nettutvalget. Den mellomstore kommunen veies kraftig ned fordi den er den eneste av de 22 kommunene i Akershus som har dette innbyggertallet, samtidig som den opptrer i et nettutvalg utvalg der det bare er fire Akershus-kommuner.

Vi veier nettoutvalgene for at sammensetningen skal ligne mest mulig på den vi finner i bruttutvalgene og populasjonen av kommuner. Det gir oss likevel ingen garanti for at resultatene blir riktige når vi veier. Det vi her kan kompensere for er utvalgsskjevhet. Det finnes imidlertid en annen form for skjevhet vi ikke har kontroll med, nemlig frafallsskjevhet. Vi forutsetter nemlig at de kommunene og skolene som har gjennomført undersøkelsen er representative for gruppen av kommuner eller skoler de tilhører, altså at de små kommunene i Midt- og Nord-Norge, som er med i nettutvalget, er representative for de samme kommunene i bruttutvalget. Det har vi ingen garanti for. Det er ikke gitt at veiingen gir oss et riktigere bilde av Skole-Norge og hvis vi er riktig uheldige, kan veiingen til og med føre oss lengre bort fra det som er et korrekt bilde. Erfaringen viser likevel at det i de fleste tilfelle gir et bedre resultat når man veier et skjevt materiale. Alle resultater og analyser på kommunenivå vil derfor bli gjort med et veid materiale.

2.6 Gjennomføring av undersøkelsene

Spørringene for Utdanningsdirektoratet ble gjennomført i perioden 27. februar til 5. mai 2014. Undersøkelsen ble gjennomført elektronisk for alle fire målgrupper. Det ble gitt i alt fem påminnelser om undersøkelsen. Svarprosenten er noe lavere enn tidligere for skoler og kommuner.

NIFU har mottatt utkast til spørreskjemaer fra Utdanningsdirektoratet og står dessuten selv ansvarlig for spørsmål om satsingen 'Ungdomstrinn i utvikling' i forbindelse med et eget prosjekt. Spørsmålene om Ny GIV er utarbeidet av NOVA. NIFU har kommet med forslag til en del forbedringer når det gjelder utformingen av spørsmålene, men har i hovedsak latt oppdragsgiverne selv bestemme innholdet i spørsmålene.

Respondentene fikk, i tillegg til en elektronisk lenke til selve undersøkelsen, også tilsendt en lenke til en pdf-fil som gjenga alle spørsmålene, slik at de kunne bruke denne som kladd før de fylte ut det elektroniske skjemaet. Fordi undersøkelsene er satt sammen av ulike temaer, har det vært nødvendig for skolene og skoleeierne å involvere flere informanter i besvarelsen. Det er særlig i kommunene og fylkene at det er nødvendig å involvere flere i besvarelsen av undersøkelsen, men dette gjelder også for enkelte skoler, særlig de store. Vi har også denne gangen fått svært få direkte henvendelser fra respondentene om tekniske problemer i forbindelse med gjennomføringen. For å få litt mer kunnskap om belastningen på respondentene, har vi bedt dem om å oppgi hvem som har besvart undersøkelsen.

Tabell 2.12 Personer ved skolene som deltok i besvarelsen av undersøkelsen. Flere svar mulig.

Hvem har besvart undersøkelsen?				
	Barnetrinn	Barne- og ungdomstrinn	Ungdomstrinn	Videregående
Rektor/skoleleder	95 %	94 %	94 %	85 %
Assisterende rektor	3 %	5 %	3 %	13 %
Inspektør	4 %	5 %	5 %	4 %
Avdelingsleder	1 %	2 %	3 %	8 %
Andre	1 %	3 %	4 %	8 %
Antall	(n=311)	(n=141)	(n=97)	(n=93)

Ved grunnskolene var rektor involvert i besvarelsen i de aller fleste av tilfellene. Ved noen av skolene var inspektør og assisterende rektor også med, enten i tillegg til eller i stedet for rektor. Ved de videregående skolene var rektor involvert i 85 prosent av tilfellene. Her spiller assisterende rektor, avdelingsleder og andre ansatte en større rolle enn ved grunnskolene. Fordelingen avviker lite fra hva vi har funnet ved tidligere undersøkelser. Vi ser ellers at summen overstiger 100 prosent ved alle skoleslag, noe som betyr at flere enn en person har vært involvert ved enkelte skoler.

Tabell 2.13 Personer eller funksjoner hos skoleeier som deltok i besvarelsen av undersøkelsen. Flere svar mulig.

Hvem har besvart undersøkelsen?		
	Fylkes- kommune	Kommune
Rådmann, assisterende rådmann og lignende		7 %
Skolefaglig ansvarlig (utdanningsdirektør, fylkesutdanningssjef, skolesjef, oppvekstsjef, seksjonssjef for skole, kommunalsjef for utdanning og lignende)	56 %	83 %
Seksjonsleder, avdelingsleder og lignende stillinger på mellomledernivå	63 %	4 %
Rådgiver, konsulent, førstesekretær, sekretær og lignende	25 %	11 %
Andre	6 %	1 %
Antall	(n=16)	(n=102)

I kommunene er det klart vanligste at den skolefaglig ansvarlige besvarer undersøkelsen. Dette gjelder i fem av seks kommuner. I 10 av 16 fylkeskommuner involveres seksjonsledere og andre på mellomledernivå, mens rådgivere, konsulenter og lignende er involvert i fire av fylkeskommuner og 11 prosent av kommunene. I bare sju prosent av kommunene er det rådmannen som svarer. Vi ser at summen langt overstiger 100 prosent for fylkeskommunene, noe som betyr at flere enn en er involvert i flere av fylkeskommunene.

3 Nettressurser for bedre læringsmiljø

På Utdanningsdirektoratets nettsider finnes veiledning og forskningsbaserte ressurser til bruk i arbeidet med elevenes læringsmiljø. Det er viktig at Utdanningsdirektoratet har god oversikt over bruken av nettressursene og at de oppleves som nyttige for skoleledere og skoleeiere i arbeidet med å sikre elevenes rett til et godt læringsmiljø. Bruken av slike ressurser har vært kartlagt ved flere tidligere anledninger og da på en relativt detaljert måte (Vibe 2011; Vibe og Hovdhaugen 2012). De spørsmålene som nå stilles er langt enklere og gjelder fire tematiske hovedgrupper av tilgjengelige nettressurser. Det vil derfor være vanskelig å sammenlikne disse tallene med tall fra tidligere undersøkelser.

3.1 Fire av fem skoler benytter ressursene

Skoleledere og skoleeiere er stilt likelydende spørsmål om bruken av fire grupper av nettressurser, nemlig ressurser om

- klasseledelse
- elevrelasjoner og sosial kompetanse
- hjem-skole samarbeid
- skolen som organisasjon og skoleledelsens arbeid med elevenes læringsmiljø

Tabell 3.1 Bruk av nettressurser om læringsmiljø hos skoler og skoleeiere

Har skolen / skoleeier brukt noen av disse nettressursene?								
Ressurser og fagstoff..	Barne- skole	1-10 skole	Ungdoms- skole	Videre- gående	Skoler	Kommune	Fylkes- kommune	Skole- eiere
... om klasseledelse	77 %	79 %	86 %	78 %	79 %	83 %	87 %	83 %
... om elevrelasjoner og sosial kompetanse	73 %	76 %	79 %	66 %	73 %	78 %	93 %	80 %
... om hjem-skole samarbeid	69 %	74 %	75 %	57 %	69 %	71 %	87 %	73 %
... om skolen som organisasjon og skoleledelsens arbeid med elevenes læringsmiljø	71 %	75 %	75 %	71 %	72 %	76 %	93 %	78 %
Alle fire	61 %	67 %	71 %	53 %	62 %	70 %	87 %	72 %
Ingen av dem	19 %	17 %	14 %	18 %	18 %	15 %	7 %	14 %
Kjenner ikke til dem	5 %	2 %	4 %	3 %	4 %	3 %	0 %	2 %
Gjennomsnitt antall	2,90	3,04	3,15	2,72	2,94	3,07	3,60	3,14
Antall (N=)	311	116	80	87	594	92	15	107

Hovedinntrykket av tabell 3.1 er at det er en relativt omfattende bruk av nettressursene i skolene og hos skoleeierne. 62 prosent av skolene og 72 prosent av skoleeierne har brukt alle fire typer nettressurser, mens

henholdsvis 82 og 86 prosent har brukt minst en av dem. Det er veldig få skoler og skoleeiere som ikke kjenner til disse ressursene. Blant skolene er det ungdomsskolene som er de hyppigste brukerne, mens de videregående skolene bruker ressursene i minst grad. De videregående skolene bruker nettressurser om skole-hjem samarbeid i mindre grad enn grunnskolene. Fylkeskommunene bruker nettressursene i noe større grad enn kommunene.

Vi har som allerede nevnt ikke sammenliknbare tall fra tidligere undersøkelser. I 2012 ble det først stilt et spørsmål om kjennskap til satsingen «Bedre læringsmiljø» og deretter ble de som kjente til satsingen, 77 prosent av skolelederne og 88 prosent av skoleeierne, spurt om de hadde benyttet noe av materiellet til satsingen. To tredjedeler av skolelederne som kjente til satsingen og tre av fire skoleeiere hadde benyttet materiellet. Det betyr at litt over halvparten av alle skolelederne og to av tre skoleeiere hadde benyttet materiellet. Det var en liten økning sammenliknet med situasjonen i 2011. Når vi nå får betydelig høyere tall, kan det skyldes at spørsmålene denne gangen ikke knyttes til satsingen «Bedre læringsmiljø» og materiell fra denne satsingen, men vi kan heller ikke se bort fra at noe av økningen er reell. I kapittel 5 skal vi se at Utdanningsdirektoratets nettressurser har opplevd en betydelig økning av bruken de to siste årene innen et annet område, nemlig arbeidet med læreplaner.

Vi har sett nærmere på om bakgrunnsegenskaper spiller noe rolle for bruken, men finner ingen sammenheng mellom bruk på den ene siden og geografi og skoletype på den andre. Det er heller ingen tydelige forskjeller mellom private og offentlige skoler. Små skoler bruker ressursene i noe mindre grad enn store, men forskjellen er ikke spesielt stor. Derimot finner vi en betydelig forskjell mellom små og store kommuner. Mens 72 prosent av kommunene med færre enn 3000 innbyggere har brukt nettressurser om klasseledelse, gjelder dette 98 prosent av kommunene med flere enn 10.000 innbyggere (ikke vist i egen tabell).

3.2 Ressursene oppleves som nyttige

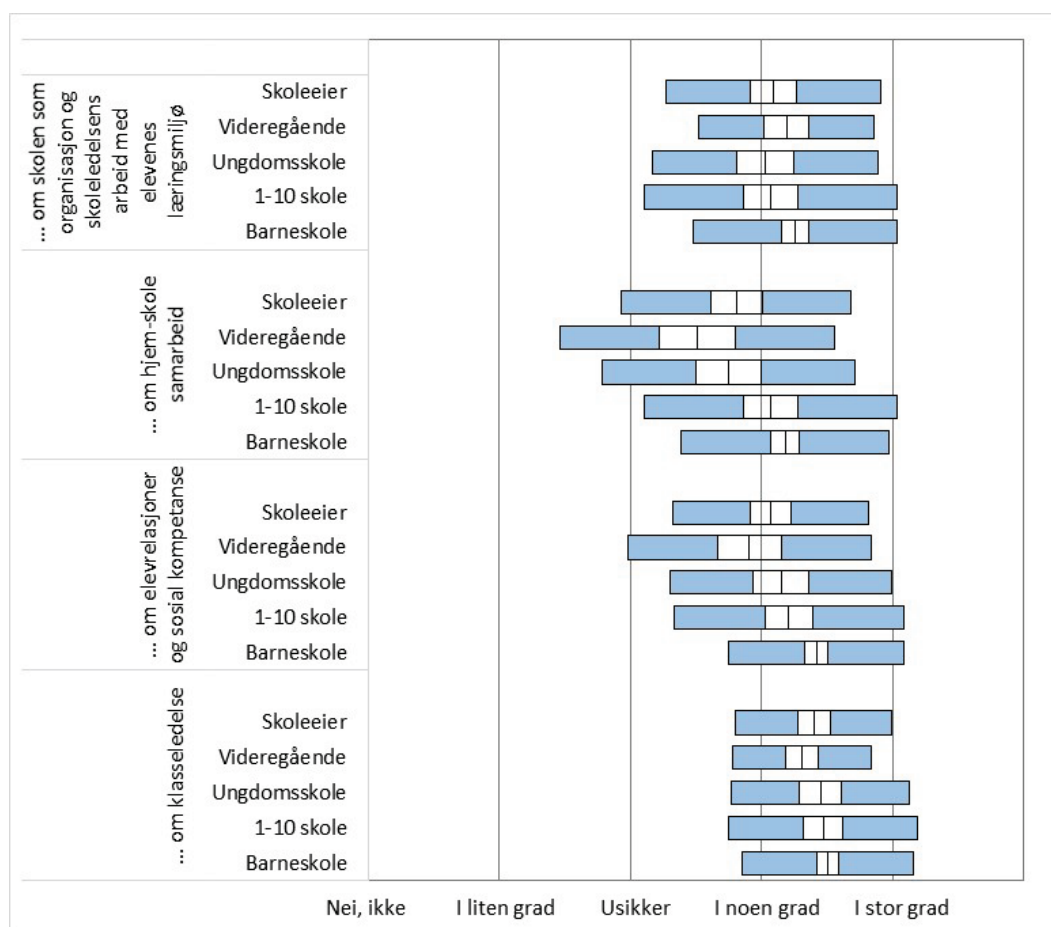
De skolene og skoleeierne som har benyttet ressursene er spurt om de opplever dem som nyttige.

Tabell 3.2 Nytt av nettressurser om læringsmiljø hos skoler og skoleeiere

Opplever dere disse ressursene som nyttige?		Nei, ikke i det hele tatt	Nei, i liten grad	Usikker	Ja, i noen grad	Ja, i stor grad	Sum	Antall (N=)
... om klasseledelse	Skoleledere	0 %	1 %	3 %	42 %	53 %	100 %	468
	Skoleeiere	0 %	0 %	5 %	49 %	46 %	100 %	89
... om elevrelasjoner og sosial kompetanse	Skoleledere	1 %	2 %	9 %	44 %	44 %	100 %	432
	Skoleeiere	0 %	2 %	17 %	52 %	29 %	100 %	83
... om hjem-skole samarbeid	Skoleledere	2 %	4 %	18 %	44 %	33 %	100 %	408
	Skoleeiere	1 %	8 %	18 %	55 %	18 %	100 %	78
... om skolen som organisasjon og skoleledelsens arbeid med elevenes læringsmiljø	Skoleledere	1 %	3 %	12 %	46 %	38 %	100 %	416
	Skoleeiere	2 %	1 %	11 %	56 %	29 %	100 %	83

Det er her benyttet en femdelt skala og vi ser at mellom 73 og 95 prosent av svarene kommer inn i kategoriene «Ja, i noen grad» og «Ja, i stor grad». Den aller mest positive vurderingen av nytten finner vi for ressurser og fagstoff om klasseledelse der summen av de positive kategoriene er 95 prosent og der skolelederne er en anelse mer positive enn skoleeierne. Flest forbeholdne og negative vurderinger er det for ressurser og fagstoff om hjem-skole samarbeid, men de negative vurderinger utgjør til sammen bare henholdsvis seks og ni prosent. Generelt er skolelederne noe mer positive enn skoleeierne. Vi ser at andelen

som svarer «Ja, i stor grad» er høyest blant skolelederne for alle fire typer nettressurser. Det er noen forskjeller mellom ulike skoleslag og dette vises i figur 3.1.

Figur 3.1 Vurdering av nytten av fire typer nettressurser. Gjenomsnittsverdi med konfidensintervall og standardavvik.

Streken midt på søylen viser gjennomsnittsverdien der «Nei, ikke i det hele tatt» er 1, mens «Ja, i stor grad» er 5. De smale, lyse feltene angir konfidensintervallet, eller den statiske usikkerheten rundt gjennomsnittsverdien, mens de mørkere, brede feltene angir standardavviket. Når de lyse feltene for to søyler ikke dekker hverandre, kan vi med minst 95 prosent sannsynlighet si at gjennomsnittsverdiene er forskjellige. Det aller tydeligste tilfellet får vi når vi sammenlikner barneskoler og videregående skoler for nyttevurderingen av ressursene om hjem-skolesamarbeid, mens det for eksempel ikke er forskjell mellom barneskoler og 1-10 skoler for vurderingen av noen av nettressursene. Vi ser dessuten av den svært positive vurderingen av nytten av nettressursene om klasseledelse gjelder på tvers av skoleslagene, mens det er en viss variasjon for vurderingen av ressursene om elevrelasjoner og sosial kompetanse. Her er barneskolenes vurdering noe mer positiv enn det vi finner blant ungdomsskolene og de videregående skolene.

3.3 Hvordan brukes nettressursene?

Til slutt er skoleledere og skoleeiere spurt om hvordan de bruker nettressursene. Svarprosentene i tabell 3.3 er beregnet på basis av alle skoler og skoleeiere, også de som ikke har benyttet ressursene og det skilles ikke mellom hvilke ressurser de har benyttet. Vi finner ingen forskjeller mellom skoleslag eller mellom kommuner og fylkeskommuner og presenterer derfor tall for de to gruppene under ett.

Tabell 3.3 Måten nettressurser om læringsmiljø brukes på hos skoler og skoleeiere

Hvordan har dere brukt / bruker dere ressursene?	Skoleledere	Antall (N=)	Skoleeiere	Antall (N=)
Har lest på sidene for å oppdatere meg i min stilling	67 %	594	64 %	108
Har videreformidlet informasjon om ressursene til lærerne på skolen / til skolene i kommunen	64 %	594	65 %	108
Har brukt ressursene som del av et planlagt utviklingsarbeid	58 %	594	41 %	108
Har brukt ressursene i forbindelse med kompetanseutvikling for lærerne	50 %	594	33 %	108
Har brukt ressursene i forbindelse med lederutvikling ved skolen/i kommunen	14 %	594	27 %	108
Har brukt ressurser i forbindelse med konkrete læringsmiljøsaker som har oppstått	22 %	594	27 %	108
Annet (spesifiser nærmere)	1 %	594	1 %	108

To av tre svarer at de har brukt nettressursene til å oppdatere seg selv og at de videreformidler informasjonen. Ressursene brukes i planlagt utviklingsarbeid ved 58 prosent av skolene og hos 41 prosent av skoleeierne. Halvparten av skolene og hver tredje skoleeier bruker ressursene til kompetanseutvikling for lærerne. 14 prosent av skolene og 27 prosent av skoleeiere peker på bruk av ressursene som ledd i lederutvikling. 22 prosent av skolene og 27 prosent av skoleeierne har brukt ressursene i forbindelse med konkrete læringsmiljøsaker. Vi finner ingen systematiske forskjeller mellom skoleslagene i måten ressursene brukes på, mens det er en forskjell etter skolestørrelse når det gjelder bruk av ressursene som del av planlagt utviklingsarbeid. 68 prosent av de største skolene har krysset av for dette, mot 57 prosent av de mellomstore og 48 prosent av de minste. (Ikke vist i egen tabell). Dette er nok først og fremst en indikasjon på at det foregår mer planlagt utviklingsarbeid på store enn på små skoler og ikke en forskjell i bruken av tilgjengelige nettressurser. Vi finner ingen geografiske forskjeller for måten ressursene brukes på. Heller ikke mellom private og offentlige skoler finner vi noen forskjeller av betydning.

Skolelederne har også gitt noen utdypende kommentarer til hvordan ressursene er brukt ved deres skole. Kommentarene kan oppsummeres i følgende punkter:

- Brukes mye i arbeidet i SMU (skolemiljøutvalget)
- Brukt dem på planleggingsdager, forberedelsesmaterieell i forkant av kurs og planleggingsdager.
- Brukt i skolemiljøutvalget
- Fokus på skolevandring / rektor
- I veiledning for nytilsatte
- Skole-hjem samarbeid
- Utarbeidet skolens plan for et godt psykososialt miljø. Brukt ressursene som grunnlag.

3.4 Oppsummering

82 prosent av skolene og 86 prosent av skoleeierne bruker fagstoff og nettressurser om bedre læringsmiljø som Utdanningsdirektoratet har lagt ut på sine nettsider. 79 prosent av skolene har brukt stoff om klasseledelse, 73 prosent om elevrelasjoner, 72 prosent om skolen som organisasjon og 69 prosent om hjem-skole samarbeid. 62 prosent av skolene og 72 prosent av skoleeierne har benyttet alle fire typer nettressurser. Bortsett fra at store kommuner bruker slike ressurser mer enn små, er det ingen systematiske sammenhenger mellom bruken og egenskaper ved skolene og skoleeierne.

Både skoleledere og skoleeiere har en svært positiv vurdering av nytten ved slikt fagstoff og nettressurser. 95 prosent av skolelederne og skoleeierne mener at fagstoff og nettressurser om klasseledelse er i noen

eller stor grad nyttig. Flest forbeholdne og negative vurderinger er det av materialet om hjem-skole samarbeid. Barneskolene har gjennomgående de mest positive vurderingene av nytteverdien.

To av tre skoleledere og skoleeiere svarer at de har brukt fagstoffet og nettressursene om bedre læringsmiljø til å oppdatere seg selv og at de videreformidler informasjonen. Ved omtrent halvparten av skolene brukes materialet dessuten til kompetanseutvikling av lærerne og i det planlagte utviklingsarbeidet ved skolen.

4 Vurdering for læring

Vurdering har vært et nasjonalt satsingsområde siden forskriftens kapittel 3 ble revidert i 2009. Utdanningsdirektoratet vil følge med på utviklingen når det gjelder tenkning og praksis på vurderingsfeltet generelt og på satsingen «Vurdering for læring» spesielt. «Vurdering for læring» er en nasjonal satsing som skal bidra til å videreutvikle vurderingskulturen og vurderingspraksisen på skolene. Satsingen ble igangsatt høsten 2010 og var tenkt å være fireårig. Nå er den forlenget til 2018. I den opprinnelige fireårsperioden skulle satsingen omfatte ca. 190 offentlige skoleeiere fordelt på alle landets fylker. Skoleeierne er delt i puljer og deltar med utvalgte skoler og lærebedrifter i en periode på 16 måneder. Også private skoler ble invitert til å delta. I alt er satsingen nå gjennomført for fire puljer av skoler. I satsingen reflekterer deltakerne over egen vurderingspraksis, deler erfaringer med andre i "lærende nettverk" og utforsker nye måter å vurdere på. Utdanningsdirektoratet trenger tilbakemelding på hvordan satsingen fungerer på skolenivå og skoleeiernivå og hvilken betydning det har for vurderingsarbeidet å delta i satsingen. Underveisvurdering vil være et av de obligatoriske temaene for nasjonalt tilsyn i perioden 2014 til 2017. På bakgrunn av dette trenger Utdanningsdirektoratet kunnskap om vurderingsarbeidet ved skolene og hos skoleeierne.

4.1 Uklarhet om hvor mange skoler som har vært med i satsingen

Våren 2014 svarer 45 prosent av skolene i undersøkelsen bekreftende på spørsmålet om de er med i «Vurdering for læring». Andelen er lavere blant de videregående skolene (36 prosent) enn ved grunnskolene (47 prosent). Da vi stilte et tilsvarende spørsmål våren 2012, svarte 43 prosent av skolene at de var med i satsingen, 41 prosent av grunnskolene og 51 prosent av de videregående (Vibe 2012:49). Da vi sjekket svarene fra skolene i 2012 mot opplysninger fra Utdanningsdirektoratet om hvilke skoler som var registrert som deltakere, viste det seg at det var stor uoverensstemmelse mellom direktoratets oversikt og hva skolene selv oppga. I følge direktoratet var det bare 30 prosent av skolene i vårt utvalg som var registrert som deltakere i satsingen våren 2012, og ikke 43 prosent. Nå er uoverensstemmelsen enda større.

Tabell 4.1 Skoler etter om de deltar eller har deltatt i den nasjonale satsingen «Vurdering for læring?». Utdanningsdirektoratets og skolenes egne opplysninger. Våren 2014.

Deltar skolen i den nasjonale satsingen «Vurdering for læring?» Skolenes svar.					
Pulje ifølge UDIR	Ja	Nei	Vet ikke	Sum	Prosent
Pulje 1 (sep 10 - jan 12)	28	12	0	40	7 %
Pulje 2 (jan 11 - mai 12)	19	7	0	26	4 %
Pulje 3 (jan 12 - mai 13)	39	0	0	39	7 %
Pulje 4 (jan 13 - mai 14)	47	6	2	55	9 %
Offentlig, deltar ikke	62	163	4	229	39 %
Privat, deltar ikke	10	22	0	32	6 %
Eier deltar, ikke skolen	58	99	3	160	28 %
Sum	263	309	9	581	100 %
Prosent	45 %	53 %	2 %	100 %	

Bare 133 av de 263 skolene i vårt utvalg som bekrefter at de er med i «Vurdering for læring» våren 2014, er også registrert av direktoratet som tidligere eller nåværende deltakere i satsingen. I tillegg kommer 27 skoler som direktoratet har registrert som nåværende eller tidligere deltakere, men som svarer «nei» eller «vet ikke» på spørsmålet. Av disse 27 deltok imidlertid 19 i pulje 1 eller 2, slik at nei vil være et like korrekt svar som ja. For øvrig har direktoratet registrert til sammen ca. 930 skoler som nåværende eller tidligere deltakere i satsingen. Dette tilsvarer omtrent 29 prosent av alle grunnskoler og videregående skoler i landet. Av vårt nettutvalg på 581 skoler våren 2014 har direktoratet registrert 160 som deltakere, eller 28 prosent. Utvalget har dermed god representativitet.

Hva kan årsaken være til det mangelfulle samsvaret mellom skolenes svar og direktoratets registreringer?

Når dette i fem av seks tilfeller gjelder skoler som oppfatter det som at de er med eller har vært med i satsingen, til tross for at det ikke stemmer med direktoratets oversikt, kan det ha i hvert fall tre ulike forklaringer. 1) Skolene eller skoleeier arbeider med tilsvarende prosjekter i samarbeid med andre skoler og/eller skoleeiere eller med universiteter og høyskoler, uten at dette er en del av direktoratets satsing. 2) Skolene jobber aktivt med denne typen problemstillinger uten å ta del i et formalisert prosjektarbeid. 3) Skoleleder forveksler denne satsingen med andre initiativ eller satsinger fra skolemyndighetenes side.

En nærmere undersøkelse viser at det er enkelte kommuner som peker seg særlig ut når det gjelder dårlig samsvar mellom skolenes svar og direktoratets registreringer. Dette gjelder blant annet en del større kommuner som Oslo, Bergen, Stavanger, Sandnes, Bodø og Porsgrunn. I disse seks kommunene finner vi 36 av de 130 skolene som svarer at de deltar, men der dette ikke stemmer når vi ser på direktoratets registreringer. Kanskje forholder disse skolene seg direkte til skoleeier eller naboskoler i arbeidet med vurdering uten at dette er en del av direktoratets satsing? Vi vet med sikkerhet at Oslo og Bergen har hatt sine egne satsinger innenfor dette feltet og at dette har vært initiert av skoleeier. At man ved skolene ikke klarer å skille mellom hva som er styrt fra direktoratet og hva skoleeier har tatt initiativ til lokalt er ikke overraskende. Når skolelederne i slike tilfelle svarer at skolen er med i satsingen er dette dessuten mer i tråd med virkeligheten enn dersom de hadde svart nei.

Siden et viktig formål med denne undersøkelsen er å kartlegge hvordan «Vurdering for læring» fungerer i skolene og hos skoleeierne, er det ønskelig å kunne skille mellom de som er med i satsingen og de som er utenfor. Da må vi leve med at denne statusen er usikker for et betydelig antall av skolene. Vi vil i det følgende operere med fire kategorier skoler:

- Skoler vi med stor grad av sikkerhet vet at har vært med i pulje 1 – 3. De svarer «ja» og er registrert av direktoratet som deltaker. 15 prosent av skolene.
- Skoler vi med stor grad av sikkerhet vet at har vært med i pulje 4. De svarer «ja» og er registrert av direktoratet som deltaker. 8 prosent av skolene.
- Skoler med usikker status. Svarene fra skolen og direktoratet stemmer ikke overens. 28 prosent av skolene.

- Skoler vi med stor grad av sikkerhet vet at ikke har vært med. De svarer «nei» og er ikke registrert av direktoratet som deltaker. 49 prosent av skolene.

For skoleeierne er det langt mindre grad av usikkerhet rundt deltakerstatusen. 58 prosent av dem svarer at de er med i 2014, mot 43 prosent i 2012.

Tabell 4.2 Skoleeiere etter om de deltar eller har deltatt i den nasjonale satsingen «Vurdering for læring?». Utdanningsdirektoratets og skoleeierne egne opplysninger. Våren 2014. Veid for skjevhet i folketall.

Deltar kommunen/fylkeskommunen i den nasjonale satsingen «Vurdering for læring?»					
Pulje ifølge UDIR	Ja	Nei	Vet ikke	Sum	Prosent
Pulje 1 (sept 10 - jan 12)	8	1	0	9	8 %
Pulje 2 (jan 11 - mai 12)	15	0	1	16	14 %
Pulje 3 (jan 12 - mai 13)	22	0	0	22	19 %
Pulje 4 (jan 13 - mai 14)	12	0	1	13	12 %
Deltar ikke	8	40	5	53	47 %
Sum	65	41	7	113	100 %
	58 %	36 %	6 %	100 %	

Figur 4.2 viser at 57 av de 65 skoleeierne som svarer «ja» på spørsmålet samtidig er registrert av direktoratet som deltakere i «Vurdering for læring». I tillegg kommer en fylkeskommune og to kommuner som svarer «nei» eller «vet ikke», men som er registrert som deltakere. Alle fylkeskommuner kom for øvrig med som deltakere i pulje 2. En inndeling av skoleeierne i fire kategorier blir da som følger:

- Skoleeiere vi med stor grad av sikkerhet vet at har vært med i pulje 1 – 3. De svarer «ja» og er registrert av direktoratet som deltaker. Inkluderer alle fylkeskommuner. 41 prosent av skoleeierne.
- Skoleeiere vi med stor grad av sikkerhet vet at har vært med i pulje 4. De svarer «ja» og er registrert av direktoratet som deltaker. 11 prosent av skoleeierne.
- Skoleeiere med usikker status. Svarene fra skolen og direktoratet stemmer ikke overens. 13 prosent av skoleeierne.
- Skoleeiere vi med stor grad av sikkerhet vet at ikke har vært med. De svarer «nei» og er ikke registrert av direktoratet som deltaker. 35 prosent av skoleeierne.

For 13 prosent av skoleeierne er det dermed knyttet usikkerhet til statusen, mot 28 prosent for skolene. Vi finner i alt 206 skoleeiere registrert hos direktoratet som deltakere i «Vurdering for læring», av disse samtlige 19 fylkeskommuner. Det betyr at 187 av landets 428 kommuner er med i satsingen, eller 44 prosent. Opprinnelig var tanken å få med ca 190 offentlige skoleeiere i løpet av fireårsperioden og dermed samsvarer resultatet godt med intensjonen for satsingen.

Det er bare små forskjeller mellom skoleslagene når det gjelder hva slags status de har i forhold til satsingen. Det er litt færre av de videregående skolene som har en uklar status, mens tilsvarende flere med sikkerhet ikke har vært med i satsingen (tabell 4.3).

Tabell 4.3 Skolenes status i forhold til den nasjonale satsingen «Vurdering for læring?» Etter skoleslag.

	Barneskole	1-10 skole	Ungdoms-skole	Grunnskoler	Videre-gående	Alle skoler
Har sikkert deltatt	14 %	14 %	11 %	14 %	22 %	15 %
Deltar sikkert i pulje 4	10 %	7 %	13 %	9 %	0 %	8 %
Har kanskje deltatt/ uklar status	30 %	28 %	29 %	29 %	23 %	28 %
Har sikkert ikke deltatt	47 %	51 %	47 %	48 %	55 %	49 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	305	111	79	495	86	581

Skolestørrelse har heller ingen betydning for om skolene er med eller ikke (ikke vist i egen tabell), mens geografi betyr en god del. Skolene i Oslo og Akershus er i svært liten grad med i satsingen, men den relativt høye andelen usikre kan tyde på at mange skoler følger andre beslektede opplegg her. Høyest andel som er med finner vi på Østlandet utenom hovedstadsområdet og her er dessuten usikkerheten rundt statusen lavere enn i resten av landet.

Tabell 4.4 Skolenes status i forhold til den nasjonale satsingen «Vurdering for læring?» Etter landsdel.

	Oslo og Akershus	Østlandet	Sør- og Vestlandet	Midt- og Nord-Norge	Alle skoler
Har sikkert deltatt	2 %	15 %	15 %	21 %	15 %
Deltar sikkert i pulje 4	6 %	17 %	7 %	2 %	8 %
Har kanskje deltatt/ uklar status	34 %	19 %	34 %	25 %	28 %
Har sikkert ikke deltatt	58 %	49 %	43 %	51 %	49 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	83	149	203	146	581

For skoleeierne del finner vi ingen klare sammenhenger mellom deltakerstatus, geografi og innbyggertall.

4.2 Skoleeier oppfattes som en pådriver i utviklingsarbeidet

78 prosent av skolene oppfatter skoleeier som en pådriver i arbeidet for å utvikle vurderingspraksis, 18 prosent mener dette ikke er tilfelle, mens 4 prosent ikke vet (tabell 4.5). Andelen som svarer «ja» på spørsmålet har sunket med tre prosentpoeng siden våren 2012, men dette er ingen statistisk signifikant endring. Blant de som vi med sikkerhet vet har deltatt i satsingen er andelen 80 prosent, mens den er 91 prosent for de som er med i pulje 4, altså de som har satsingen tettest innpå seg i tid. Blant de vi med sikkerhet vet ikke har vært med i «Vurdering for læring» er andelen betydelig lavere, 71 prosent.

Tabell 4.5 Er skoleeier en pådriver for å utvikle vurderingspraksis? Etter om skolen deltar i «Vurdering for læring».

Er skoleeier en pådriver for å utvikle vurderingspraksis?					
	Har sikkert deltatt	Deltar sikkert i pulje 4	Har kanskje deltatt/ uklar status	Har sikkert ikke deltatt	Alle skoler
Ja	80 %	91 %	85 %	71 %	78 %
Nei	18 %	9 %	12 %	23 %	18 %
Vet ikke	2 %	0 %	3 %	6 %	4 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	85	47	162	278	572

Er det sammenheng mellom skolenes oppfatning av skoleeier som pådriver og forhold ved kommunen, som for eksempel størrelse? Tabell 4,6 viser en tydelig sammenheng mellom folketall og skoleledernes oppfatning av skoleeier. Mens 55 % av skolelederne i de minste kommunene mener at skoleeier er en pådriver i arbeidet med utvikle vurderingspraksis, er andelen 86 % i de største kommunene. Forskjellen mellom skoler i små og store kommuner har økt over tid, noe det bør rettes oppmerksomhet mot i den videre satsingen.

Tabell 4.6 Er skoleeier en pådriver for å utvikle vurderingspraksis? Etter folketall i kommunen

	Under 3000	3000 - 9999	10.000 - 19.999	20.000 - 59.999	60.000 og mer	Fylkes-kommune	Alle
Ja	55 %	69 %	82 %	82 %	86 %	79 %	76 %
Nei	38 %	25 %	15 %	14 %	7 %	14 %	18 %
Vet ikke	7 %	6 %	1 %	3 %	3 %	3 %	4 %
Ubesvart	0 %	0 %	1 %	1 %	3 %	3 %	2 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	69	128	68	143	95	86	589

Skoleeier er spurt om de selv oppfatter seg som en pådriver i arbeidet for å utvikle vurderingspraksis ved skolene. 91 prosent oppfatter seg som å være nettopp det. Da samme spørsmål ble stilt høsten 2010 svarte 95 prosent «ja» og våren 2012 svarte 92 prosent det samme, så her har det ikke funnet sted noen endring av betydning over tid slik vi ser for skolenes del. Seks av de 11 kommunene som ikke oppfatter seg selv som en pådriver i dette arbeidet har færre enn 3000 innbyggere, mens fire har mellom 3000 og 10000 innbyggere. Dette er neppe i tråd med intensjonen bak satsingen og bør få konsekvenser for hvordan dette arbeidet videreføres.

Er det samsvar mellom skoleeierne og skoleledernes oppfatning? Vi har ikke skoleeiersvar for alle kommuner i undersøkelsen, men vi har svar fra både skoleeier og skoleleder for til sammen 456 skoler. Bare 23 av disse skolene, eller 5 prosent, har en skoleeier som ikke oppfatter seg selv som en pådriver. 13 av disse 23 skolene er enig med skoleeier i dette. 82 prosent av skolene som har en skoleeier som oppfatter seg om en pådriver i utviklingsarbeidet er av samme oppfatning som skoleeier, mens 13 prosent er uenige og fem prosent ikke vet hva de skal mene om dette spørsmålet.

Tabell 4.7 Er skoleeier en pådriver for å utvikle vurderingspraksis? Skoleledernes oppfatning mot skoleeiers oppfatning

Er skoleeier en pådriver for å utvikle vurderingspraksis?	Skoleeiers oppfatning			
	Ja	Nei	Vet ikke	Alle
Skoleleders oppfatning				
Ja	82 %	35 %	67 %	79 %
Nei	13 %	57 %	11 %	15 %
Vet ikke	4 %	9 %	0 %	4 %
Ubesvart	1 %	0 %	22 %	2 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	424	23	9	456

4.3 Vurderingspraksis

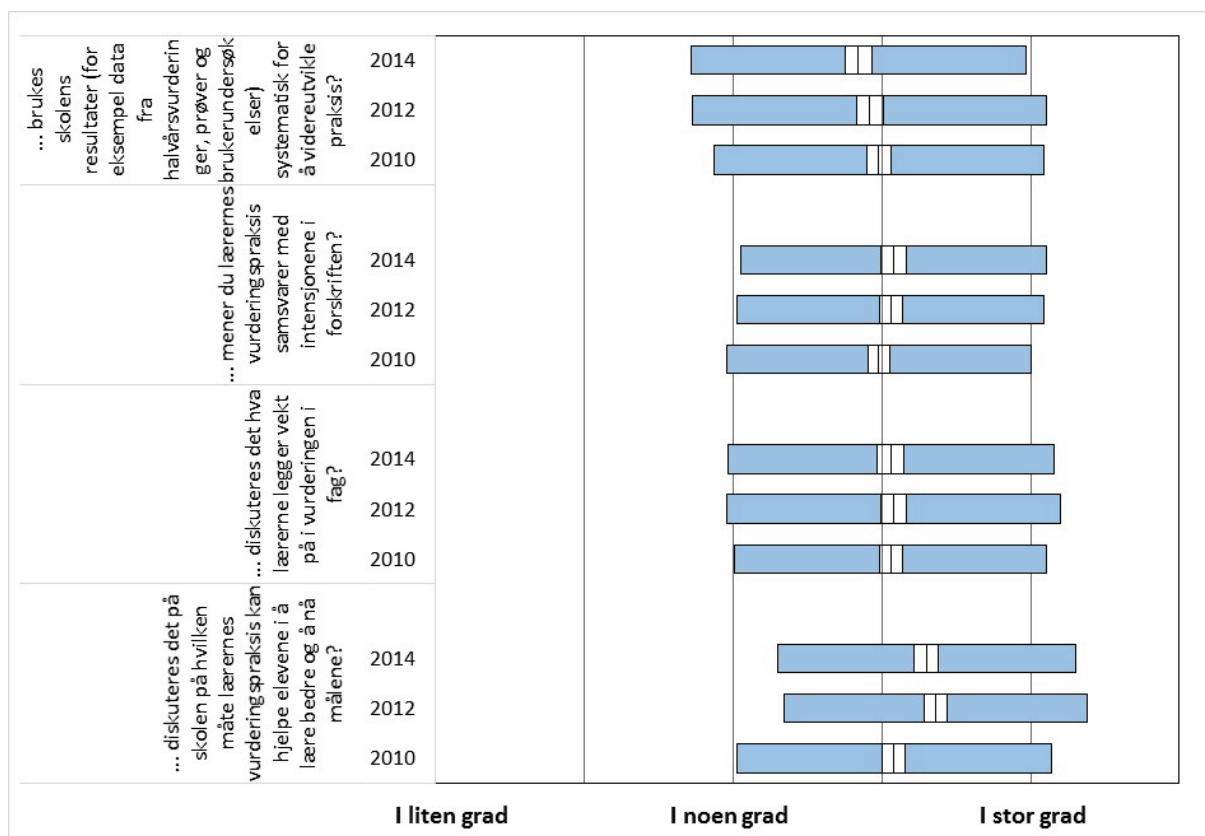
Skolene har besvart i alt sju spørsmål om sin vurderingspraksis der de kan velge mellom svarkategoriene «I liten grad», «I noen grad» og «I stor grad». Det viser seg at det stort sett er de to siste svarkategoriene som benyttes. Noen ganske få har krysset av for «Vet ikke». Det som i størst grad ser ut til å være tilfelle er at det diskuteres på skolen på hvilken måte lærernes vurderingspraksis kan hjelpe elevene i å lære bedre og å nå målene. 66 prosent mener dette i stor grad er tilfelle, fire prosentpoeng færre enn ved tilsvarende undersøkelse i 2012. 56 prosent mener at tilbakemeldingene elevene får i stor grad bidrar til at de lærer bedre og når målene, en reduksjon på to prosentpoeng. For «I hvilken grad mener du lærernes vurderingspraksis samsvarer med intensjonene i forskriften?» er andelen 55 prosent, en økning på to prosentpoeng. 55 prosent krysser av for «I stor grad» på spørsmålet «I hvilken grad diskuteres det på skolen hva lærerne legger vekt på i vurderingen i fag?», to prosentpoeng færre enn i 2012. Andelen «I stor grad» er 46 prosent for «I hvilken grad brukes skolens resultater (for eksempel data fra halvårsvurderinger, prøver og brukerundersøkelser) systematisk for å videreutvikle praksis?», også det en nedgang på to prosentpoeng.

De to siste spørsmålene i tabell 3,6 skiller seg ut ved at bare 15-16 prosent har kryssset av for «I stor grad», og her har disse andelene sunket med henholdsvis ett og fem prosentpoeng. Dette gjelder «I hvilken grad opplever du at det er forskjeller i vurderingspraksis blant lærerne på din skole?» og «I hvilken grad er elevene involvert i å vurdere eget arbeid og egen faglige utvikling?».

Tabell 4.8 Skolenes svar på sju spørsmål om vurderingspraksis

I hvilken grad ...	I liten grad	I noen grad	I stor grad	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
... diskuteres det på skolen på hvilken måte lærernes vurderingspraksis kan hjelpe elevene i å lære bedre og å nå målene?	1 %	33 %	66 %	0 %	100 %	586
... mener du at tilbakemeldingene elevene får bidrar til at de lærer bedre og når målene?	1 %	43 %	56 %	1 %	100 %	585
... mener du lærernes vurderingspraksis samsvarer med intensjonene i forskriften?	1 %	44 %	55 %	1 %	100 %	587
... diskuteres det på skolen hva lærerne legger vekt på i vurderingen i fag?	3 %	42 %	55 %	0 %	100 %	580
... brukes skolens resultater (for eksempel data fra halvårsvurderinger, prøver og brukerundersøkelser) systematisk for å videreutvikle praksis?	4 %	50 %	46 %	1 %	100 %	582
... opplever du at det er forskjeller i vurderingspraksis blant lærerne på din skole?	9 %	74 %	16 %	0 %	100 %	584
... er elevene involvert i å vurdere eget arbeid og egen faglige utvikling?	9 %	75 %	15 %	1 %	100 %	582

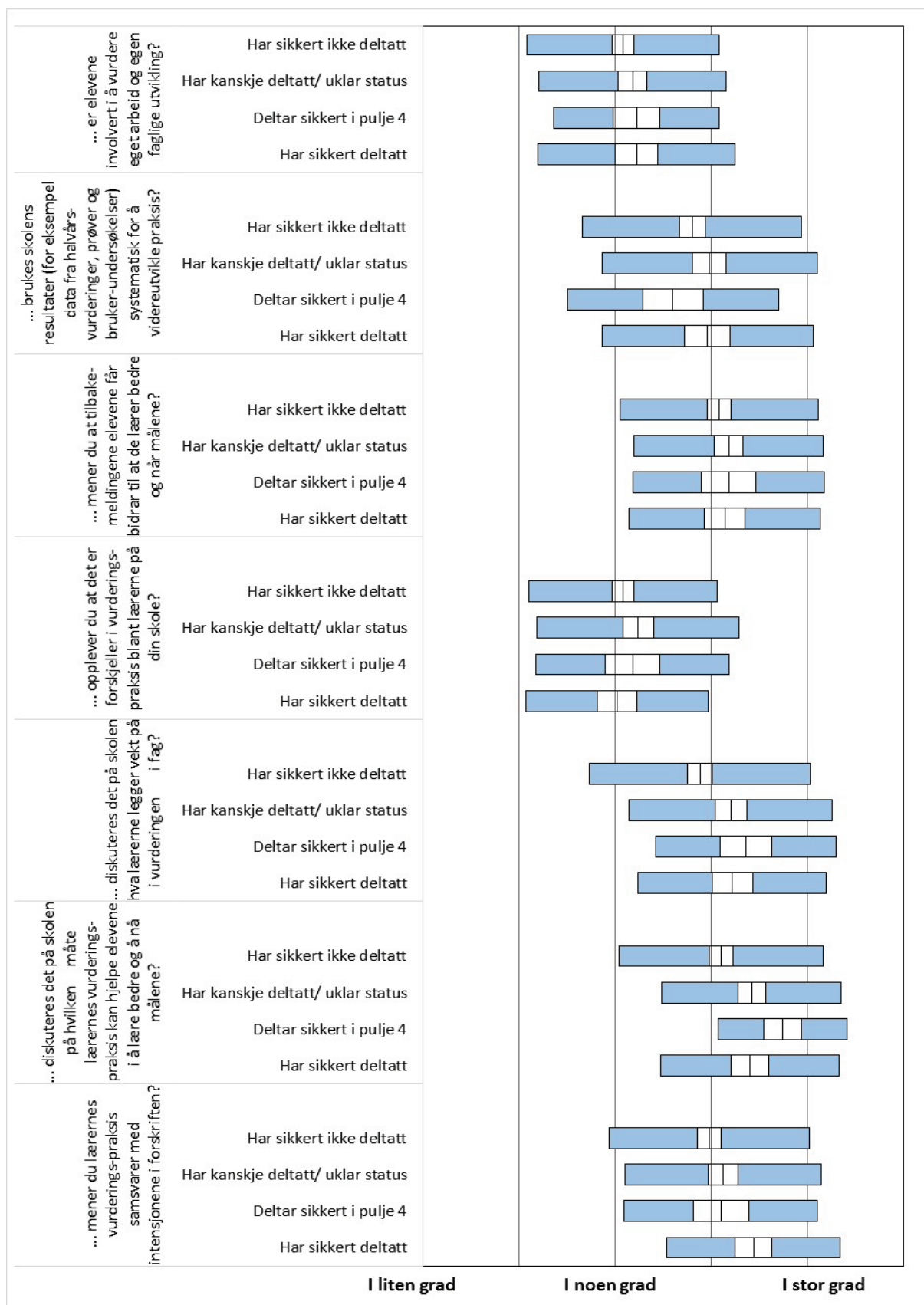
Vi har sett nærmere på hvilke sammenhenger det er mellom svarene på de sju spørsmålene i tabell 4,8 og en rekke ulike forhold: Skoleslag, skolestørrelse og kommunestørrelse. Forskjellene vi finner er ikke store. Fire av spørsmålene som gjengis i tabell 4.8 ble også stilt høsten 2010 og våren 2012. I figur 4.1 viser vi utviklingen over tid for disse fire spørsmålene med gjennomsnittsverdier der de som har svart «Vet ikke» er utelatt. Den midterste streken i det lyse feltet på søylen representerer gjennomsnittet, de to lyse små feltene er konfidensintervallet på 5 prosent nivå, mens de mørkere brede feltene viser standardavviket.

Figur 4.1 «I hvilken grad...». Gjennomsnittsverdier, standardavvik og konfidensintervall på 5 prosent nivå for svar på fire spørsmål om vurderingspraksis. Høsten 2010, våren 2012 og våren 2014.

For spørsmålet «I hvilken grad diskuteres det på skolen på hvilken måte lærernes vurderingspraksis kan hjelpe elevene i å lære bedre og å nå målene» fant det sted en påtakelig endring fra 2010 til 2012 ved at andelen som svarte «i stor grad» økte fra 57 til 70 prosent, mens «i liten grad» ble redusert fra 42 til 28 prosent (Vibe 2010:50). Dermed økte gjennomsnittsverdien merkbart. Siden har lite skjedd og det samme kan sies for de tre andre spørsmålene, med et mulig unntak for spørsmålet «I hvilken grad brukes skolens resultater (for eksempel data fra halvårsvurderinger, prøver og brukerundersøkelser) systematisk for å videreutvikle praksis?». Her er andelen som svarer «I stor grad» svakt redusert over tid slik at gjennomsnittsverdien synker.

Vi har sett nærmere på om det er forskjeller mellom skoler som deltar i «Vurdering for læring» og de som ikke gjør det. I figur 4.2 presenterer vi gjennomsnittsverdier, standardavvik og statistisk usikkerhet (konfidensintervall) for de sju spørsmålene fordelt på skolene etter om de deltar i «Vurdering for læring» eller ikke. Vi bruker de fire kategoriene for deltakelse som vi har definert ovenfor.

Figur 4.2 «I hvilken grad...». Gjennomsnittsverdier, standardavvik og konfidensintervall på 5 prosent nivå for svar på sju spørsmål om vurderingspraksis våren 2014. Fire grupper av skoler.

Den øverste gruppen av søyler i figuren representerer spørsmålet «I hvilken grad er elevene involvert i å vurdere eget arbeid og egen faglige utvikling?». Her finner vi ingen forskjeller av betydning mellom skolene

etter om de er med i satsingen eller ikke. Det ser dermed ut til å være en særlig utfordring å få dette til å fungere innenfor satsingen. Det neste spørsmålet er «I hvilken grad brukes skolens resultater (for eksempel data fra halvårsvurderinger, prøver og brukerundersøkelser) systematisk for å videreutvikle praksis?». Heller ikke her finner vi tydelige forskjeller, selv om det kan anes en tendens til at skolene i pulje fire legger noe mindre vekt på dette. Dette kan kanskje tolkes som at fokuset på å utvikle vurderingspraksisen midlertidig skyver oppmerksomheten rundt skolerresultater noe i bakgrunnen.

For de to neste spørsmålene «I hvilken grad mener du at tilbakemeldingene elevene får bidrar til at de lærer bedre og når målene?» og «I hvilken grad opplever du at det er forskjeller i vurderingspraksis blant lærerne på din skole?» er det overhodet ingen forskjell mellom gruppene av skoler.

For de tre siste spørsmålene finner vi tydelige og statistisk signifikante forskjeller. Det gjelder «I hvilken grad diskuteres det på skolen hva lærerne legger vekt på i vurderingen i fag?», «I hvilken grad diskuteres det på skolen på hvilken måte lærernes vurderingspraksis kan hjelpe elevene å lære bedre og å nå målene?» og «I hvilken grad mener du lærernes vurderingspraksis samsvarer med intensjonene i forskriften?» Her er det en gjennomgående tendens til at skoler vi med sikkerhet vet at ikke har vært med i satsingen skårer lavest. For det tredje siste og nest siste spørsmålet, som gjelder diskusjonen på skolen, er det skolene i pulje 4 som skårer høyest. Dette virker logisk ettersom det er disse skolene som er mest involvert i satsingen når vi stiller disse spørsmålene og da vil diskusjonen være livligst her. Når det gjelder det siste spørsmålet, om lærernes vurderingspraksis samsvarer med intensjonene i forskriften, er det skolene som har satsingen bak seg som skårer høyest. Også det kan virke rimelig, dersom det å følge forskriften har vært viktig i satsingen. Da er det nettopp i praksisen vi kan forvente varige endringer.

Skoleeierne er stilt noen av de samme spørsmålene om vurderingspraksis ved skolene som skolelederne. Tabell 4.9 viser at svarmønsteret ligner svært mye på det vi finner for skolelederne (tabell 4.8) når det gjelder rangeringen av spørsmålene etter viktighet. Det er likevel en gjennomgående tendens til at skoleeierne i noe mindre grad svarer «I stor grad» enn skolelederne. Unntaket gjelder det siste spørsmålet, om variasjon i vurderingspraksisen, der flere av skoleeierne enn skolelederne svarer «I stor grad». Her er det grunn til å understreke at spørsmålet til skoleeierne også kan gjelde variasjon mellom skolene, mens spørsmålet til skolelederne gjelder variasjon innen egen skole. I den grad det er variasjon i vurderingspraksisen kan den altså være større mellom skoler enn innenfor samme skole, noe som ikke er helt uventet.

Tabell 4.9 Skoleeierne svar på fem spørsmål om vurderingspraksis ved skolene. 2014. (2012 i parentes).

I hvilken grad...	I liten grad	I noen grad	I stor grad	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
... mener du at tilbakemeldingene elevene får bidrar til at de lærer bedre og når målene?	0 %	54 %	42 %	4 %	100 %	113
... diskuteres det på skolene hva lærerne legger vekt på i vurderingen i fag?	6 % (0)	49 % (47)	40 % (48)	5 % (5)	100 %	113 (120)
... brukes skolens resultater (for eksempel data fra halvårsvurderinger, prøver og brukerundersøkelser) systematisk for å videreutvikle praksis?	8 % (3)	48 % (53)	40 % (44)	4 % (1)	100 %	113 (120)
... mener du lærernes vurderingspraksis samsvarer med intensjonene i forskriften?	0 % (1)	66 % (58)	32 % (41)	2 % (1)	100 %	113 (120)
... opplever du at det er forskjeller i vurderingspraksis i de ulike skolene?	7 % (10)	60 % (59)	26 % (28)	7 % (4)	100 %	113 (119)

Fire av de fem spørsmålene i tabell 3.7 ble også stilt i 2012, men beklageligvis er det feil i tabellen fra den gangen (Vibe 2012:55). Vi gjengir derfor de riktige tallene fra 2012 i parentes bak tallene fra 2014 for de fire spørsmålene som er gjentatt med samme ordlyd.

Sammenliknet med tilsvarende spørsmål i 2012 har det funnet sted noen mindre, men likevel interessante endringer. Andelen som svarer «I stor grad» har sunket med mellom to og ni prosentpoeng for de fire spørsmålene som går igjen, og mest for det nest siste spørsmålet, som gjelder om praksis stemmer med intensjonene i forskriften. Andelen har sunket med åtte prosentpoeng for det andre spørsmålet, om diskusjonen på skolene. Fordi utvalgene er så små, er ingen av disse endringene statistisk signifikante, men vi mener likevel at de kan være uttrykk for en endring, siden de går i samme retning. De samsvarer dessuten godt med tendenser vi finner i svarene fra skolelederne, for eksempel når det gjelder noe mindre bruk av data fra halvårsvurderinger og prøver. Det er ikke grunnlag for å hevde at det er større fokus på disse spørsmålene nå enn det var for to år siden, og hvert fall ikke blant skoleeierne.

4.4 Konkrete tiltak

Både skoleledere og skoleeiere er bedt om å svare nærmere på hva som konkret gjøres for å videreutvikle vurderingskompetansen ved skolene. Skolelederne kan krysse av for fem konkrete tiltak når de skal beskrive hva skoleeier gjør for å videreutvikle kompetansen ved skolene, i tillegg til et annet-kategori som kan utdypes nærmere. I tabell 4.10 gjengir vi svarene på disse spørsmålene. De samme spørsmålene ble stilt også høsten 2010 og våren 2012. Derfor gjengir vi prosentandeler for hvert år for alle skoler sett under ett.

Utviklingsarbeid for vurdering er det som nevnes av flest. Vi ser at det her var en markant økning i andelen fra 2010 til 2012, altså i forbindelse med innføringen av «Vurdering for læring». Fra 2012 til 2014 er det ingen endring. Dette kan tolkes som at utviklingsarbeidet som skoleeier har initiert regnes som avsluttet for skoler som har deltatt i tidlige puljer eller at fokuset opprettholdes siden verdien ikke faller fra 2012 til 2014.

Kursing av lærere utenfor skolen nevnes av 46 prosent av skolene, og her har andelen sunket fra år til år, først med fire prosentpoeng fra 2010 til 2012, og så med åtte prosentpoeng fra 2012 til 2014. Umiddelbart virker dette overraskende, men det kan være en indikasjon på at kursing utenfor skolen i stadig mindre grad har vært vektlagt som en del av satsingen fra skoleeiers side. Samarbeid med andre skoler økte fra 32 til 37 prosent fra 2010 til 2012, men er siden uendret. Tilbud om foredrag og felles lokalt arbeid med læreplaner har ligget stabilt på mellom 30 og 33 prosent. Ellers ser vi at andelen som svarer at skoleeier så langt ikke har bidratt i utviklingsarbeidet har økt fra fire til ti prosent gjennom satsingsperioden.

Tabell 4.10 På hvilken måte bidrar skoleeier til at skolen videreutvikler sin kompetanse i vurdering? Skolenes svar på tre tidspunkt.

På hvilken måte bidrar skoleeier til at skolen videreutvikler sin kompetanse i vurdering?			
	Høst 2010	Vår 2012	Vår 2014
Gjennom utviklingsarbeid om vurdering	49 %	63 %	62 %
Gjennom kursing av lærere utenfor skolen	58 %	54 %	46 %
Gjennom å legge til rette for samarbeid med andre skoler	32 %	37 %	37 %
Gjennom å arrangere felles lokalt arbeid med læreplaner	30 %	33 %	32 %
Gjennom å tilby foredrag om vurdering på skolen	31 %	33 %	31 %
På hvilken måte: Annet	-	6 %	6 %
Skoleeier har ikke bidratt foreløpig, men planlegger kompetanseutvikling	4 %	6 %	10 %
Antall (N=)	(N=698)	(N=667)	(N=572)

Skoleeierne er stilt de samme spørsmålene som skolelederne om sine bidrag til kompetanseutvikling i vurdering på skolene. Svarene ligner mye på de som vi finner for skolelederne, men generelt har skoleeierne en tendens til å oppfatte seg selv som noe mer aktive enn det skolelederne gir uttrykk for at de er. Generelt ligger andelen 10 - 20 prosentpoeng høyere for de ulike tiltakene når vi spør skoleeierne sammenliknet med svarene fra skolelederne. Forklaringen på dette kan være at skoleeierne ikke når alle skoler i kommunen med sine tiltak, slik at noen skoleledere oppfatter dem som mer aktive enn andre.

Tabell 4.11 På hvilken måte bidrar skoleeier til at skolen videreutvikler sin kompetanse i vurdering? Skoleeiernes svar på tre tidspunkt.

På hvilken måte bidrar skoleeier til at skolen videreutvikler sin kompetanse i vurdering?			
	Høst 2010	Vår 2012	Vår 2014
Gjennom utviklingsarbeid om vurdering	77 %	84 %	68 %
Gjennom kursing av lærere utenfor skolen	72 %	72 %	60 %
Gjennom å legge til rette for samarbeid med andre skoler	59 %	63 %	57 %
Gjennom å arrangere felles lokalt arbeid med læreplaner	42 %	56 %	46 %
Gjennom å tilby foredrag om vurdering på skolen	42 %	39 %	39 %
Annet (hva?)	-	4 %	19 %
Skoleeier har ikke bidratt foreløpig, men planlegger kompetanseutvikling	1 %	2 %	10 %
Antall (N=)	(N=129)	(N=123)	(N=113)

Vi ser i tabell 4.11 en tydelig tendens til at det legges mindre vekt på arbeidet med å utvikle vurderingskompetansen i 2014 sammenliknet med 2012, både når det gjelder det generelle utviklingsarbeidet, kursing av lærere og felles lokalt læreplanarbeid. Samtidig er det flere som nevner andre tiltak, og det er ofte at de viser til at de har vært med i satsingen. Andelen skoleeiere som ennå ikke har bidratt har økt, slik vi også så da vi stilte skolelederne det samme spørsmålet. Dette kan kanskje være en indikasjon på at tiltak har blitt varslet som nær forestående, men ble likevel ikke realisert.

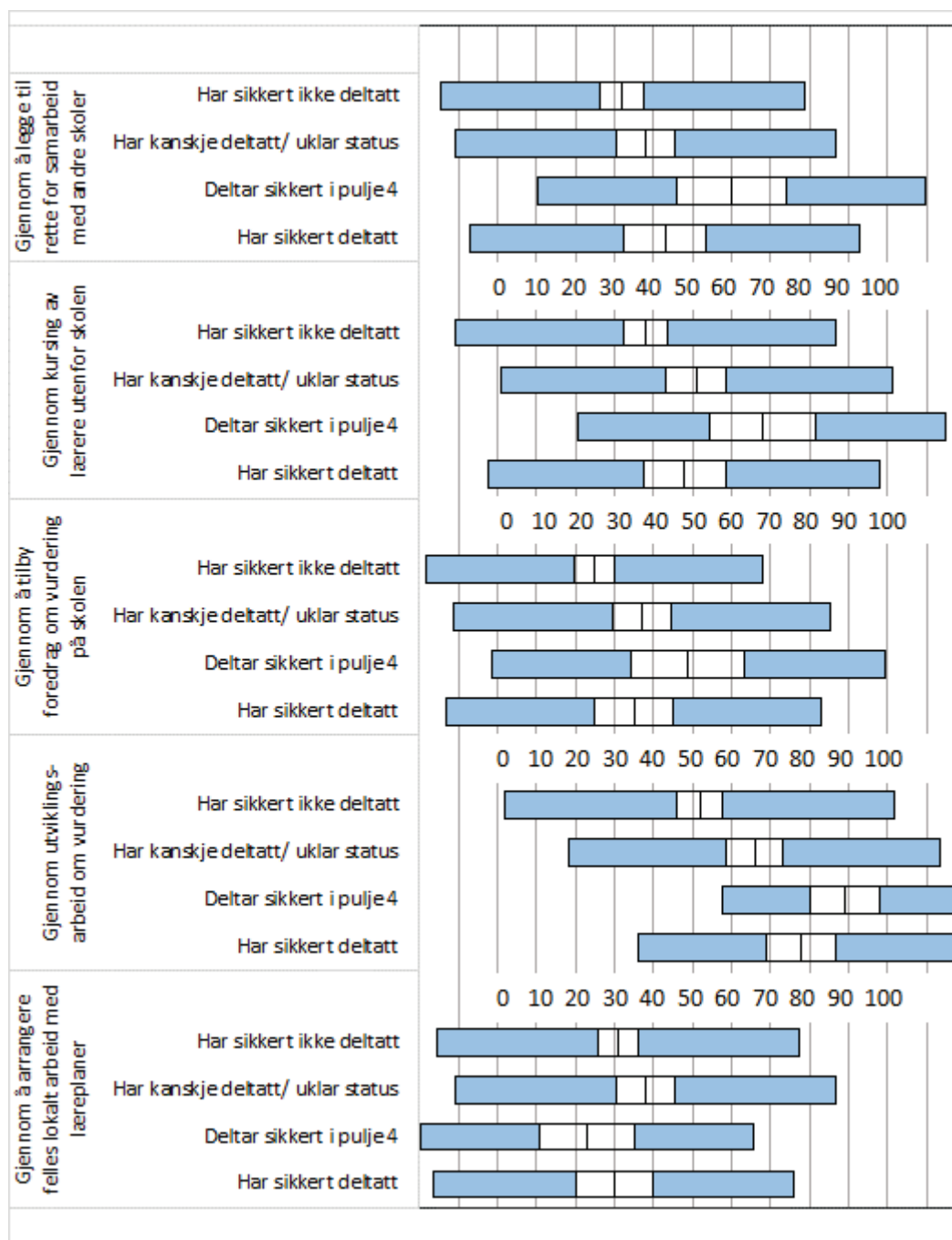
Skolelederne er spurt om hva som er skoleledelsens bidrag til kompetanseutvikling innenfor vurderingsfeltet. Her viser det seg at svarene varierer mindre enn når vi stiller skoleeier spørsmål om dennes bidrag. Et viktig likhetstrekk er det likevel, nemlig at færre lærere kurses utenfor skolen. Andelen som peker på utviklingsarbeidet om vurdering er derimot konstant over tid, det samme gjelder felles lokalt arbeid med læreplaner og samarbeid med andre skoler. Dette kan være en indikasjon på at det arbeidet som er igangsatt ved skolene videreføres, selv om det ser ut til at skoleeier kanskje deltar litt mindre aktivt i utviklingsarbeidet.

Tabell 4.12 På hvilken måte bidrar skoleledelsen til at skolen videreutvikler sin kompetanse i vurdering? Skoleleders svar på tre tidspunkt.

På hvilken måte bidrar skoleledelsen til at skolen videreutvikler sin kompetanse i vurdering?			
	Høst 2010	Vår 2012	Vår 2014
Gjennom utviklingsarbeid om vurdering	77 %	79 %	79 %
Gjennom å arrangere felles lokalt arbeid med læreplaner	54 %	51 %	55 %
Gjennom kursing av lærere utenfor skolen	65 %	63 %	54 %
Gjennom å legge til rette for samarbeid med andre skoler	41 %	38 %	41 %
Gjennom å tilby foredrag om vurdering på skolen	41 %	42 %	36 %
På hvilken måte: Annet	-	4 %	4 %
Skoleledelsen har ikke bidratt foreløpig, men planlegger kompetanseutvikling	2 %	3 %	3 %
Antall (N=)	(N=698)	(N=667)	(N=589)

For spørsmålene til skoleleder om skoleledelsen bidrag i arbeidet med å videreutvikle skolens kompetanse er det interessant å skille mellom skolene etter om de har deltatt i satsingen «Vurdering for læring» eller ikke. Figur 4.3 viser hvordan svarene varierer mellom de fire gruppene av skoler. For fire av fem tiltak har skolene i pulje 4 den høyeste prosentandelen, mens de skolene vi vet ikke har deltatt i satsingen har den laveste. Når det gjelder utviklingsarbeid om vurdering er andelen 89 prosent for skolene i pulje 4, mens den er 52 prosent for skoler som ikke har deltatt. For kursing av lærere utenom skolen er andelen 68 prosent for pulje 4, mens den er 38 prosent for skoler som ikke er med i satsingen. For tilrettelegging for samarbeid mellom skoler er andelen 60 prosent for pulje 4 og 32 prosent for skolene som ikke er med. For tilbud om foredrag er andelen 49 prosent for pulje 4, mens den er 25 prosent for skoler som vi vet ikke er med i «Vurdering for læring». Det er bare for tiltaket felles lokalt læreplanarbeid vi ikke finner noen signifikante forskjeller mellom gruppene av skoler og her har skolene i pulje 4 den laveste andelen. Dette peker seg dermed ut som et tiltak som ikke knyttes spesielt sterkt til denne satsingen.

Funnene i figur 4.3 kan også tolkes som at samarbeid, kurs og foredrag er noe som foregår mest når skolen er med i satsingen, mens mer generelt utviklingsarbeid mht vurdering også fortsetter etter at skolen har avsluttet deltakelsen i satsingen som en langtidseffekt av tiltaket.

Figur 4.3 «På hvilken måte bidrar skoleledelsen til at skolen videreutvikler sin kompetanse i vurdering? Våren 2014. Fire grupper av skoler.

4.5 Holdninger til vurdering

Vi har tatt med to utsagn om vurdering som skolene og skoleeierne er bedt om å ta stilling til. Lignende utsagn, men ikke med helt samme ordlyd, er også med i tidligere undersøkelser. De to utsagnene lyder slik:

- Elevenes innsats og aktivitet i klasserommet bør vurderes for seg, og ikke være en del av grunnlaget for vurdering av elevenes kompetanse i fag
- Et godt vurderingssystem skiller klart mellom elevenes læringsprosess og deres faglige kompetanse

Disse utsagnene var også med i undersøkelsen våren 2012. Tabell 4.13 viser at det bare er små endringer i skoleledernes svar fra 2012.

Tabell 4.13. Skoleledernes svar på to utsagn om vurdering i 2014 og 2012.

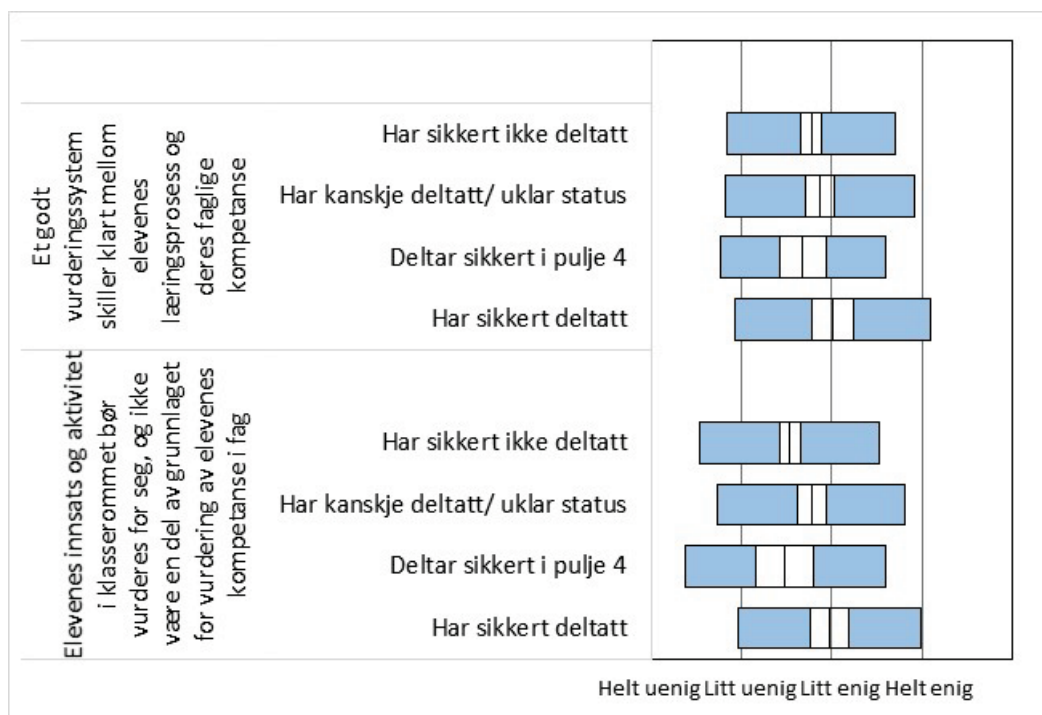
Elevenes innsats og aktivitet i klasserommet bør vurderes for seg, og ikke være en del av grunnlaget for vurdering av elevenes kompetanse i fag						
	Helt uenig	Litt uenig	Litt enig	Helt enig	Sum	Antall (N=)
2014	17 %	25 %	33 %	25 %	100 %	574
2012	16 %	23 %	34 %	27 %	100 %	659
Et godt vurderingssystem skiller klart mellom elevenes læringsprosess og deres faglige kompetanse						
	Helt uenig	Litt uenig	Litt enig	Helt enig	Sum	Antall (N=)
2014	14 %	18 %	40 %	28 %	100 %	574
2012	8 %	19 %	40 %	33 %	100 %	659

For det første utsagnet er endringene i svarfordelingen fra 2012 til 2014 ikke statistisk signifikante. Det er derimot for den andre utsagnet. Flere er helt uenig i dette utsagnet i 2014 sammenliknet med 2012, mens færre er helt enig. Det andre utsagnet er mindre direkte knyttet til vurderingsforskriften enn det første. Det står ikke nødvendigvis i motsetning til forskriften å ha et vurderingssystem som har fokus på elevenes læreprosess og utvikling og samtidig deres faglige kompetanse når man skal ivareta både hensynet til underveisvurdering og til sluttvurdering.

Når til sammen 42 prosent av skolelederne er uenig i det første utsagnet, krever det en kommentar. Det første utsagnet gjelder elevens kompetanse i fag og vil naturlig knyttes mer direkte til den eksplisitte intensjonen i forskriften. Vurderingsforskriftens § 3.3 sier følgende: «Grunnlaget for vurdering i fag er dei samla kompetansemåla i læreplanane for fag slik dei er fastsette i læreplanverket, jf. § 1-1 eller 1-3». ³ Hvis alle tok utgangspunkt i forskriften da de tok stilling til utsagnet, og bare i den, skulle alle være helt enig i utsagnet. Når det ikke er slik, er det minst to mulige tolkninger av dette; enten at skolelederne ikke kjenner forskriften godt nok, eller at de ikke er fullt ut enig i det den faktisk sier. Det andre utsagnet er kanskje ikke like direkte relatert til forskriften, men også dette kan brukes som en indikator på om skolelederne identifiserer seg med og/eller forstår forskriften. Vurderingsforskriften har nå vært i virksomhet i fem år, den har vært mye diskutert og vi vil anta at den er godt kjent blant landets skoleledere. Det kan indikere at den relativt høye andelen som sier seg uenig i de to utsagnene mer er uttrykk for uenighet med forskriften enn at den ikke blir forstått.

Vi har også sett på om det er noen forskjeller i svarene på de to spørsmålene når vi skiller mellom ulike skoleslag, geografi, skolestørrelse og kommunestørrelse, men finner ikke slike forskjeller (ikke vist i egen tabell). Vi finner heller ikke særlig sterke sammenhenger mellom skolens status i forhold til «Vurdering for læring» og skoleledernes svar på de to utsagnsspørsmålene, bortsett fra at skoler som har vært med i satsingen før pulje 4 i noe større grad er enig i det første utsagnet enn andre skoler (figur 4.4). Noe overraskende er det kanskje at de som tilhører pulje 4 og nettopp har vært gjennom satsingen «Vurdering for læring», ikke skårer høyere. Selv om vi skal være forsiktige med å tolke forskjellene når utvalgene er så små og usikkerheten tilsvarende stor, kan det kanskje se ut til at skolene som har vært med tidligere i satsingen i større grad har internalisert intensjonene i vurderingsforskriften, mens det ved skolene i den siste puljen har vært noe mer diskusjon om forskriften under satsingen og dermed flere som ikke identifiserer seg med den. Dette kan virke rimelig dersom vi tar i betraktning at det har vært en diskusjon og bevisstgjøring om forskriften i årene etter at den ble innført og at denne diskusjonen over tid like gjerne kan føre til en voksende opposisjon som til en økt allmenn oppslutning. På den annen side kan konsentrasjonen av svarene til midtkategoriene «litt uenig» og «litt enig» tyde på usikkerhet i holdningene.

³ http://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/KAPITTEL_4#KAPITTEL_4

Figur 4.4 Skoleledernes svar på to utsagn om vurdering i 2014. Skoler i og utenfor satsingen «Vurdering for læring».

4.6 Oppsummering

I følge Utdanningsdirektoratet har til sammen ca 930 skoler deltatt i satsingen «Vurdering for læring» i perioden 2010 - 2014. Dette tilsvarer omtrent 29 prosent av alle grunnskoler og videregående skoler i landet. 187 av landets kommuner og samtlige 19 fylkeskommuner har vært med i satsingen, eller 46 prosent av alle offentlige skoleeiere. Når vi spør skolene og skoleeierne om de er med i satsingen, får vi betydelig høyere tall, henholdsvis 45 og 58 prosent svarer at de er med i «Vurdering for læring». Avviket er særlig stort for skolenes del, og når vi kombinerer de to opplysningene, ser vi at statusen i forhold til «Vurdering for læring» er usikker for 28 prosent av skolene og 13 prosent av skoleeierne. Avviket kan skyldes at satsingen forveksles med andre offentlige satsinger og programmer, at de arbeider i med tilsvarende problemstillinger i lokalt initierte satsinger eller at det drives eget utviklingsarbeid om vurdering uten at dette er del av en formelt organisert satsing. Dette kan være i samarbeid med universitet eller høgskole. Andelen vi med sikkerhet kan si er med i «Vurdering for læring» er lavere i Oslo og Akershus enn ellers i landet.

78 prosent av skolene oppfatter skoleeier som en pådriver for å utvikle vurderingspraksis ved skolene. Dette er en ubetydelig lavere andel enn i 2012, men åtte prosentpoeng høyere enn da tilsvarende spørsmål ble stilt i 2010. For de skolene vi vet er med i «Vurdering for læring» er andelen 80 prosent for de som var med i det tre første puljene av satsingen og 91 prosent for skolene i pulje 4, som er den siste til nå. Blant skoler vi vet ikke er med i satsingen er andelen 71 prosent. Skoleledere i små kommuner oppfatter i betydelig mindre grad sin skoleeier som en pådriver enn skoleledere i større kommuner. Andelen er 55 prosent i kommuner med færre enn 3000 innbyggere og 86 prosent i kommuner med 60.000 eller flere innbyggere. 91 prosent av skoleeierne mener de selv er en pådriver i arbeidet for å utvikle vurderingspraksis. Når det er slike forskjeller etter kommunestørrelse og de ser ut til å øke over tid, er det grunn til å se nærmere på innretningen av satsingen slik at skoler i små og store kommuner får mest mulig like betingelser for sitt arbeid med å bedre vurderingspraksisen.

55 prosent av skolelederne og 40 prosent av skoleeierne mener at det i stor grad diskuteres på skolene hva lærerne legger vekt på i vurderingen i fag, mens 56 prosent av skolelederne og 42 prosent av skoleeierne mener at tilbakemeldingene elevene får bidrar til at de lærer bedre og når målene. Siden 2012 har det vært bare små endringer i svarene på slike spørsmål. Det er forskjeller mellom skoler i og utenfor satsingen «Vurdering for læring» i svarene på slike spørsmål. Skolelederne som var med i pulje 4 svarer oftere «i stor

grad» på om det diskuteres på skolen på hvilken måte lærernes vurderingspraksis kan hjelpe elevene enn lederne ved skoler vi vet ikke har vært med i satsingen i det hele tatt.

Mens 89 prosent av skolelederne som er med i pulje 4 av «Vurdering for læring» og 78 prosent fra tidligere puljer svarer at skoleeier bidrar til at skolene videreutvikler sin vurderingskompetanse gjennom å drive utviklingsarbeid om vurdering, gjelder dette 52 prosent av skolene som ikke er med i satsingen. Selv om det er en betydelig forskjell mellom skoler om er med og de som ikke er med, betyr dette at det generelt er et sterkt fokus på vurderingsfeltet i norsk skole og at «Vurdering for læring» kan ha bidratt til å øke dette fokuset ytterligere. Fokuset økte tydelig gjennom de to første årene av satsingen, mens det er indikasjoner på at det har avtatt noe gjennom de to siste årene. Andelen som melder om at skoleledelsen videreutvikler skolens vurderingskompetanse gjennom kursing av lærere utenfor skolen sank fra 63 prosent i 2012 til 54 prosent i 2014.

Skoler og skoleeiere er bedt om å ta stilling til to utsagn som kan relateres til vurderingsforskriften: «Elevenes innsats og aktivitet i klasserommet bør vurderes for seg, og ikke være en del av grunnlaget for vurdering av elevenes kompetanse i fag» og «Et godt vurderingssystem skiller klart mellom elevenes læringsprosess og deres faglige kompetanse». Et flertall blant skolelederne er enige i utsagnene. Det er likevel slik at et andelen som er uenig i utsagnene er betydelig, 42 prosent når det gjelder det første utsagnet og 32 prosent for det andre. Andelen som er uenig har dessuten økt fra 2012 til 2014, med henholdsvis tre og fem prosentpoeng. Det er minst to tolkninger av dette. En del skoleledere kjenner ikke vurderingsforskriften godt nok, eller de er uenig i den og mener at også andre forhold enn kompetansemålene i fag, som innsats og læringsprosess, bør telle med i vurderingen. Ettersom vurderingsforskriften har vært virksom i fem år, finner vi det stadig mer rimelig å tolke den voksende andelen uenige som et uttrykk for opposisjon mot forskriften eller som en usikkerhet om hvordan den skal tolkes, og ikke at den ikke er godt nok kjent.

5 Lokale læreplaner

Utdanningsdirektoratet ønsker å vite mer om forståelsen av og arbeidet med lokale læreplaner i sektoren og hvordan læreplanverket fungerer som styringsdokumenter på ulike nivåer. Et grunnleggende premiss for implementering av læreplanene i Kunnskapsløftet er at de videreutvikles, omformes, operasjonaliseres og forankres lokalt. Gjennom spørsmålene i dette kapitlet ønsker vi å få fram mer kunnskap om prosessene rundt lokalt læreplanarbeid. De spørsmålene som stilles til skolelederne og skoleeierne er de samme som ble stilt høsten 2012. Det er dessuten samme utvalg av skoler og skoleeiere som er spurt. Varierende svarprosent vil imidlertid gjøre at det ikke vil være akkurat de samme som er spurt begge ganger.

Læreplaner som styringsdokumenter var også tema i spørringene høsten 2011 (Vibe 2012), men spørsmålene som stilles nå og som ble stilt i 2012 er ikke de samme som den gangen. Det ble i 2011 avdekket at de største utfordringene knyttet til arbeidet med læreplanene var arbeidet med elevvurdering og å utvikle lokale arbeidsplaner.

5.1 Ansvar for lokalt læreplanarbeid er delegert

Skoleledere og skoleeiere er stilt likelydende spørsmål om hvordan det lokale læreplanarbeidet er organisert i kommunen. Det ble gitt fire svaralternativer som ikke er gjensidig utelukkende. De fleste krysset imidlertid bare av for ett av alternativene. Det klart vanligste er at ansvaret er delegert til den enkelte skole (tabell 5.1). Tre av fire skoleledere og skoleeiere valgte dette alternativet og andelen var den samme i 2012. Det er imidlertid en tendens til at grunnskolene velger dette alternativet i større grad enn de videregående skolene, der to av tre har krysset av for delegering til skolene. Blant de videregående skolene er det på den annen side en tendens til at flere mener arbeidet er delegert helt ned til lærerne (43 prosent). En av fire skoleledere svarer at arbeidet er delegert til grupper på tvers av skoler. Dette er den samme andelen som i 2012, men det er litt variasjon mellom skoletypene, uten at endringene fra 2012 bør tillegges særlig vekt.

Den mest påfallende endringen siden 2012 er en halvering av andelen skoleledere som svarer at skoleeier selv har utarbeidet lokale læreplaner. Reduksjonen er gjennomgående for alle skoleslag og den gjenfinnes også for kommunene.

Skoleeiernes svarmønster avviker tydelig fra det vi finner hos skolelederne for to av svaralternativene. 37 prosent av skoleeierne mener arbeidet er delegert til grupper på tvers av skoler, mot 25 prosent av skolelederne. På den annen side er det bare sju prosent av skoleeierne som mener at arbeidet er delegert til den enkelte lærer mot 23 prosent av skolelederne.

I den grad vi finner endringer fra 2012 til 2014, ligger dette i en tendens til overføring av ansvaret fra skoleeier til skolene og kanskje også en generell tendens til noe mindre vektlegging av dette arbeidet.

Tabell 5.1 Organisering av lokalt læreplanarbeid etter skoletype og skoleeier. Prosent. Tall for 2012 i parentes

På hvilken måte er lokalt læreplanarbeid organisert i kommunen / i din skoles kommune?

	Barne- skole	1-10 skole	Ungdoms- skole	Videre- gående	Alle skoler	Kommune	Fylkes- kommune	Alle skoleeiere
Skoleeier har selv utarbeidet lokale læreplaner	11 (23)	13 (23)	5 (12)	10 (15)	11 (20)	13 (18)	19 (16)	14 (18)
Ansvar for lokalt læreplanarbeid er delegert til gruppe/ grupper på tvers av skoler	29 (33)	16 (26)	23 (25)	28 (24)	25 (29)	34 (49)	50 (63)	37 (51)
Ansvar for lokalt læreplanarbeid er delegert til den enkelte skole	76 (75)	73 (73)	79 (87)	66 (57)	74 (75)	74 (75)	75 (95)	74 (77)
Ansvar for lokalt læreplanarbeid er delegert til lærere	19 (19)	27 (22)	11 (19)	43 (30)	23 (21)	7 (4)	13 (0)	7 (4)
Annet, spesifiser	5 (3)	3 (6)	5 (3)	8 (14)	5 (5)	9 (4)	0 (5)	8 (4)
Antall (N=)	311 (334)	116 (137)	80 (118)	87 (91)	594 (680)	97 (118)	16 (19)	113 (137)

Det er også gitt anledning til å oppgi andre alternativer for organisering av læreplanarbeidet i et åpent svarfelt. Dette er lite benyttet, men en del frittstående skoler gir her beskjed om at de følger egne læreplaner uavhengig av Kunnskapsløftet. Nedenfor gjengis en del svar som viser variasjonen i tilnærming til arbeidet med lokale læreplaner på skolene.

- Ansvar er lagt til en stor skole.
- Ansvar har skuleleiar, men arbeidet blir gjort på lærarnivå.
- Arbeid starter høsten 2014
- Arbeidet er ikke startet opp. Tidligere utarbeidede lokale læreplaner ligger fortsatt til grunn. Det er planlagt grupper innenfor fagene som skal arbeide med lokale planer fra høsten 2014
- Da kl06 kom ble det lagt til rette for lokalt læreplanarbeid på tvers av skolene. Ved reviderte planer er dette ikke lagt til rette fra skoleeiers side
- De kommunale læreplanene ligger i skuffen.
- Det har vært/er en prosess. Startet med grupper på tvers av skolene og har seinere fortsatt på hver skole
- Dette er det jobbet med tidligere, ikke nå.
- Eg byrja her hausten 2012. Eg har etterspurt, men ikkje sett lokale læreplanar. Skulen gjer ein del arbeid i seksjonar kvart halvår med lokalt læreplanarbeid, men dette er ikkje oppsummert i egne lokale læreplanar.
- Er i ferd med å starte opp med felles kommunale læreplaner
- Faglige arbeidsgrupper (FAU) har gjort et godt arbeid. FAUene engasjerer lærere fra alle skolene i fylket.
- Ikke skjedd noe
- Intet arbeid med lokale planer etter 1997
- PTF planen er utarbeidd lokalt på skulen
- Regionalt arbeid fra høst 2014 i tillegg

- Seksjonsleder for undervisning er "hands on".
- Skoleeier har i noen grunnleggende ferdigheter og i noen fag utarbeidet felles kommunale læreplaner

Slik utdyper skoleeierne sine svar:

- Arbeidet er delegert, men skoleeier koordinerer
- Det er satt sammen læreplangrupper på tvers av alle skoler
- Det er utviklet veiledende læringsmål for halvåret.
- Fase 1: Ved oppstart av LK06 ble det utviklet lokale læreplaner i fag i regionen. Nå: Alle skoler har deltatt på FM-samling/veiledning. Tema på ledermøter. Integrert i arbeidet med læreplaner.
- Fordeling av de enkelte fag er fordelt til de enkelte skoler ved at hver skole har ansvar for 2-3 fag, og som blir kommunens lokale læreplaner.
- Interkommunalt samarbeid
- Nytt oppsett er under utarbeiding
- Samarbeid mellom skoleeier og skolene
- Skoleeier tar regi og ansvar, men arbeidet skal foregå i prosess med skolene. Arbeidet er i gang.

Vi har sett nærmere på to av svaralternativene, nemlig om skoleeier selv har utarbeidet lokale læreplaner og om ansvaret er delegert til lærere, og brutt ned materialet etter folketall i kommunen skolen ligger i (tabell 5.2). Det er en omvendt sammenheng mellom de to formene for organisering av læreplanarbeidet og kommunestørrelse. Tabellen gjelder grunnskolene og vi har skilt mellom skoler i kommuner i fem kategorier etter innbyggertall. 16 prosent av skolelederne i de største kommunene oppgir at skoleeier selv utarbeider lokale læreplaner, mot bare tre prosent i de minste kommunene. På den andre siden svarer 28 prosent av skoleeierne i de minste kommunene at ansvaret er delegert til lærere, mot bare 14 prosent i de største kommunene. Delegering til lærere er vanligst ved skoler i de minste kommunene, mens utarbeiding av læreplaner av skoleeier er vanligst i de største kommunene. Vi finner ikke tilsvarende sterke sammenhenger med innbyggertall for de øvrige svaralternativene i tabell 5.1.

Tabell 5.2 To delspørsmål om organisering av lokalt læreplanarbeid etter folketallet i kommunen grunnskolen ligger i.

Antall innbyggere i kommunen	Skoleeier har selv utarbeidet lokale læreplaner	Ansvaret for lokale læreplaner er delegert til lærere	Antall (N=)
Under 4 000	3 %	28 %	(n=98)
4 000 – 9 999	4 %	19 %	(n=99)
10 000 – 19 999	7 %	25 %	(n=69)
20 000 – 49 999	19 %	15 %	(n=131)
50 000 og mer	16 %	14 %	(n=106)

5.2 Årlig arbeid med planene er det vanligste

Tabell 5.3 viser hvor ofte arbeidet med de lokale læreplanene foregår ved skolene. Forskjellen mellom skoleledernes og skoleeierens svar ligger her i at skoleeierne, naturlig nok, svarer at dette varierer mellom skolene, et svaralternativ som ikke er aktuelt for den enkelte skole. 37 prosent av kommunene og 10 av 16 fylkeskommuner svarer dette. De skoleeierne som ikke har valgt dette svaralternativet har oftest krysset av for at arbeidet foregår årlig.

Tabell 5.3 Hyppighet av arbeid med lokale læreplaner etter skoletype og skoleeier. Prosent. Tall for 2012 i parentes.

Hvor ofte foregår arbeidet med lokale læreplaner?								
	Barne- skole	1-10 skole	Ungdoms- skole	Videre- gående	Alle skoler	Kommune	Fylkes- kommune	Alle skoleeiere
Det foregikk kun ved oppstarten av Kunnskapsløftet	19 (27)	16 (17)	16 (14)	24 (18)	19 (22)	14 (13)	0 (5)	12 (12)
Årlig	34 (36)	47 (50)	48 (44)	43 (49)	40 (42)	32 (29)	6 (16)	28 (27)
Halvårlig	26 (19)	20 (21)	18 (24)	18 (14)	22 (20)	3 (6)	6 (5)	4 (6)
Månedlig	11 (8)	7 (1)	8 (11)	3 (7)	8 (7)	4 (4)	0 (5)	4 (4)
Oftere enn månedlig	4 (6)	3 (6)	8 (6)	2 (6)	4 (6)	3 (4)	6 (0)	4 (3)
Temaet har ikke vært på dagsorden	2 (1)	1 (3)	1 (0)	3 (2)	2 (2)			
Varierer mellom skolene						37 (38)	63 (68)	41 (43)
Vet ikke/ ubesvart	5 (2)	6 (2)	3 (2)	5 (4)	5 (2)	6 (3)	19 (0)	8 (2)
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Antall (N=)	311 (334)	118 (136)	80 (118)	87 (90)	594 (678)	97 (112)	16 (19)	113 (131)

40 prosent av skolene svarer at arbeidet med lokale læreplaner foregår årlig. Andelen varierer fra 34 prosent for barneskolene til 48 prosent av ungdomsskolene. 19 prosent av skolene svarer at arbeidet med læreplanene kun foregikk ved oppstarten av Kunnskapsløftet. 34 prosent av skolene arbeider med læreplanene oftere enn hvert år, og da foregår det som oftest halvårlig. Tallene i parentes gjelder 2012 og vi ser at det er helt marginale forskjeller når vi ser skoleledere og skoleeiere under ett. Endringene for 1-10 skolene og ungdomsskolene er for små til at de kan tillegges vekt. Blant barneskolene kan det se ut til at noen flere skoler har fått en kontinuitet i arbeidet med læreplanene ved at færre nå svarer at arbeidet kun foregikk ved oppstarten av Kunnskapsløftet. For de videregående skolene kan vi ane et motsatt mønster.

5.3 Prøveresultater er viktigste informasjonskilde

Skoleledere og skoleeiere er stilt likelydende spørsmål om hvordan skoleeier skaffer seg informasjon om skolens læreplanarbeid (tabell 5.4). Her er det mulig å krysse av for flere svaralternativer, og det har vært vanligst å velge to svaralternativer blant grunnskoler og kommuner, men bare ett blant videregående skoler og fylkeskommuner.

27 prosent av skolene svarer at skoleeier ikke har informasjon om skolens læreplanarbeid. Andelen av skolene som svarer dette er uendret sett under ett, men det kan se ut som om færre av barneskolene og flere av de øvrige grunnskolene svarer dette. Vi merker oss ellers at bare fem prosent av kommunene oppgir at de ikke har informasjon om skolens læreplanarbeid, mens altså 27 prosent av skolene oppgir ikke å ha informasjon. Dette kan i beste fall tolkes som at skolene svarer ut fra sin relasjon til kommunen, mens kommunenes svar ikke uten videre kan tolkes som at de har informasjon om alle sine skolars læreplanarbeid, men i det minste noen av dem.

Tabell 5.4 Skoleeiers informasjon om skolenes læreplanarbeid etter skoletype og skoleeier. Prosent. Tall for 2012 i parentes.

Skaffer skoleeier seg informasjon om din skoles/skolenes læreplanarbeid?								
	Barne- skole	1-10 skole	Ungdoms- skole	Videre- gående	Alle skoler	Kommune	Fylkes- kommune	Alle skoleeiere
Nei, skoleeier har ikke informasjon om skolenes læreplanarbeid	20 (26)	35 (25)	36 (23)	36 (35)	27 (26)	5 (14)	13 (11)	6 (14)
Ja, skoleeier følger med på resultater på nasjonale prøver og kartleggingsprøver	77 (74)	55 (66)	64 (72)	39 (40)	65 (68)	83 (77)	50 (47)	78 (73)
Ja, skoleledere rapporterer inn lokale læreplaner til skoleeier	14 (14)	16 (14)	6 (8)	13 (12)	13 (13)	22 (15)	25 (16)	22 (15)
Ja, læreplanarbeid inngår i oppfølgingssamtaler med skoleeier (årlige medarbeidersamtaler)	29 (27)	19 (18)	18 (25)	11 (10)	23 (23)	35 (35)	50 (21)	37 (33)
Ja, det avholdes faste møter med skoleeiere hvor læreplanarbeid er tema	14 (15)	10 (12)	11 (16)	7 (3)	12 (13)	27 (24)	19 (16)	25 (23)
Ja, gjennom skolenes tilstandsrapporter	35 (32)	36 (41)	31 (35)	37 (25)	35 (34)	45 (34)	25 (32)	43 (34)
Annet, spesifiser	2 (2)	3 (3)	1 (4)	8 (9)	3 (4)	12 (8)	19 (32)	13 (11)
Antall (N=)	311 (334)	116 (137)	80 (118)	87 (91)	594 (680)	97 (118)	16 (19)	113 (137)

Blant grunnskolene og kommunene er det resultatene fra nasjonale prøver og kartleggingsprøver som nevnes av flest, og mellom en drøy halvpart og tre fjerdedeler krysser av for dette. Det er for dette svaralternativet at forskjellen mellom grunnskolen og de videregående skolene er størst, og bare 39 prosent av de videregående skolene og åtte av 16 fylkeskommuner har svart dette. Skolenes tilstandsrapporter er den nest viktigste informasjonskilden, og en tredjedel av skolene og nesten halvparten av skoleeierne har krysset av for dette. Også medarbeidersamtaler og faste møter mellom skole og skoleeier ser ut til å være vanligere som informasjonskilde blant grunnskolene enn blant de videregående skolene. Innrapportering av lokale læreplaner til skoleeier er omtrent like vanlig i alle skoleslag. Tre prosent av skolene og 13 prosent av skoleeierne har spesifisert andre informasjonskilder. Her nevnes blant annet skolebesøk, fagmøter og rektormøter. Slik presiserer skolelederne dette nærmere:

- Etterspør med jamne mellomrom
- Gjennom årlig fagoppfølging
- Inngår i kvalitetsvurderingssystemet
- Lokale planer er tilgjengelige på læringsplattforma hele kommunen bruker. Jeg har ikke informasjon om hvorvidt skoleeier går inn og følger med.
- Lokalt læreplanarbeid er svært arbeidskrevjande og det er lite rom for dette
- Læreplanseminar for styre og tilsette
- Skolestyret er informert i forhold til skolens kvalitetssikringssystem
- Tema på styremøte i november og ved fremlegging av tilstandsrapport i april
- Tilsyn av skoleeier

Skoleeierne gir disse utdypende beskrivelsene om sine informasjonskilder:

- Arbeid med lokale læreplaner foregår i sammensatte grupper over tid, skoleeiernivået er driveren i dette arbeidet.
- Det ble utarbeidet lokale læreplaner ved oppstart av Kunnskapsløftet. Nå pågår en ny runde med lokalt læreplanarbeid i forbindelse med endringene i læreplanene
- Felles leseplan under arbeid
- Fellestema på rektormøter
- FYR-prosjektet: Skoleeier legger føringer for hvilke læreplanmål som kan yrkesrettes.
- Kvalitetsoppfølging med hele skolen
- Lokale læreplaner ligger tilgjengelig på Fronter og brukes i skolens planleggingsarbeid og i arbeid med elevenes arbeidsplaner. Det er planlagt revisjon av lokale læreplaner.
- Læreplandiskusjonen finner sted i de faglige utvalgene, men er lite styrt av skoleeier.
- Nytt opplegg for lokale planer under utarbeiding
- Oppfølging av fagnettverkene, digitale læringsplattformer (eks It's Learning, blir.no)
- På rektormøter
- På skoleeiers egne ledersamlinger for rektorer.
- Skolebesøk
- Tema på ledermøter og i arbeid med strategiplanarbeidet
- Veiledningskorpset

5.4 Kompetansemålene er viktigste element i planene

Tabell 5.5 gjelder hvilke elementer som inngår i de lokale læreplanene. Listen er lang og andelene er høye for mange av alternativene. I gjennomsnitt har hver skole krysset av for fire av de ni alternativene. Svært få skoler svarer «vet ikke». Svarfordelingen for skoler og skoleeiere har store likhetstrekk.

Tabell 5.5 Elementer som inngår i de lokale læreplanene etter skoletype og skoleeier. Prosent. Tall for 2012 i parentes.

Hvilke av følgende elementer inngår i de lokale læreplanene?								
	Barne- skole	1-10 skole	Ungdoms- skole	Videre- gående	Alle skoler	Kommune	Fylkes- kommune	Alle skoleeiere
Fag- og timefordeling	54 (51)	61 (50)	51 (42)	38 (36)	53 (47)	49 (37)	44 (26)	48 (36)
Generell del av læreplanen	39 (37)	28 (43)	35 (31)	29 (29)	35 (36)	30 (33)	44 (32)	32 (33)
Prinsipp for opplæringa	25 (31)	22 (34)	25 (26)	29 (21)	25 (30)	26 (30)	50 (16)	29 (28)
Grunnleggende ferdigheter	73 (72)	61 (74)	70 (70)	55 (46)	68 (69)	61 (69)	50 (42)	60 (66)
Kompetansemål	90 (92)	89 (88)	94 (94)	83 (89)	89 (91)	86 (81)	75 (79)	85 (80)
Innhold	57 (64)	61 (64)	64 (70)	56 (41)	58 (62)	40 (53)	44 (63)	41 (55)
Arbeidsmåter	67 (65)	70 (72)	70 (76)	60 (57)	67 (68)	54 (57)	44 (58)	53 (57)
Vurdering	69 (69)	70 (79)	86 (86)	80 (71)	73 (74)	68 (69)	75 (84)	69 (72)
Annet. Spesifiser	2 (3)	1 (2)	1 (1)	5 (8)	2 (3)	0 (3)	0 (5)	0 (4)
Vet ikke	0 (1)	1 (4)	3 (2)	5 (5)	1 (3)	4 (13)	13 (11)	6 (12)
Antall (N=)	311 (334)	116 (137)	80 (118)	87 (91)	594 (680)	97 (118)	16 (19)	113 (137)

89 prosent av skolene og 85 prosent skoleeierne har krysset av for «kompetansemål», mens 73 prosent av skolelederne og 69 prosent av skoleeierne har tatt med «vurdering». Det er ungdomsskolene som har høyest andel på begge disse elementene. Andelene er for øvrig praktisk talt identiske med det vi fant i 2012.

«Arbeidsmåter» og «grunnleggende ferdigheter» er krysset av blant omtrent to av tre skoler, men andelene er noe lavere ved de videregående skolene enn ved grunnskolene. Slik var det også i 2012. Drøyt halvparten

tar med «fag- og timefordeling», og også her er andelen lavest blant de videregående skolene. Her har andelen økt både ved skolene og blant skoleeierne siden 2012. Omvendt er det med «innhold», som har en litt lavere andel i 2014 enn i 2012, fra 62 til 58 prosent for skolene og fra 55 til 41 prosent for skoleeierne. Det er vanskelig å tolke disse endringene. «Generell del av læreplanen» er krysset av blant 35 prosent av skolene, mens «Prinsipp for opplæringa» tas med av 25 prosent av skolene.

5.5 Informasjon fra Utdanningsdirektoratet har fått økt betydning

Tabell 5.6 gjelder veiledning, støtte og informasjon som skoleleder og skoleeier har fått i forbindelse med det lokale læreplanarbeidet. 25 prosent av skolene og 21 prosent av skoleeierne svarer at de ikke har fått slik veiledning, støtte eller informasjon. Andelen er lavest for barneskolene og 1-10 skolene og høyest for ungdomsskolene. For skolene sett under ett har andelen sunket med fire prosentpoeng siden 2012, men denne nedgangen synes bare å gjelde for barneskolene som omfatter halvparten av skolene. Men det i 2012 var seks fylkeskommuner som mente at de ikke hadde fått veiledning gjelder dette nå bare en av 16.

Tabell 5.6 Veiledning, støtte og informasjon til skoleleder og skoleeier etter skoletype og skoleeier. Prosent. Tall for 2012 i parentes.

Har skoleleder/skoleeier fått veiledning, støtte og/eller informasjon om lokalt læreplanarbeid? Kryss av for det svaralternativet som passer best. Skoleleder: Flere alternativer kan krysses av. Skoleeier: Svaralternativet som passer best.								
	Barne- skole	1-10 skole	Ungdoms- skole	Videre- gående	Alle skoler	Kommune	Fylkes- kommune	Alle skoleeiere
Nei, ikke fått veiledning	22 (30)	22 (24)	39 (33)	30 (27)	25 (29)	23 (25)	6 (32)	21 (26)
Benyttet "Veiledning i lokalt læreplanarbeid"	40 (34)	36 (36)	26 (40)	26 (27)	35 (35)	39	38	39
Informasjon fra Utdanningsdirektoratet	52 (36)	44 (35)	46 (37)	37 (21)	47 (34)	56	56	56
Kontakt med nasjonale sentre	5 (2)	5 (4)	5 (3)	5 (5)	5 (3)	9	25	11
Deltatt i kompetanse-tiltak med lokalt læreplanarbeid som tema	27 (26)	20 (36)	31 (28)	20 (24)	25 (28)	35	19	32
Veiledning/støtte/informasjon fra skoleeier	29 (34)	17 (20)	14 (24)	22 (27)	24 (28)			
Kontakt med andre skoleledere	48 (46)	45 (45)	34 (44)	30 (29)	43 (43)			
Kontakt med andre skoleeiere						28	31	28
Veiledning/støtte/informasjon fra Fylkesmannen						42	25	40
Andre måter	3 (2)	1 (8)	3 (2)	3 (11)	3 (4)	1	13	3
Antall (N=)	311 (334)	116 (137)	80 (118)	87 (91)	594 (680)	97 (118)	16 (19)	113 (137)

I 2012 kunne skoleeierne bare krysse av for ett av alternativene for veiledning, og dermed kan ikke disse tallene sammenliknes med de nye tallene der det er mulig å krysse av for så mange alternativer man ønsker. Tallene fra 2014 og fra 2012 er sett under ett for skoler og skoleeiere svært like, men et viktig unntak finnes. Andelen som har fått informasjon fra Utdanningsdirektoratet har økt fra 34 til 47 prosentpoeng for skolene og vi gjenfinner økningen for alle skoleslag, mest for videregående skoler med 16 prosentpoeng. 56 prosent av skoleeierne har mottatt informasjon fra Utdanningsdirektoratet. Dette gjør direktoratet til den viktigste kilden for informasjon, veiledning og støtte i læreplanarbeidet.

«Kontakt med andre skoleledere er kryssset av blant 43 prosent av skolelederne, akkurat som i 2012, og mer i grunnskolen enn i videregående skole. «Veiledning i lokalt læreplanarbeid» nevnes av 35 prosent av skolelederne, som i 2012, og 39 prosent av skoleeierne. «Deltatt i kompetansetiltak» og «veiledning og støtte fra skoleeier» hver fjerde skole, noen prosentpoeng lavere enn i 2012. «Kontakt med Fylkesmannen» er inkludert av 42 prosent av kommunene og fire av 16 fylkeskommuner. «Kontakt med nasjonale sentre» er i særklasse det som tas med av færrest, bare fem prosent av skolene og 11 prosent av skoleeierne. Det er imidlertid en svak økning siden 2012, og vi viser i et annet kapittel i denne rapporten at dette stemmer godt med det vi finner når vi kartlegger bruken av disse sentrene.

Tre prosent av skolelederne og et par skoleeiere har kryssset av for «annet»-kategorien. Disse svarene gir ikke ytterligere informasjon av verdi utover det tabell 5.6 allerede viser.

Også når det gjelder veiledning, støtte og informasjon har vi sett nærmere på om det har noen betydning hvor stor kommunen som skolen ligger i er (tabell 5.7). Vi finner tydelige sammenhenger for to av alternativene. Andelen som ikke har fått noe veiledning, støtte eller informasjon er to og en halv gang så høy for skoler i små kommuner sammenliknet med de største kommunene. På den annen side er det bare åtte prosent av skolene i de minste kommunene som har fått informasjon, støtte eller veiledning fra skoleeier, mens dette gjelder 38 prosent av skolene i de største kommunene.

Tabell 5.7 To spørsmål om veiledning, støtte og informasjon til skoleleder etter folketallet i kommunen grunnskolen ligger i

Antall innbyggere i kommunen	Nei, ingen veiledning, støtte, informasjon	Veiledning, støtte, informasjon fra skoleeier	Antall (N=)
Under 4 000	36 %	8 %	(n=98)
4 000 – 9 999	30 %	21 %	(n=99)
10 000 – 19 999	16 %	25 %	(n=69)
20 000 – 49 999	24 %	27 %	(n=131)
50 000 og mer	14 %	38 %	(n=106)

5.6 Oppsummering

I dette kapitlet har vi vist at det lokale læreplanarbeidet vanligvis er delegert til den enkelte skole. Dette gjelder i noe mindre grad i den videregående skolen enn i grunnskolen. Det er ikke full overensstemmelse mellom hva skolelederne og skoleeierne mener om organiseringen av arbeidet. Mens 37 prosent av skoleeierne mener arbeidet er delegert til grupper på tvers av skoler, er litt færre av skolene av denne oppfatning. På den annen side mener hver femte skoleleder at arbeidet er delegert helt ned til lærerne, mens det er svært få skoleeiere som er av denne oppfatning. Delegering til lærere er særlig vanlig ved skoler i små kommuner, mens det i de største kommunene i noe større grad enn i de minste er skoleeiere som selv har utarbeidet lokale læreplaner.

Det vanligste er at arbeidet med de lokale læreplanene er en årlig foreteelse, noe som gjelder for 40 prosent av skolene, mens arbeidet foregår oftere enn dette ved en av tre skoler. 19 prosent av skolene oppgir på den annen side at dette arbeidet var en engangsforeteelse som foregikk kun ved oppstarten av Kunnskapsløftet. Disse tallene er ubetydelig endret siden 2012.

Skoleeiere har tilgang til ulike informasjonskilder for å følge med i skolenes læreplanarbeid og begge parter er spurt om hvilke informasjonskilder som benyttes. 65 prosent av skolelederne og 78 prosent av skoleeierne peker på resultater fra nasjonale prøver og kartleggingsprøver som klart viktigste informasjonskilde, mens tilstandsrapporter framheves av en av tre skoler. Også disse tallene er svært like de vi fant i 2012.

Det skilles mellom åtte ulike elementer som inngår i de lokale læreplanene. Selv om svarene kan tyde på at alt oppfattes som viktig av mange, er skoleledere og skoleeiere enige om at kompetansemål, vurdering og grunnleggende ferdigheter peker seg ut som særlig viktig.

Skoleledere og skoleeiere er spurt om de får veiledning, støtte og informasjon i det lokale læreplanarbeidet. 25 prosent av skolelederne og 21 prosent av skoleeierne svarer benektende på dette. Dette er en liten nedgang siden 2012 da andelene var 29 og 26 prosent. Skoler i små kommuner er overrepresentert blant disse, mens skoler i store kommuner i langt større grad får slik hjelp fra skoleeier enn skoler i små kommuner. Kontakt mellom skoleledere og mellom skoleeiere er en viktig kilde til informasjon, veiledning og støtte. Utdanningsdirektoratet har fått økt betydning som kilde for informasjon, veiledning og støtte i arbeidet med læreplanene og nevnes nå av 47 prosent av skolelederne og 56 prosent av skoleeierne.

6 Etablering av lære plasser

Utdanningsdirektoratet ønsker å følge med på status for om søkere til læreplass får læreplass og om antall læreplasser i Norge påvirkes av den økonomiske krisen i store deler av Europa. Derfor ønskes fylkeskommunenes syn på situasjonen foran tildeling av læreplasser i 2014. Hensikten er å få kunnskap om i hvilken grad situasjonen i Europa påvirker lærebedriftenes inntak av lærlinger, samt å vurdere om svarene gir indikasjoner på en eventuell lavkonjunktur også for Norges del. Det er usikkert hvilket omfang konsekvensene av krisen får for nettopp fylkeskommunene og for lærebedriftenes inntak av lærlinger i 2014. Utdanningsdirektoratet har stilt en del likelydende spørsmål til fylkeskommunene siden våren 2009.

6.1 Arbeidsinnvandring viktigere som årsak til at bedrifter ikke tar inn lærlinger

De første spørsmålene som ble stilt fylkeskommunene gjelder tre ytre forhold som kan tenkes å redusere inntaket av lærlinger. Disse spørsmålene ble stilt første gang i 2012. Dette gjelder arbeidsinnvandring, midlertidige ansettelser og økt bruk av vikarbyråer. Ettersom det med ett unntak er de samme fylkeskommunene som har svart på spørsmålene begge år, skal svarene være sammenliknbare.

Tabell 6.1 Hvilken betydning mener fylkeskommunen at følgende forhold har for redusert inntak av lærlinger? (Tall fra våren 2013 i parentes).

	Ingen betydning	En del betydning	Stor betydning	Sum
Arbeidsinnvandring	3 (7)	8 (8)	4 (1)	15 (16)
Midlertidige ansettelser	4 (7)	9 (7)	2 (2)	15 (16)
Økt bruk av vikarbyråer	6 (10)	8 (4)	1 (1)	15 (15)

Ingen av de tre forholdene anses å ha stor betydning for redusert inntak av lærlinger, bare inntil fire av fylkeskommunene tillegger dem slik vekt. Likevel er det en tendens til at flere tillegger forholdene vekt i 2014 enn i 2013. Midlertidige ansettelser, økt bruk av vikarbyråer og arbeidsinnvandring tillegges en del betydning av over halvparten av fylkeskommunene. Er det så de samme fylkeskommunene som tillegger disse forholdene vekt? Tabell 6.2 viser at åtte av fylkeskommunene tillegger alle tre forhold vekt, mot bare tre i 2013. Bare to mener at ingen av forholdene har betydning for redusert inntak av lærlinger, mot fire et år tidligere. I mellom dette ligger ulike kombinasjoner. Det er ingen som peker på vikarbyråer alene. Det er heller ingen tydelige geografiske mønstre i svarfordelingen. Ingen landsdeler peker seg ut med særlig vekt på en eller flere av de nevnte årsakene til redusert inntak av lærlinger (vises ikke i tabell). Hovedinntrykket er at arbeidsinnvandring tillegges større betydning for redusert inntak av lærlinger i 2014 enn i 2013.

Tabell 6.2 Forhold som kan ha betydning for redusert inntak av lærlinger. Fylkeskommuner. 2014. Tall for 2013 i parentes.

Alle tre forhold	8 (3)
Arbeidsinnvandring og midlertidige ansettelser	2 (3)
Arbeidsinnvandring og vikarbyråer	1 (1)
Midlertidige ansettelser og vikarbyråer	0 (1)
Bare arbeidsinnvandring	1 (2)
Bare midlertidige ansettelser	1 (2)
Bare vikarbyråer	0 (0)
Ingen av forholdene	2 (4)
Sum	15 (16)

På direkte spørsmål om fylkeskommunen i løpet av de siste to årene har hatt kontakt med lærebedrifter som ikke lenger ønsker å ta inn lærlinger, svarer 13 av 15 fylkeskommuner bekreftende, mot 14 av 16 et år tidligere. De som svarer bekreftende er bedt om å presisere nærmere hva de tror er årsaken til dette (tabell 6.3). NIFU har for øvrig gjennom flere prosjekter diskutert og analysert behov og etterspørsel etter lære plasser i ulike fylker og på tvers av sektorer/fag, blant annet i Høst, Skålholt og Nyen (2012).

Tabell 6.3 Årsaker til at lærebedrifter ikke lenger ønsker å ta inn lærlinger. Fylkeskommuner. 2014. Tall for 2013 i parentes.

	Ja	Nei	Sum
Har fylkeskommunen i løpet av de siste to årene hatt kontakt med lærebedrifter som ikke lenger ønsker å ta inn lærlinger?	13 (14)	2 (2)	15 (16)
Årsaker:	Ja	Nei	Sum
Ungdom ønsker ikke læreplass	6 (5)	7 (9)	13 (14)
Tar heller inn voksenalrlinger	5 (4)	8 (10)	13 (14)
Mangler oppdrag/bestillinger	11 (9)	2 (5)	13 (14)
Mangler ansatte som kan ta på seg å være instruktør/faglig leder	6 (10)	7 (4)	13 (14)
Leier heller inn utenlandsk arbeidskraft fordi det er billigere	6 (4)	7 (10)	13 (14)
Leier heller inn utenlandsk arbeidskraft fordi det gir bedre kvalitet	2 (1)	11 (13)	13 (14)
Annet	4 (3)	9 (11)	13 (14)

Den årsaken som flest nevner er mangel på oppdrag og bestillinger, slik det også var i 2013. Flere nevner dessuten det. Mangel på ansatte som kan være instruktører ser derimot ut til å være et problem for færre. Spesielt for små bedrifter må dette kunne sies å være tungtveiende årsaker ettersom de vil være mindre fleksible i forhold til endringer i ordretilgang og kompetanse og kapasitet i bedriften. Vi merker oss dessuten at seks fylkeskommuner mener at manglende interesse for læreplass blant de unge påvirker bedriftenes vilje til å ta lærlinger. Dette kan kanskje henge sammen med at de opplever å ha få kandidater å velge mellom. Fem fylkeskommuner har møtt på bedrifter som heller velger å satse på voksne lærlinger, mens seks heller leier inn billig utenlandsk arbeidskraft. To fylkeskommuner peker dessuten på bedre kvalitet hos utenlandsk arbeidskraft. Det er ingen fylkeskommuner som peker på samtlige oppgitte årsaker til at bedrifter ikke lenger tar inn lærlinger, men tre peker på fem av årsakene. Potensialet for å ta inn flere lærlinger var tema for et arbeidsnotat fra NIFU i 2012 (Høst og Skålholt 2012). Forfatterne peker blant annet på at arbeidsinnvandring kan påvirke interessen for lærlinginntak i bedriftene.

6.2 Dempet optimisme foran høstens inntak av lærlinger

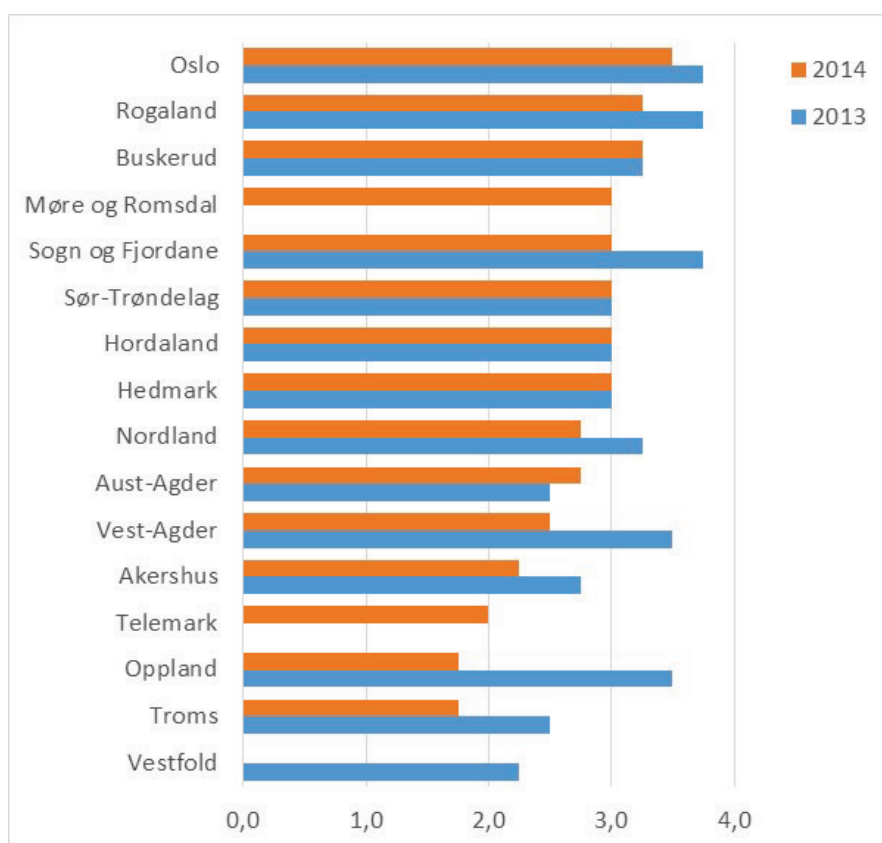
Hvert år siden 2009 har fylkeskommunene tatt stilling til tre påstander om hvordan de tror formidlingen av læreplasser kommer til å gå. Den første påstanden gjelder om de kvalifiserte søkerne vil få plass og 11 av de 15 fylkene som har besvart spørsmålet mener at påstanden passer svært godt eller ganske godt. I forhold til svarene i 2013 synes det å råde en mindre grad av optimisme ettersom alle fylkeskommunene da syntes påstanden passet svært godt eller ganske godt. Tidligere, og spesielt i 2009, har det vært flere fylkeskommuner som synes påstanden passer dårlig. Svarmønsteret for den andre og tredje påstanden ligner mer på hva vi har sett tidligere, selv om vi også her kan ane en noe mindre grad av optimisme sammenliknet med fjoråret. Den fjerde påstanden var ny i 2013, og også den bekrefter en redusert grad av optimisme.

Tabell 6.4 Vi ber fylkeskommunen gi en vurdering av situasjonen for elevene som er i ferd med å avslutte skoledelen av sin yrkesfaglige opplæring, og som har søkt om læreplass fra høsten 2013. Hvor godt passer beskrivelsene nedenfor på situasjonen i fylket? . Fylkeskommuner. 2014. Tall for 2013 i parentes.

	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårlig	Passer svært dårlig	Sum
Vi antar at de fleste kvalifiserte søkerne vil få læreplass	2 (7)	9 (7)	4 (0)		15 (14)
Vi vil bare kunne skaffe læreplass til søkere med opplæringsrett	1 (0)	4 (3)	7 (8)	3 (3)	15 (14)
Vi er svært bekymret for situasjonen til elever som søker læreplass	2 (2)	4 (2)	7 (8)	2 (3)	15 (15)
Lærebedrifter ser på det som aktuelt å si opp eller ta inn færre lærlinger	2 (0)	3 (2)	9 (8)	1 (4)	15 (14)

Ut fra svarene i tabell 6.4 kan vi lage en indeks for grad av optimisme. Hvis man svarer «passer svært godt» på det første utsagnet og «passer svært dårlig» på de tre neste, vil dette gi et samlet uttrykk av maksimal optimisme og en gjennomsnittsverdi på 4,0. «Passer svært dårlig» på det første utsagnet og «passer svært godt» på de tre øvrige vil bety maksimal pessimisme og en gjennomsnittsverdi på 1,0. I figur 6.1 har vi plassert de fylkeskommunene som har besvart alle fire utsagn og rangert dem etter grad av optimisme.

Rogaland, Oslo og Buskerud skårer høyest i 2014, mens Vestfold, Troms og Oppland skårer lavest. Vi ser at åtte av fylkeskommunene har en lavere verdi i 2014 sammenliknet med 2013, mens fire har samme verdi og bare en har en høyere verdi.

Figur 6.1 Gjennomsnittlig grad av optimisme. Indeks basert på fylkeskommunenes svar.

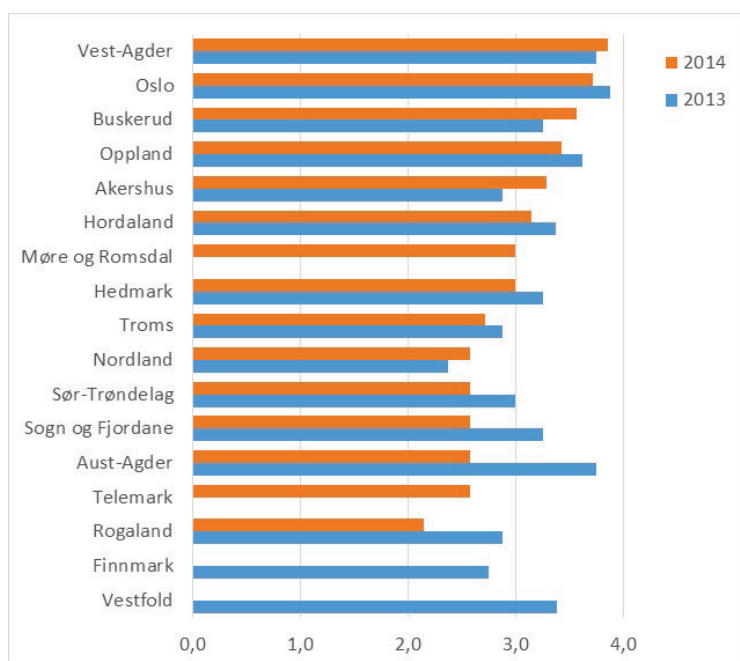
6.3 Fylkeskommunene iverksetter egne tiltak

Fylkeskommunene er bedt om å ta stilling til sju påstander knyttet til hvilke tiltak som gjennomføres for å skaffe flere lære plasser. Alle fylkeskommunene jobber med dette hele tiden og det inngår i dere daglige arbeid. 14 av 15 fylkeskommuner mener utsagnet om at de iverksetter egne tiltak passer svært godt eller ganske godt, mens 14 av 15 har konkrete planer om å skaffe flere lære plasser. Åtte av 15 fylkeskommuner ansetter egne medarbeidere for dette formålet, og dette antallet er betydelig lavere enn i 2013. Ni av 13 planlegger informasjonskampanjer. Avsetting av penger til egne tiltak ved en eventuell krise gjelder seks av fylkeskommunene, mens åtte peker på utvikling av fylkeskommunale mål for inntak av lærlinger. Vi finner vesentlige likhetstrekk med situasjonen et år tidligere, bortsett fra den markerte nedgangen i antallet som ansetter egne medarbeidere for å bidra til at søkere får tilbud om lære plass. Dessuten er det færre som mener at det første utsagnet, om iverksetting av egne tiltak for å skaffe lære plasser, passer svært godt, mens tilsvarende flere mener at utsagnet passer ganske godt.

Tabell 6.5 Vil fylkeskommunen gjennomføre egne tiltak for å skaffe flere læreplasser? Ta stilling til hvor godt beskrivelsene nedenfor passer på situasjonen i fylket.

	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårlig	Passer svært dårlig	Sum
Vi har iverksatt egne tiltak for å skaffe læreplasser	6 (11)	8 (3)	1 (1)		15 (15)
Vi har konkrete planer om å rekruttere flere lærebedrifter	7 (9)	7 (4)	1 (1)		15 (14)
Vi arbeider hele tiden med å skaffe læreplasser. Dette inngår i det daglige arbeidet	8 (9)	7 (6)			15 (15)
Vi vil gjennomføre en egen informasjonskampanje for å skaffe flere læreplasser	4 (4)	5 (5)	6 (4)		15 (13)
Vi ansetter egne medarbeidere for å bidra til at søkere får tilbud om læreplass	3 (5)	5 (8)	3 (0)	4 (2)	15 (15)
Vi har satt av penger til egne tiltak ved en eventuell krise	3 (3)	3 (4)	6 (4)	3 (4)	15 (15)
Vi har utviklet fylkeskommunale mål for inntak av læringer på de enkelte fagområder (jf. samfunnskontrakten)	5 (3)	3 (4)	7 (7)	0 (1)	15 (15)
Andre tiltak fylkeskommunen har iverksatt. Beskriv tiltakene i boksen nedenfor	12 (11)				12 (11)

Vi har også for disse utsagnene laget en indeks som kan gi et mer generelt inntrykk av aktivitetsnivået i fylkeskommunene. På denne indeksen kommer Vest-Agder og Oslo ut med de høyeste verdiene, mens Rogaland har den laveste. I forhold til 2013 har ni fylkeskommuner en lavere verdi, mens fire har en høyere verdi.

Figur 6.2 Gjennomsnittlig grad av aktivitet når det gjelder egne tiltak for å skaffe flere læreplasser. Indeks basert på fylkeskommunenes svar.

12 fylkeskommuner har oppgitt andre tiltak enn de sju som er gitt som alternativer i tabell 6.5 og tiltakene er som følger:

- Vi oppretter Vg3 i skole for søkere som ikke får læreplass. Har slike tilbud først og fremst på elektro og helsearbeiderfag. Alle vgs har en formidlingsansvarlig som bl.a skal rekruttere flere lærebedrifter og stimulere elever til å søke læreplass. PTF brukes aktivt.
- Vi gjennomfører besøk i samtlige kommuner i fylket for å oppfordre til økt inntak av lærlinger. Møter mellom Y-nemnd, opplæringskontorer og politikere Innhenting av intensjonsavtaler fra lærebedrifter Systematisk samarbeid mellom skole og arbeidsliv (Lærings- og utviklingsteam) Økt samarbeid mellom rådgivningstjeneste i fylkeskommunal og kommunal rådgivningstjeneste - ledes av koordinator i hver region. Møter med regionråd i alle regioner
- Skolene har fått økt ansvar i formidlingsfasen, en egen formidlingskoordinator på hver skole.
- Kvalifiserende tiltak for de som ikke får læreplass
- Aktiv mot læreplass. Kurstilbud i samarbeid med NAV for 75 ungdommer som ønsker læreplass. De tar opp fellesfag som de har strykkarakter i og får praksis som er relevant i inntil 6 mnd.
- Opprettet Vg3 tilbud i skole for søkere uten tilbud om læreplass
- Oslo kommunes lærlingprosjekt «Oslostafetten» - kampanje for flere lærebedrifter
- Vi støtter Aksjon lærebedrift med 2,5 mill. Bidrar til flere lærebedrifter. Samarbeid mellom NHO og LO.
- Alternativt Vg3 ute i bedrift. Ser også på tiltak sammen med fagskolen
- Særskilt tidlig oppfølging av kandidater som utpeker seg som vanskelige å få formidlet (negative/dårlige karakterer, høyt fravær mm)
- Tidlig formidling, fra elev til lærling, hospitering
- Målrettet arbeid gjennom «Prosjekt til fordypning»

6.4 Flere etterlyser initiativ fra sentralt hold

Også i denne spørringen er fylkeskommunene bedt om å ta stilling til hvilke sentrale tiltak som bør iverksettes for å bidra til inntak av lærlinger og hvilken viktighet de ulike tiltakene tillegges. Sammenliknet med 2013 ser vi en markert økning i antall fylkeskommuner som vektlegger betydningen av økt lærlingstilskudd som tiltak. Det samme gjelder en nasjonal database for ledige læreplasser og nasjonale informasjonskampanjer. .

Tabell 6.6 Har fylkeskommunen forslag til tiltak som bør iverksettes på statlig nivå for å bidra til inntak av lærlinger? Ta stilling til viktigheten av tiltakene nedenfor.

	Svært viktig	Ganske viktig	Mindre viktig	Ikke viktig	Sum
Økt lærlingtilskudd	7 (1)	7 (9)	1 (4)	0 (1)	15 (15)
Flere kryssløp	2 (3)	6 (7)	5 (5)	1 (0)	14 (15)
Nasjonale informasjonskampanjer	5 (3)	6 (5)	2 (6)	1 (0)	14 (14)
Nasjonalt lærlingtorg (database) for registrering av ledige plasser og søkere	3 (1)	6 (3)	2 (8)	3 (2)	14 (14)
Bedre vern av lærlinger i lovverket under permisjon / oppsigelse	0 (1)	3 (4)	9 (6)	2 (2)	14 (13)
Målrettede krisepakker som kan styrke lærebedriftene	4 (3)	5 (9)	5 (2)		14 (14)
Andre forslag til tiltak. Beskriv tiltaket i boksen nedenfor	7 (5)	1 (1)			8 (6)

Målrettede krisepakker tillegges mindre vekt i 2014 enn i i 2013. Flere kryssløp tillegges sammen betydning som året før. Bedre oppsigelsesvern er fortsatt det tiltaket som færrest peker på som viktig.

Også i tilknytning til disse spørsmålene er fylkeskommunene bedt om å spesifisere nærmere hvilke andre tiltak de vil foreslå. Her følger fylkeskommunenes vurderinger:

- Dette er svært komplisert. Mangel på læreplasser er en sak, mangel på søkere en annen. Utfordringen er at svært mange elever ikke passer inn selv om de har rett. Det påvirker også at mange ikke søker. Det er liten bevissthet i næringslivet om samfunnsoppdraget. En del fag har ikke tradisjon for lærlingeordningen og bedriftene etterspør heller ikke faglært arbeidskraft. Brutalt sagt: Vi flikker på et system i krise. Det store frafallet er på yrkesfag og frafall i læretida er et underkommunisert problem. Fylkeskommunen arbeider meget hardt med disse spørsmålene og har få virkemidler. Troen på at penger hjelper er overvurdert. Bedriftene ønsker flinke, modne ungdommer som kan gå rett inn i verdiskapingen. Dessverre er ikke alle ungdommer der i 17 - årsalderen, men de fleste har stort potensiale.
- Vi ønsker at partene i arbeidslivet tar større ansvar for opprettelse av flere læreplasser - spesielt at KS følger opp Samfunnskontraktens mål ved å øke måltallet i den enkelte kommune. Offentlig sektor tar altfor lite ansvar for lærlingordningen!
- Utarbeide måltall for antall lærlinger i offentlig sektor og følge opp at målene nås.
- Alle elever i bedrift i «Prosjekt til fordypning». Aktivisering av søkere når de er elever i vgs. Tiltak som bedrer karakterer og minsker fraværet til søkerne.
- Pålegge regionale statlige foretak og virksomheter til å ta inn lærlinger med ungdomsrett. Bedre ordninger for de med særlige behov/lav evne til verdiskapning
- Bruke lærlingeklausul ifm offentlige oppdrag i stat og kommune Sterkere og mer synlig satsing på bedriftenes samfunnsansvar for å ta imot lærlinger.
- Styrking av lokal innsats mot bransjer og bedrifter
- Kommunene må ansette lærlinger, bransjene må forplikte seg på å ta inn lærlinger

6.5 Få bekreftende opplysninger om permitteringer og oppsigelser av lærlinger

Bare fem⁴ av 15 fylkeskommuner oppgir at det har blitt oppsagt eller permittert lærlinger etter 1. oktober 2013, mens ni fylkeskommuner svarer benektende på dette og en vet ikke. Vi er usikre på om et benektende svar betyr at oppsigelser eller permitteringer faktisk ikke har forekommet, eller om det kan tolkes som at fylkeskommunen ikke kjenner til eller ikke har oversikt over om dette har forekommet. Omfanget av fylker som oppgir antall oppsagte og permitterte innenfor ulike fag er lavere enn i 2013, da det var økning i antallet sammenliknet med tidligere år, spesielt for rørleggerfaget. Det må tas forbehold for at tallene er små og at vi mangler bekreftende opplysninger fra 14 fylkeskommuner, som også kan ha hatt permitterte eller oppsagte lærlinger å fortelle om. Vi har til sammen opplysninger om 37 oppsagte eller permitterte lærlinger, hvorav 31 er oppsagte. Våren 2013 var tallene 91 oppsagte og 32 permitterte, 2012 henholdsvis 70 og 27. Vi finner det svært overraskende at årets samlede antall er bare 30 prosent av fjorårets. Samtidig kan vi konstatere at de 15 fylkeskommunene som har besvart undersøkelsen ser ut til at ha gjort dette på en svært samvittighetsfull måte, noe vi vil se i det følgende når det gjelder opprettelse av Vg3-tilbud.

Tabell 6.7 Hvor mange lærlinger i hvilke fag er blitt permittert eller oppsagt etter 1. oktober 2013 i dette fylket? Fylkeskommunen kan bruke egne tall, eller tall fra VIGO hvis disse gir et godt bilde av situasjonen.

	Permitterte	Oppsagte	Sum
Tømrerfaget	4	4	8
Helsearbeiderfaget		5	5
Barne- og ungdomsarbeiderfaget		2	2
Elektrikerfaget	1	5	6
Rørleggerfaget		1	1
Kokk-servitør		5	5
Sveisefaget	1		1
Platearbeiderfaget		2	2
Frisørfaget		1	1
Industrimontørfaget		1	1
Institusjonskokkfaget		1	1
Logistikkfaget		1	1
Produksjonselektronikerfaget		2	2
Hjulustrustningsfaget		1	1
Sum	6	31	37

6.6 Opprettelse av Vg3-tilbud

Alle 15 fylkeskommuner som har besvart undersøkelsen oppgir at de har opprettet alternative Vg3-klasser for søkere som ikke fikk læreplass høsten 2013. Dette omfatter til sammen 444 elever i 32 forskjellige fag. Omfanget av elever i slike tilbud er høyere enn det som har vært registret. I 2013 var tallet 329 elever. Antallet klasser er 66, men dette tallet inkluderer en del tilfeller av enkeltelever der begrepet «klasse» ikke gir mening.

⁴ Oslo, Oppland, Aust-Agder, Hordaland og Sør-Trøndelag.

Tabell 6.8 Hvor mange alternative Vg3-klasser for søkere som ikke fikk læreplass har fylkeskommunen igangsatt i dette skoleåret (2012 – 2013)? Skriv inn antall alternative Vg3-klasser og antall elever i Vg3-klasser

	Klasser	Elever
Industrimekaniker	7	64
Bilfaget - lette kjøretøy	5	62
Helsearbeiderfaget	5	48
Barne- og ungdomsarbeiderfaget	4	43
Elektrikerfaget	4	37
Tømrerfaget	3	35
IKT-servicefaget	6	28
Kjole- og draktsyerfaget	5	25
Salgsfaget	2	14
Motormannsfaget	1	13
Landbruksmaskinmekanikerfaget	1	12
Billakkererfaget	1	7
Matrosfaget	1	7
Kontor og administrasjonsfaget	1	7
Rørleggerfaget	1	5
Kokk-servitør	1	4
Sveisefaget	1	4
Konditor/baker	1	3
Gullsmedfaget	2	3
Billakkererfaget	1	3
Reiselivs faget	2	3
Sikkerhetsfaget	1	3
Børsemaker	1	3
Murerfaget	1	2
Kulde- og varmepumpeteknikk	1	2
Møbelsnekkerfaget	1	1
Anleggsmaskinfører	1	1
Mediegrafiker	1	1
Platearbeider	1	1
Elektroreparatørfaget	1	1
Betongfaget	1	1
Resepsjonsfaget	1	1
Sum	66	444

Det er flest Vg3-elever i industrimekanikerfaget, slik det også var i 2013 og tallet har økt fra 55 til 64. Bilfaget – lette kjøretøyer har en økning fra 43 til 62, mens helsearbeiderfaget har omtrent samme antall Vg3-elever som året før. For barne- og ungdomsarbeiderfaget er det en fordobling. For tømrerfaget har tallet økt fra 10 til 35 og IKT-servicefaget fra 8 til 28. For elektrikerfaget er tallet redusert fra 49 til 37, og dette faget utgjør dermed et unntak fra en generell trend mot flere Vg3-elever. Det samme gjelder gullsmedfaget som har en reduksjon fra 16 til bare tre Vg3-elever. Den generelle trenden mot flere Vg3-elever utfyller det bildet vi har vist tidligere med en økt grad av bekymring i flere fylker når det gjelder overgangen fra skole til bedrift for yrkesfagelevne.

Av de 15 fylkeskommunene som oppgir at de gir Vg3-tilbud, er det sju som gir tilbud over ett år, tre gir tilbud over to år mens fem varierer lengden mellom tilbudene. Dermed er det en tendens til at det gis flere tilbud med en varighet ut over ett år. 12 av 15 fylkeskommuner oppgir at det foreligger planer om Vg3-tilbud for søkere som ikke får læreplass høsten 2014, mens to svarer benektende på dette spørsmålet og en vet ikke.

6.7 To hovedhensyn når tilbudet planlegges

Fylkeskommunene er også bedt om å vurdere viktigheten av seks ulike forhold når den planlegger sitt opplæringstilbud. Søkernes valg og arbeidslivets behov for fagarbeidere tillegges størst viktighet, mens

kompetansen til lærerne ses på som minst viktig. Vi ser en tydelig økt vektlegging av arbeidslivets behov siden 2013.

Tabell 6.9 Hvor viktig er følgende forhold når dere planlegger fylkeskommunens opplæringstilbud?

	Svært viktig	Ganske viktig	Mindre viktig	Ikke viktig	Sum
Søkeres valg	8 (8)	6 (5)	1 (1)		15 (14)
Arbeidslivets behov for fagarbeidere	10 (6)	3 (7)	2 (1)		15 (14)
Yrkesopplæringsnemndens vurdering	4 (5)	8 (8)	3 (1)		15 (14)
Næringslivsstruktur	6 (4)	6 (8)	3 (2)		15 (14)
Økonomiske hensyn	1 (2)	8 (8)	4 (3)	1 (1)	14 (14)
Kompetansen til lærerne	3 (2)	7 (5)	3 (6)	1 (1)	14 (14)

Det er særlig to forhold som lett kan komme i konflikt med hverandre og hvor fylkeskommunenes vektlegging vil kunne variere. Dette gjelder søkeres valg og næringslivsstrukturen i fylket. Disse to forholdene er negativ korrelert og figur 6.3 viser hvordan fylkeskommunene plasserer seg i forhold til hverandre. Fem av 14 fylker tillegger begge forhold like stor vekt. Vest-Agder og Oppland mener begge forhold er svært viktige når opplæringstilbudet skal planlegges, mens Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag mener de er ganske viktige. De andre ni fylkeskommunene tillegger forholdene ulik vekt. Buskerud, Oslo og Hordaland mener søkeres valg er svært viktig, mens næringslivsstrukturen er mindre viktig. Rogaland inntar den motsatte holdningen ved at næringslivsstrukturen ses på som svært viktig mens søkeres valg er mindre viktig. I Troms, Aust-Agder og Akershus er søkeres valg svært viktig, mens næringslivsstrukturen er ganske viktig. Endelig mener Telemark, Nordland og Hedmark at næringslivsstrukturen er svært viktig, mens søkeres valg er ganske viktig.

Figur 6.3 Vektlegging av søkeres valg og næringslivsstruktur når fylkeskommunen planlegger sitt påalæringstilbud.

Tre fylkeskommuner har gitt utfyllende kommentarer på hva som har betydning for planleggingen av tilbudet:

- Søkernes ønsker skal oppfylles
- Tilgang på læreplasser
- Regionale hensyn – geografi

6.8 Forsøket med praksisbrev

Fem av de 15 fylkeskommunene som har besvart undersøkelsen oppgir at de har deltatt i ordningen med praksisbrev. I tillegg vet vi at Vestfold har vært med i forsøket. De fem øvrige er Akershus, Hedmark, Oppland, Rogaland og Møre og Romsdal. Til sammen oppgir de fem fylkeskommunene at 97 elever har deltatt i forsøket til nå. Dette virker lite rimelig, med tanke på at et tilsvarende spørsmål i 2013 ga i alt 172 praksisbrevkandidater som resultat. Selv om Vestfold ikke er med nå, mens Møre og Romsdal har kommet til, forklarer ikke det dette resultatet. Det kan ligge en misforståelse her ved at respondentene har oppgitt antallet kandidater som er med i ordningen nå, mens det er det samlede antallet til nå vi har bedt om. Siden tallene er beheftet med så stor sikkerhet, gir det ikke mening å gjengi dem i mer detalj eller fordelt på ulike fag.

Møre og Romsdal har ikke besvart spørsmålene om hvor mange praksisbrevkandidater som har fullført opplæringen og hvor mange som har fått tilbud om læreplass etter fullført med praksisbrev. Summen for de fire øvrige fylkeskommunene er henholdsvis 61 fullførte og 34 læringer. Alle fem fylkeskommuner ønsker å videreføre ordningen.

6.9 Oppsummering

Det er foretatt kartlegginger blant fylkeskommunene av situasjonen foran inntak av læringer hver vår siden 2009. Undersøkelsen våren 2014 viser en tydelig svekket optimisme i forhold til den stemningen som rådet et år tidligere. Flere ser arbeidsinnvandring som en viktig årsak til at det er vanskelig å skaffe alle søkere læreplass og færre ser på det som sikkert at de fleste av søkerne får læreplass.

Fylkeskommunene iverksetter egne tiltak for å skaffe flere læreplasser, selv om aktivitetsnivået ser ut til å være litt lavere enn det var våren 2013. Av sentrale tiltak for å øke inntaket av læringer er det flere som peker på økt lærlingtilskudd nå enn året før.

Bare fem av 15 fylkeskommuner oppgir at det har blitt oppsagt eller permittert læringer etter 1. oktober 2013, mens ni fylkeskommuner svarer benektende på dette og en vet ikke. I forhold til situasjonen i 2012 er det en reduksjon på 70 prosent i antallet permitterte og oppsagte. Det er imidlertid usikkert om disse tallene er dekkende for situasjonen. 15 fylkeskommuner oppgir at de har opprettet i alt 66 alternative Vg3-klasser for søkere som ikke fikk læreplass høsten 2012 med til sammen 444 elever i 32 forskjellige fag. Dette er det høyeste antallet Vg3-elever som er registrert siden våren 2009.

Fylkeskommunene er bedt om å vurdere viktigheten av seks ulike forhold når den planlegger sitt opplæringstilbud. Søkernes valg og arbeidslivets behov for fagarbeidere tillegges størst viktighet, mens kompetansen til lærerne ses på som minst viktig. Det er en klar tendens til polarisering mellom fylkene når det gjelder vektlegging av søkerens valg og næringslivsstrukturen i fylket når det planlegges. Mens Rogaland legger stor vekt på næringslivsstrukturen og mindre vekt på søkerens valg, er det motsatte tilfelle i Oslo, Buskerud og Hordaland.

Fem fylker har fulgt forsøksordninger med praksisbrev; Akershus, Hedmark, Oppland, Rogaland og Møre og Romsdal. I tillegg vet vi fra tidligere undersøkelser at Vestfold har vært med. Tallene for hvor mange elever som har vært med, hvor mange som har fullført med praksisbrev og hvor mange som er tilbudt læreplass etter å ha tatt praksisbrev er imidlertid usikre.

7 Bruk av tolk i skolen

IMDi (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet) er nasjonal fagmyndighet for tolking i offentlig sektor. I dag bor det innvandrere i alle norske kommuner. En svært stor andel av disse har kort botid. Per 1.1.2012 hadde 47 prosent av dem bodd i Norge i fem år eller kortere. Manglende bruk eller bruk av tolk uten formelle kvalifikasjoner kan true barns og foreldres rettssikkerhet og deres krav på et likeverdig offentlig opplæringstilbud. Manglende bruk svekker dessuten den skoleansattes mulighet til å gjøre en god jobb, og kan være brudd på gjeldende lov- og regelverk. Forsvarlig bruk av tolk i skolen er skolelederes og skoleeieres ansvar, ikke foreldre eller barn som har vanskeligheter med å forstå eller gjøre seg forstått på norsk. Det er derfor viktig at skolene er oppmerksomme på problematikken og at de har en plan for bruk av tolk når de stilles ovenfor en situasjon der foreldre snakker lite eller dårlig norsk. Et lovforslag om forbud mot bruk av barn som tolk er for tiden på høring.

7.1 Tre av fire skoler har foresatte med svake norskferdigheter

Skolelederne er spurt om hvor stor andel av de foresatte som kan så lite norsk at de har vanskelig for å forstå og gjøre seg forstått i konferansetimer og utviklingssamtaler. Dette vil vi heretter kalle svake norskferdigheter. En av fire svarer at de ikke har noen slike foresatte ved sin skole, mens andelen er under ti prosent for 62 prosent av skolene. Av de resterende 13 prosent er det bare en håndfull der de utgjør mer enn 30 prosent av alle foresatte. Vi har derfor valgt å ikke skille ut disse skolene i våre analyser.

Tabell 7.1 viser fordelingen brutt ned på seks ulike karakteristika ved skolen. Det kriteriet som skiller klart er elevtallet ved skolen. Mens halvparten av de minste skolene har foreldre med svake norskferdigheter, gjelder det 93 prosent av de største skolene. Også kommunenes innbyggertall viser en tydelig sammenheng med foresattes norskferdigheter. Ved halvparten av skolene i de minste kommunene finner vi foresatte med svake norskferdigheter, mot 90 prosent av skolene i de største kommunene. Det finnes også geografiske skillelinjer ved at 90 prosent av skolene i Oslo og Akershus har foresatte av denne typen, mot 63 prosent av skolene i Midt- og Nord-Norge. Andelen er høyest ved ungdomsskoler og videregående skoler og lavest ved 1-10 skoler. Tre av fire offentlige skoler har foresatte med svake norskferdigheter mot 56 prosent av de private skolene. Endelig ser vi at det er en litt høyere andel av slike foresatte ved bokmålsskoler sammenliknet med nynorsksskoler. De bakgrunnsegenskapene som vi her har delt inn etter henger imidlertid nøye sammen. Det er mange store videregående skoler og ungdomsskoler, mens det er mange små 1-10 skoler. Det er også mange store skoler i store kommuner og små skoler i små kommuner. Oslo og Akershus har større skoler enn andre landsdeler og det er mange små privatskoler. Det som da til syvende og sist har betydning, er elevtallet på skolen. Jo flere elever skolen har, jo større vil sannsynligheten være for at man treffer på foresatte med så svake norskferdigheter at de har problemer med å forstå og gjøre seg forstått på norsk.

Tabell 7.1 Andel av foresatte med dårlige norskferdigheter etter seks ulike egenskaper ved skolen.

		Omtrent hvor stor andel av foresatte ved din skole snakker så lite norsk at de har vanskelig for å forstå og gjøre seg forstått i konferansetimer / utviklingssamtaler?				
		Ingen	Færre enn 10 %	10 % og mer	Sum	Antall (N=)
Skoleslag	Barneskole	26 %	60 %	14 %	100 %	293
	1-10 skole	36 %	51 %	13 %	100 %	112
	Ungdomsskole	18 %	67 %	15 %	100 %	79
	Videregående	18 %	74 %	8 %	100 %	85
Elevtall	De minste	51 %	44 %	5 %	100 %	168
	De mellomstore	21 %	65 %	14 %	100 %	227
	De største	7 %	74 %	19 %	100 %	174
Landsdel	Oslo og Akershus	10 %	73 %	17 %	100 %	82
	Østlandet	24 %	61 %	15 %	100 %	145
	Sør- og Vestlandet	25 %	63 %	13 %	100 %	199
	Midt- og Nord-Norge	37 %	54 %	9 %	100 %	143
Innbyggertall	Under 4000	47 %	48 %	4 %	100 %	93
	4000 - 9999	34 %	59 %	7 %	100 %	95
	10 000 - 19 999	26 %	67 %	8 %	100 %	66
	20 000 - 49 999	19 %	64 %	17 %	100 %	124
	50 000 og mer	10 %	61 %	29 %	100 %	102
Eier	Offentlig	24 %	62 %	14 %	100 %	530
	Privat	44 %	51 %	5 %	100 %	39
Bokmål	Bokmål	26 %	58 %	16 %	100 %	189
	Nynorsk	31 %	60 %	9 %	100 %	380
Alle skoler		25 %	62 %	13 %	100 %	569

7.2 For lite bruk av tolk ved en av fem skoler

Skolelederne ved de skolene som har foresatte som har vanskelig for å forstå og gjøre seg forstått på norsk er spurt om de bruker tolk ofte nok. 70 prosent mener de gjør det, mens 20 prosent mener det brukes tolk for sjelden. 10 prosent er usikre på hva de skal svare. Dette betyr at manglende bruk av tolk er relativt hyppig forekommende, spesielt i skoler med mange foresatte med svake norskferdigheter. Når vi skiller mellom skoler med færre enn ti prosent foresatte med svake norskferdigheter og de som har flere enn dette, er andelen som mener tolk brukes så ofte som det er behov for omtrent den samme.

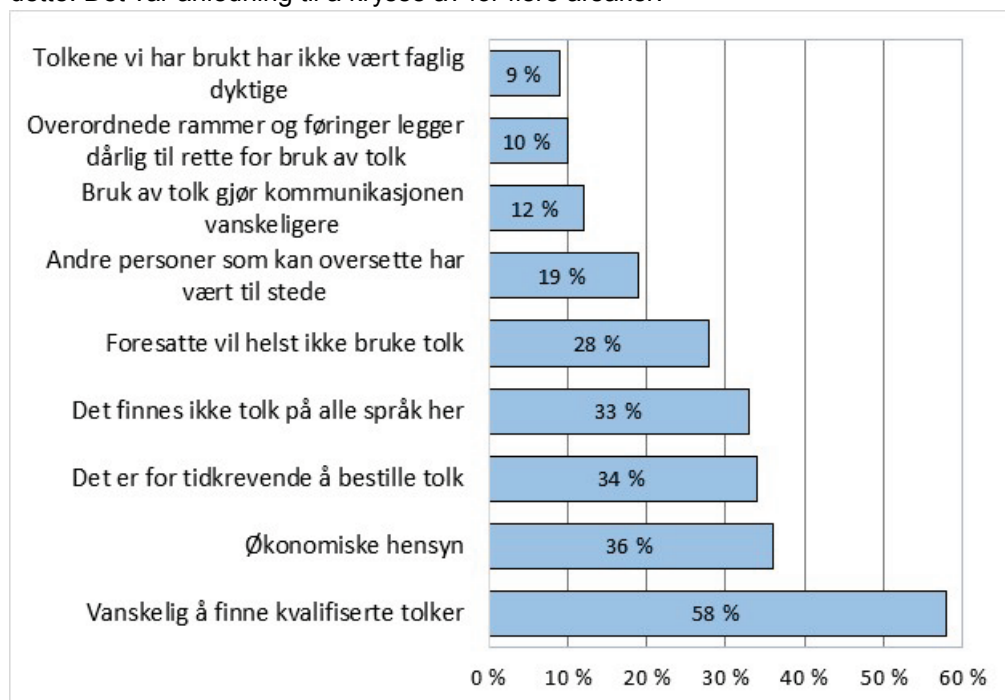
Tabell 7.2 Bruk av tolk ved skoler der det er foresatte med svake norskferdigheter. Etter innslag av foresatte med svake norskferdigheter.

Mener du det brukes tolk for sjelden, for ofte eller så ofte som det er behov for, ved din skole?			
	Færre enn 10 %	10 % og mer	Alle med foresatte med svake norskferdigheter
For sjelden	18 %	32 %	20 %
Så ofte som det er behov for	70 %	67 %	70 %
Vet ikke	12 %	1 %	10 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	347	73	420

Det mest interessante skillet i tabell 7.2 går på at skolene med få slike foresatte er mer usikre på behovet for bruk av tolk enn de som har mange av dem. Det er trolig en indikasjon på at situasjonene inntreffer sjeldnere på disse skolene og at de dermed har mindre erfaring med å fastslå om det er behov for tolk eller ikke.

7.3 Mangel på tolker er viktigste årsak til at tolk ikke brukes

De 86 skolene som har svart at de mener tolk brukes for sjelden er bedt om å oppgi hva som er årsaken til dette. Det var anledning til å krysse av for flere årsaker.

Figur 7.1 Årsaker til at tolk brukes for sjelden.

58 prosent pekte på vanskeligheten med å finne kvalifiserte tolker, og dette er den klart viktigste årsaken til ikke å bruke tolk. At det ikke finnes tolk på alle språk (33 prosent) er egentlig en variant av at det er vanskelig å finne kvalifiserte tolker, underforstått for det aktuelle språket. Det gjelder også de som svarer at tolkene de har brukt ikke har vært faglig dyktige (9 prosent). Begrenset tilgang til kompetanse i tolking er dermed stikkordet for hovedtyngden av årsaker til at det ikke brukes tolk.

Økonomi og overordnede føringer er en hovedårsak til manglende bruk av tolk.

Økonomiske hensyn trekkes fram av 36 prosent når tolk brukes for sjelden. I tillegg kommer 10 prosent som peker på at overordnede rammer og føringer legger dårlig til rette for bruk av tolk, som ofte kan være knyttet til økonomiske hensyn. Bak dette kan det igjen ligge et behov for tydeligere rutiner og retningslinjer for bruk og bestilling av tolk.

En av fem bruker andre til å tolke.

At det er for tidkrevende å bruke tolk (34 prosent), at andre personer kan oversette (19 prosent) og at bruk av tolk kan vanskeliggjøre kommunikasjonen (12 prosent), kan tolkes som at bruk av tolk kanskje ikke har vært ønskelig, eller strengt tatt helt nødvendig, selv om situasjonen tilsier at det kan ha vært et behov for det.

7.4 Elever, kjente og slektninger tolker for foreldrene

Skolelederne ved skoler der det er foresatte med svake norskerferdigheter er bedt om å ta stilling til fire utsagn om hvordan man kan håndtere en situasjon der det normalt skulle ha vært brukt tolk (tabell 7.3). Tre av disse utsagnene er utformet slik at de viser til en løsning som for de fleste vil framtre som lite ønskelig, mens det fjerde er i tråd med ønsket praksis, nemlig at skoleleder alltid oppfordrer til å bruke tolk ved behov. For dette utsagnet er ubesvartandelen bare fem prosent, mens hver fjerde skoleleder har unnlatt å ta stilling til de tre øvrige utsagnene, som altså bryter med ønsket praksis. Det er rimelig å tolke ubesvart som at skolelederne tar avstand fra den praksisen som beskrives, nemlig å gjøre det beste ut av situasjonen uten tolk, å bruke elever til å tolke og å bruke familiens slektninger eller bekjente som tolk.

Tabell 7.3 Tilpasning til situasjonen i samtaler med foresatte med svake norsksferdigheter.

I samtaler der foresatte snakker så lite norsk at de har vanskelig for å forstå og gjøre seg forstått, oppfordrer jeg mine ansatte....							
	Stemmer helt	Stemmer delvis	Stemmer ikke i det hele tatt	Vet ikke	Ubesvart	Sum	Antall (N=)
...til å gjøre det beste ut av situasjonen uten tolk tilstede/improvisere	4 %	24 %	39 %	6 %	27 %	100 %	424
...til alltid å bruke tolk ved behov	61 %	21 %	7 %	6 %	5 %	100 %	424
... til å bruke elever til å tolke	2 %	13 %	51 %	7 %	27 %	100 %	424
...til å bruke familiens slektninger/bekjente som tolk	2 %	21 %	44 %	7 %	26 %	100 %	424

Seks av ti svarer «stemmer helt» og en av fem «stemmer delvis» på utsagnet om at de alltid oppfordrer sine ansatte til å bruke tolk ved behov. Til sammen 28 prosent mener det helt eller delvis stemmer at de oppfordrer sine ansatte til å gjøre det beste ut av situasjonen uten tolk, men til sammen 15 prosent oppfordrer til å bruke elever som tolk og 23 prosent slektninger.

Det er i tillegg stilt et eget spørsmål om bruk av elever som tolk. Omtrent hver femte skoleleder blant dem som har foresatte med svake norsksferdigheter svarer at ansatte ved skolen har bedt eleven tolke for foreldre eller foresatte (tabell 7.4). Det er ingen forskjell av betydning mellom skoler der det er få og der det er mange foresatte med svake norsksferdigheter. Det er en ikke ubetydelig andel som svarer at de ikke vet om slik bruk av elever som tolk har forekommet,

Tabell 7.4 Bruk av elever som tolk ved skoler der det er foresatte med svake norsksferdigheter. Etter innslag av foresatte med svake norsksferdigheter.

I samtaler der foresatte snakker så lite norsk at de har vanskelig for å forstå og gjøre seg forstått, kjenner du til at ansatte ved din skole ber eleven tolke for foreldre/foresatte?			
	Færre enn 10 %	10 % og mer	Alle med foresatte med svake norsksferdigheter
Ja	21 %	24 %	21 %
Nei	60 %	65 %	61 %
Vet ikke	14 %	8 %	13 %
Ubesvart	5 %	3 %	4 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	350	74	424

Alle skoleledere er spurt om de kjenner til at elever har vært borte fra skolen for å tolke for sine foreldre eller foresatte. Totalt har fem prosent opplevd dette (tabell 7.5) og dette gjelder naturlig nok der hvor det er foresatte med svake norsksferdigheter, selv om vi også ser enkelttilfeller ved skoler der det ikke skulle være slike foresatte. Hyppigheten av dette er tre ganger så stor ved skoler med mange foresatte med svake norsksferdigheter sammenliknet med skoler der det er få slike foresatte. Det er også verdt å merke seg at det er en del skoleledere som ikke vet om elever har hatt fravær fordi de har blitt brukt som tolk for sine foresatte. Dette kan altså ha et større omfang enn det skoleleder vet om fordi en ikke alltid kjenner til elevenes fraværsgrunner.

Tabell 7.5 Fravær fra skolen for elever som tolker for sine foresatte. Etter innslag av foresatte med svake norskferdigheter.

Kjenner du til at elever ved din skole har vært borte fra undervisningen for å tolke for foreldrene?				
	Ingen	Færre enn 10 %	10 % og mer	Alle
Ja	1 %	5 %	15 %	5 %
Nei	92 %	87 %	77 %	87 %
Vet ikke	3 %	7 %	8 %	6 %
Ubesvart	3 %	1 %	0 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	145	350	74	569

7.5 To av tre skoler har utviklet rutiner for bruk av tolk

Skolelederne er spurt om de har rutiner for sin bruk av tolk (tabell 7.6). Selv om alle skolelederne er spurt om dette, gir det liten mening å se på svarene fra alle skolene under ett. Vi vil derfor skille etter om de har foresatte som har vanskelig for å forstå og gjøre seg forstått på norsk. Omtrent to av tre skoleledere ved skoler med slike foresatte svarer at skolen har faste rutiner for bestilling av tolk, betaling av tolk og hvor det bestilles tolk, mens omtrent en av fire ikke har dette.

En av seks skoler mangler rutiner for å sjekke tolkens kvalifikasjoner.

Rutiner for å sjekke tolkens kvalifikasjoner har derimot bare 15 prosent av skolene og bare 17 prosent har rutiner for å registrere bruk av tolk i skole-hjem samarbeid. Det er dessuten grunn til å merke seg at det er betydelig andeler som enten ikke vet hva de skal svare eller som ikke har besvart spørsmålene, spesielt de to siste.

Tabell 7.6 Rutiner for bruk av tolk ved skoler som har foresatte med svake norskferdigheter.

Er det ved din skole faste rutiner for:						
Har foresatte med svake norskferdigheter						
	Ja	Nei	Vet ikke	Ubesvart	Sum	Antall (N=)
Bestilling av tolk	66 %	28 %	4 %	3 %	101 %	424
Betaling av tolk	63 %	25 %	5 %	7 %	100 %	424
Hvor det bestilles tolk	66 %	23 %	4 %	7 %	100 %	424
Å sjekke tolkens kvalifikasjoner	15 %	60 %	14 %	11 %	100 %	424
Registrering av bruk for tolk i skole-hjem samarbeid	17 %	57 %	13 %	13 %	100 %	424
Har ikke foresatte med svake norskferdigheter						
	Ja	Nei	Vet ikke	Ubesvart	Sum	Antall (N=)
Bestilling av tolk	19 %	64 %	5 %	12 %	100 %	145
Betaling av tolk	14 %	62 %	6 %	17 %	100 %	145
Hvor det bestilles tolk	15 %	61 %	6 %	17 %	100 %	145
Å sjekke tolkens kvalifikasjoner	8 %	65 %	9 %	19 %	100 %	145
Registrering av bruk for tolk i skole-hjem samarbeid	6 %	66 %	9 %	19 %	100 %	145

Også ved enkelte skoler der det ikke er foresatte med svake norskferdigheter er det utviklet rutiner for bruk av tolk. 19 prosent har rutiner for bestilling av tolk, 14 prosent for betaling og 15 prosent for hvor det skal bestilles tolk. Dette kan tolkes som at disse skolene er i ferd med å bygge opp en beredskap for å møte en situasjon der det kan bli behov for tolk. Likevel er det trolig slik at mange skoler henger etter i forhold til et stadig økende behov for tolk i skole-hjem samarbeid som følger av en økt språklig heterogen befolkning.

Omtrent hver fjerde skoleleder ser at det kan være behov for klarere rutiner for bruk av tolk (tabell 7.7), og en av tre ved skolene der det er foresatte med svake norskferdigheter. Når det er slikt behov ved 11 prosent av skolene som ikke har slike foresatte, kan dette tolkes som at de ser at de kan få behov for bruk av tolk i fremtiden eller at de kanskje er usikre på om de kan ha dette behovet allerede. Klarere rutiner og et mer bevisst forhold til bruk av tolk ville da kanskje kunne gjøre det enklere å ta stilling til om det er behov for å bruke tolk.

Tabell 7.7 Behov for klarere rutiner for bruk av tolk. Etter innslag av foresatte med svake norskferdigheter.

Ser du behov for klarere rutiner knyttet til bestilling og bruk av tolk ved din skole?				
	Ingen	Færre enn 10 %	10 % og mer	Alle
Ja	11 %	31 %	34 %	27 %
Nei	72 %	56 %	61 %	61 %
Vet ikke	9 %	11 %	5 %	9 %
Ubesvart	8 %	2 %	0 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	145	350	74	569

Det er bare 28 prosent av skolelederne som kjenner til nasjonalt tolkeregister og av disse er det bare en av fire som bruker registeret (tabell 7.8). Selv ved skoler som har foreldre med svake norskferdigheter er det bare henholdsvis ni og 12 prosent som bruker det. Det er ingen geografisk variasjon av betydning i disse svarene, bortsett fra det som kan forventes ved at det er flest skoler med foresatte med svake norskferdigheter i Oslo og Akershus og færrest i Midt- og Nord-Norge (ikke vist i egen tabell).

Tabell 7.8 Kjennskap til og bruk av nasjonalt tolkeregister. Etter innslag av foresatte med svake norskferdigheter.

Nasjonalt tolkeregister gir innsyn i tilgjengelige tolker over hele landet og deres kvalifikasjoner. IMDi oppfordrer skoleledere til å kvalitetssikre tolkingen ved å benytte registeret på www.tolkeportalen.no . Kjenner du til dette registeret?				
	Ingen	Færre enn 10 %	10 % og mer	Alle
Ja, og skolen bruker registeret	2 %	9 %	12 %	7 %
Ja, men skolen bruker registeret sjelden eller aldri	23 %	21 %	16 %	21 %
Nei / vet ikke	66 %	69 %	72 %	68 %
Ubesvart	9 %	1 %	0 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	145	350	74	569

7.6 Få skoler har lærere med opplæring i bruk av tolk

Åtte av ti skoleledere opplyser at det ikke er gitt noen form for opplæring i kommunikasjon via tolk til skolens ansatte. I tillegg har seks prosent unnlatt å svare på spørsmålet (tabell 7.9). Selv ved skoler der 10 prosent eller flere av de foresatte har svake norskferdigheter er andelen skoler uten opplæring i kommunikasjon via tolk så høy som 76 prosent. Når opplæring er gitt, er dette for det meste praktisk opplæring på arbeidsplassen. Fem prosent har mottatt skriftlig informasjonsmaterieell, mens bare tre prosent av skolene har lærere som har gått på kurs i bruk av tolk.

Tabell 7.9 Opplæring i kommunikasjon via tolk. Etter innslag av foresatte med svake norskferdigheter.

Hvilke typer opplæring i kommunikasjon via tolk har ansatte ved din skole fått de siste tre år?	Ingen	Færre enn 10 %	10 % og mer	Alle
Opplæring på kurs	1 %	3 %	7 %	3 %
Opplæring som ledd i etter- / videreutdanning	0 %	0 %	1 %	0 %
Praktisk opplæring på arbeidsplassen	2 %	7 %	12 %	7 %
Skriftlig informasjonsmateriell	1 %	6 %	7 %	5 %
Annen opplæring	2 %	1 %	3 %	2 %
Ingen opplæring	85 %	82 %	76 %	82 %
Ubesvart	12 %	4 %	3 %	6 %
Antall (N=)	145	350	74	569

7.7 Mange skoler iverksetter tiltak for samarbeid

Helt til slutt er skolelederne spurt om det iverksettes tiltak ved skolen for å få til et godt samarbeid med foresatte med innvandrerbakgrunn (tabell 7.10). 36 prosent av skolene svarer bekreftende på dette, og dette gjelder to av tre skoler der andelen foresatte med svake norskferdigheter er høy og 16 prosent der det ikke er slike foresatte. Det siste kan kanskje virke overraskende, men her må vi huske på at det finnes skoler der det er foresatte med innvandrerbakgrunn, uten at dette betyr at disse har vansker med å forstå og gjøre seg forstått på norsk.

Tabell 7.10 Tiltak for godt samarbeid med foresatte med innvandrerbakgrunn. Etter innslag av foresatte med svake norskferdigheter.

Iverksetter skolen andre tiltak for å få til et godt samarbeid med foresatte med innvandrerbakgrunn?	Ingen	Færre enn 10 %	10 % og mer	Alle
Ja	16 %	38 %	68 %	36 %
Nei	68 %	51 %	28 %	52 %
Vet ikke	8 %	10 %	4 %	9 %
Ubesvart	8 %	1 %	0 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	145	350	74	569

De skolene som iverksetter tiltak ble bedt om å beskrive nærmere hva dette gjelder. Så mange som 188 respondenter meddelte seg om dette med egne ord. Av disse var det imidlertid ni som fremhevet at spørsmålet ikke var aktuelt for dem og tre som ga svar vi synes det er vanskelig å tolke, fordi de er svært knappe eller uspesifiserte. Dermed står vi igjen med 176 besvarelser på spørsmålet: "Hvilke tiltak iverksetter skolen for å få til et godt samarbeid med foresatte med innvandrerbakgrunn?" Når vi i det følgende angir prosentandeler, er det med utgangspunkt i disse 176 respondentene.

Ganske mange av respondentene bruker stikkord som samtaler og møter. Disse svarene kan deles opp etter hvor spesifikt møtene og samtalene synes å være rettet mot foreldre med innvandrerbakgrunn som målgruppe. Når dette uttrykkes eksplisitt, forstår vi møtene som *spesifikke*, mens når kontakten med minoritetsspråklige foreldre skjer innenfor det ordinære, altså på samme måte som skolen har kontakt med andre foreldre, velger vi å kalle møtene *ordinære*.

Det finnes ganske mange respondenter (35 prosent) som har angitt «egne foreldremøter», «egne foreldrekurs med informasjon om det norske skolesystemet» eller «egne møter med forskjellige

språkgrupper». Andre stikkord er «ekstra samtaler» og «ekstra oppfølging». Bruk av tolk nevnes også i denne sammenhengen.

Cirka 12 prosent forteller at kontakten med minoritetsspråklige foreldre finner sted innenfor det ordinære skole-hjemsamarbeidet, beskrevet som «Vanleg praksis som med andre», «Vi har tett samarbeid med alle foreldre, det er tilstrekkelig» og «Gjennom den generelle oppfølgingen av elevene har vi god kontakt med alle elevenes foreldre/foresatte».

Vi finner også at cirka 15 prosent angir at møter foregår som for andre, men med en viss oppmerksomhet om at det kan være særlige behov for informasjon eller oppfølging overfor minoritetsspråklige foreldre. Blant disse har vi inkludert de som for eksempel angir «egne samtaler i tillegg til foreldremøter. Innhold tilpasses deres kunnskap om norsk skole» og, dessuten de som omtaler samtalene eller kontakten som «hyppigere» eller angir «samtaler og tett dialog». Disse svarene kan vi oppfatte som en slags mellomkategori mellom spesifikk og ordinær kontakt. Det må likevel understrekes at vår inndeling i spesifikk og ordinær kontakt er tentativ, det er tolkning av stikkord som ligger til grunn, ikke avkrysning fra respondenter. Overgangene mellom disse kategoriene er glidende, men kanskje kan vi si at mellomkategorien kjennetegnes av en litt annen intensitet eller oppmerksomhetsgrad. Oppmerksomhet om at det trengs noe ekstra signaliseres, men uten at møtene holdes for språkhomogene minoritetsgrupper. Følgende utsagn tolker vi også som eksempel på en slik mellomposisjon: «Behandle alle med respekt. Inkluderer å legge til rette møter på en slik måte at alle har utbytte av å være tilstede. Kollektivt og individuelt.» Ellers kan det nevnes at vi fra en skole får vite at de gjerne innkaller begge foreldre for samtaler, «fordi den ene oftest har bedre norskkompetanse».

De som eksplisitt har nevnt at de bruker tolk i kontakten med minoritetsspråklige foreldre, utgjør 7 prosent av alle respondentene som har brukt anledningen til å beskrive tiltak med egne ord. 8 prosent fremhever at de oversetter skriftlig informasjon til aktuelle språk, fra en skole opplyses det at de bruker Google translate for dette formålet.

En del av respondentene (9 prosent) meddeler at tiltak for å få til godt samarbeid med foresatte med innvandrerbakgrunn er knyttet til nye elever eller elevenes overgang mellom skoler. Dette gjelder «oppstartsmøter», «inntakssamtaler», «mottakssamtaler» og «møter i forkant av skoleåret» eller «startssamtaler om høsten». Her finnes også utsagn som: «Vi har en plan for hvordan vi skal håndtere innvandrere fra før de ankommer» og «Vi har noe vi kaller Speilmøter. Da inviterer vi foreldrene til de som starter i 1. trinn til å fortelle om sine skoleerfaringer. Vi kan snakke om gjensidige forventninger, og hva norsk skole er.»

Kulturelle eller sosiale aktiviteter på skolen sammen med andre foreldre, nevnes av 14 prosent, eksempelvis: «bygdekvalder, sosiale arrangementer», «bli kjent kvalder der foresatte, elever og lærere møtes og skolen sørger for tolk» og «arrangement på skolen saman med "norske" foreldre». «Liten skule og lite samfunn, inviterer til sosiale samkome», opplyser en respondent, mens en annen skriver: «Prøver til dømes å få dei med på skulearrangement og dugnadar - og der er dei gjerne flinke å stille opp». I tillegg til disse finner vi 5 prosent som vektlegger flerkulturell aften, flerkulturell uke eller internasjonal dag. Fra én får vi vite: «Invitere til skolen: Internasjonal dag. Foresatte er med og informerer, evt. lager mat», og fra en annen: «mulighet til å komme og fortelle om sin bakgrunn og kultur», sistnevnte nevnes for øvrig i sammenheng med «egne samtaler». Dette er kanskje noe som ligner på det vi har sett omtalt som «speilmøter». Informasjon mer enn kulturutveksling synes å være sentralt for en skole som opplyser: «Sammen med naboskoler har vi arrangert informasjonsmøter for innvandrerforeldre for å klargjøre skolens samarbeid med barnevernet».

Gjennom opplysninger om tiltak, får vi også vite litt om andre samarbeidsparter utenfor skolen, i tillegg til barnevernet som er nevnt av et par respondenter. Disse inngår blant de 20 prosentene som forteller om samarbeid med skoleeksterne instanser, som mottak for asylsøkere, introduksjonstjenesten i kommunen, flyktningkonsulenten, voksenopplæringssenteret, voksenopplæringen med norsk og samfunnsfag for asylsøkere og innvandrere, «det lokale opplæringssenteret», integreringskontoret (for bosetting) i tillegg til PPT og FAU. Blant disse finnes det også enkelte som nevner at de er med i satsingen Kompetanse for mangfold, Nattergalen eller at de er med i et prosjekt tilknyttet en høyskole, og en av skolene oppgir å være fokusskole for Nafo (Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring)..

Utover eksternt samarbeid, nevnes skolens egne kompetanser og ressurser av 11 prosent. Dette dreier seg om morsmåls lærere og tospråklige lærere eller assistenter som nevnes av relativt mange, og dessuten faglærer i morsmål/No2, minoritetskoordinator, IMDi-rådgiver eller minoritetsrådgiver. Andre fremhever lærere med særlig kompetanse, slik som: «Skolen har to lærere med etterutdanning på feltet og bruker disse aktivt i samarbeidet med foreldrene».

7.8 Tiltak for enklere bruk av tolk

Blant de 569 respondentene valgte 292 å svare med egne ord på spørsmålet: "Hva mener du som skoleleder ville gjort det lettere å benytte tolk ved behov?" Vi ser da bort fra respondenter som svarte «vet ikke» eller «ingen kommentar». Vi kan også se bort fra ytterligere åtte respondenter som synes å ha misforstått spørsmålet og som peker på fordeler ved å bruke tolk. I det følgende forholder vi oss til 284 besvarelser, og disse er grunnlaget for prosentandelene som oppgis nedenfor. Svarene er i alt vesentlig gitt i form av stikkord som i store trekk gjenspeiler de kvantitative resultatene, men de gir også enkelte utdypninger. En god del av respondentene peker på flere faktorer, og dette er det tatt hensyn til når vi angir prosentandeler, slik at hver respondent ikke teller mer enn en gang under de ulike temaene. Vi gjennomgår svarene med vekt på å få frem synspunkter fra de mange først, det gjelder behovet for bedre tilgang, poengtering av at behovet ikke er aktuelt eller svært lite og poengteringen av økonomiens rolle. Andre refleksjoner om bruk av tolk gjennomgås før vi til slutt nevner at en stor andel av respondentene mener at tilbudet om og bruk av tolk er uproblematisk.

Bedre tilgang er stikkord som 13 respondenter (5 prosent) har skrevet inn, i tillegg til dette kommer de mange som har spesifisert ytterligere forhold som kan oppfattes å handle om tilgang: en bedre oversikt over tilgjengelige tolker (3 prosent), flere tolker (8 prosent), flere språk (5 prosent), bedre kvalitet på tolketjenesten (2 prosent) samt enklere prosedyrer for bestilling og eventuelt også for betaling (11 prosent). Alt i alt er det 33 prosent som har angitt bedre tilgang, eventuelt med vekt på de nevnte aspektene ved tilgang til tolk, av alle de 284 respondentene som har brukt anledningen til å beskrive med egne ord hva som ville gjort det lettere å bruke tolk. I det foregående har vi sett at begrenset tilgang på kvalifiserte tolker nettopp er den viktigste årsaken til ikke å bruke tolk (figur 7.1). Vi kan også merke oss at relativt mange er inne på at en enklere prosedyre ville bidra til mer bruk av tolk. Eksempler på hva disse respondentene skriver er: «Bedre informasjon om rutine» og «Enkel prosedyre for bestilling». «Det bør være bare ett sted man henvender seg i kommunen for å få tolk», påpeker en respondent. En annen etterlyser: «informasjon om at tolk kan bestilles og brukes via telefon». Dette temaet er særlig viktig for en annen av respondentene: «For vår del vil telefontolking vera einaste alternativet på så og si alle språk. Difor vil informasjon om bestillingsrutinar og praktisk gjennomføring av samtaler ved hjelp av telefontolk vera det beste tiltaket».

I tillegg til den tredelen som peker på tilgang som et forbedringsområde, finnes det enkelte (ytterligere 2 prosent) som beskriver hvordan tilgangen hindres ved lang ventetid, at det er vanskelig å finne tolk slik at det passer med tiden. Noen poengterer at det lar seg gjøre å få tolk når det er planlagt god tid i forveien, men at tilgangen til tolk er vanskeligere ved akutte behov eller møter. En beskriver dette som følger:

Jeg opplever at de ansatte bruker tolk ved planlagte samtaler som foreldresamtaler. Det er når det er behov for mer uformelle samtaler som ved episoder, sykdom, endringer ol som det for eksempel ringes hjem om at vi opplever det vanskelig. Hvordan dette kan løses er jeg usikker på, men det kunne kanskje vært gjort med at vi hadde muligheter til å få tak i tolk via telefon. Det er også behov for å få skriv hjem oversatt.

78 respondenter (27 prosent) svarer at problemstillingen ikke er aktuell, fordi det ikke finnes behov for tolk. En grunn kan være som uttrykt av ganske mange respondenter: «Skolen har ingen fremmedspråklige elever», eller «har ingen fremmedspråklige foreldre». En respondent mener at elevene ved skolen ikke passer til beskrivelsen: «Vi har ikke fremmedspråklige elever, dvs. vi har fire elever som er tospråklige, men det er bare en ressurs og ikke et problem!»

Et par respondenter peker på at de vil få aktuelle elever kommende skoleår: «Vi får det fra høsten av, og da har kommunen rutiner som vi må følge, det gjelder tolk over telefon». Andre fremhever at de får elever etter at de har vært i mottaksklasse ved annen skole og at behovet ikke er stort ved egen skole. En av

respondentene forteller: «Skolen har få elever med foreldre i denne kategorien. Vi har tilkalt tolk ved behov. Det er ikke hvert år. Dersom behovet ikke har vært avklart, har eleven tolket for sine foreldre.» Med dette ser vi et eksempel på hvordan en elev kan trekkes inn som tolk, ved at dette settes i sammenheng med et minimalt behov, eventuelt også at behovet ikke har vært avklart. I tabell 7.4 har vi vist at hver femte skole som har foresatte med svake norskferdigheter, har brukt elever som tolk. Blant de mange som antyder at det ikke er behov for tolk, finnes det likevel en og annen som fremhever at de kan ha bruk for rutiner: «Det har ikke vært noe stort behov for bruk av tolk ved skolen, men jeg ser at skolen vil ha nytte av noen rutiner i forhold til dette. Blant annet ved å vite om tolkeportalen.no».

I tillegg til disse finnes det også noen (8 prosent) som erkjenner et behov, men understreker at det er lite. Også blant disse vektlegges nødvendigheten av planlegging dersom det er behov for tolk og at det kan oppstå en situasjon hvor elever trekkes inn for å tolke. Små forhold hvor foreldre og tolk hører til samme omgangskrets blir dessuten fremhevet av to respondenter, den ene skriver:

Det kan ikke skaffes tolk på alle aktuelle språk. Dette burde vært bedre, men jeg forstår vanskeligheten. Vi bor ikke i Oslo eller Bergen!!! Videre at de ulike språkmiljøene i området er små. Alle kjenner alle og det er vanskelig for foreldre å ta opp enkelte spørsmål. Tolken blir / kan bli en "lyttepost" for miljøet ...»

Et par andre respondenter er inne på at større forståelse for behovet blant foreldrene ville gjort det lettere å bruke tolk, uten at dette utdypes ytterligere. Interessant er det at fire respondenter peker på elevers behov for tolk i undervisningen blant skolene hvor behovet for tolk omtales som minimalt. Her er det vel strengt tatt ikke tolk, men en morsmålskompetent lærer eller assistent en ser behov for.

Ganske mange respondenter (11 prosent) fremhever kostnadene ved bruk av tolk. En skoleleder ser det som lettere å bruke tolk dersom «kommunen avsatte en egen ressurs til dette arbeidet. Slik det er nå, er tolketjenester opp til den enkelte skole og kan utgjøre en stor utgiftspost for noen skoler.» Kostnadene fremheves også av et par respondenter som mener at økonomi er en begrensende faktor, og at bruken begrenses til det strengt nødvendige. En annen fremhever: «Bedre finansiering av tolk for arbeidsinnvandrere», hvilket kanskje tenkes i kontrast til midler som følger med bosetning av flyktninger i kommunen. Fra en annen skole heter det: «Det er en stor utgift for skolen, staten burde tatt mer av regningen. Vi bruker tolk mye da vi er en mottaksskole». Figur 7.1 viser at 36 prosent peker på økonomiske hensyn som årsak til ikke å bruke tolk.

Kommunens rolle fremheves av en del (5 prosent) av respondentene: En sier: «Tolketjenesten i vår kommune er lagt ned. Det ville være lettere dersom vi fortsatt hadde denne tjenesten». Andre ser det eksisterende tilbudet fra kommunen som mangelfullt: «Flere tolker tilgjengelige gjennom den kommunale tolketjenesten», eller en ser behov for flere aktører: «At man ikke måtte benytte tolker kun fra det byrået som kommunen har innkjøpsavtale med». Et par respondenter peker på behov for tettere samarbeid med andre kommuner, også for tilgang til flere språk: «At skoleeier hadde tatt initiativ til kommuneoverbyggende samarbeidsordninger».

At lærere forstår viktigheten av å bruke tolk, fremheves av en del respondenter (4 prosent) på spørsmålet om hva som ville gjort det lettere å bruke tolk. I tillegg kommer de (2 prosent) som vektlegger egen erkjennelse av at bruk av tolk er viktig. En respondent stiller seg imidlertid kritisk til bruk av tolk: «Jeg ønsker ikke hyppigere bruk av tolk. Behovet er lite samtidig som det i forhold til de få gangene det er aktuelt er langt mer vesentlig å få foresatte i en god relasjon til skolen. Det skjer ikke gjennom sen, sporadisk, tilfeldig tolketjeneste som skolen har begrenset mulighet til å vite noe om fungerer.» En peker på at bruk av tolk i store møter går ut over fremdriften og innholdet i møtet. Også en annen har forbehold, men ser et forbedringspotensial: «Det å bruke tolk i samtaler er også utfordrende. Man mister noe av autentisiteten i samtalen. Øve opp slike samtaler, slik at de blir tilsvarende som andre samtaler er et mulig tiltak». Denne føyer seg inn blant de respondentene (3 prosent) som peker på opplæring i bruk av tolk som et fornuftig tiltak. Dette uttrykkes som behov for «forventningsavklaring ved bruk av tolk» eller «kursing». Skriftliggjøring av rutiner er også nevnt. En respondent ser at skolen som organisasjon trenger kunnskap om bruk av tolk:

Det varierer veldig hvilke lærere som trenger tolk fra år til år. Derfor er det vanskelig å opparbeide seg gode ferdigheter i bruk av tolk. Kanskje skolen burde skolert en ansatt som alltid var med på møter med tolk?

Tabell 7.9 viser at bare et lite mindretall av skolene har lærere med opplæring i bruk av tolk.

Sist, men ikke minst skal vi ta for oss de som poengterer at bruk av tolk går greit. Så mye som 19 prosent av de som har besvart spørsmålet med egne ord, forteller om gode erfaringer fra bruk av tolk, inkludert de som peker på at de forstår at det er viktig å bruke tolk. «Dette administreres av sosiallærer på vår skole og fungerer tilfredsstillende», meddeler en respondent. Interessant nok er det flere instanser som trekkes frem når respondentene forteller om gode erfaringer: «Vi får hjelp til å bestille tolk av flyktningkontoret», «vi kan ringe NAV og de ordner med tolk for oss». Noen peker direkte på kommunens tolketjeneste, andre sier de får hjelp i kommunen til å finne tolk. Noen få (2 prosent) fremhever egne lærere som behjelpelige i situasjoner hvor det er behov for tolk. Andelen av respondentene som mener bruk av tolk fungerer greit, kan være større enn vi får innsikt i her, ettersom spørsmålet ikke oppfordret til at respondentene skulle uttale seg om de var fornøyd eller ikke, men hva som kan føre til lettere bruk av tolk.

7.9 Oppsummering

Tre av fire skoler har foresatte med svake norskferdigheter, noe som resulterer i et betydelig behov for bruk av tolk i skole-hjemsamarbeidet i norsk skole. Ved 13 prosent av skolene har minst 10 prosent av de foresatte svake norskferdigheter. Jo større skolen er, desto større er sannsynligheten for at den har slike foresatte.

Ved skoler med foreldre med svake norskferdigheter mener hver femte skoleleder at de bruker tolk for sjelden når det er behov for det. Den viktigste årsaken til at tolk ikke brukes, til tross for at det er behov, er at det er vanskelig å finne kvalifiserte tolker, noe over halvparten trekker fram, mens hver tredje peker på økonomiske årsaker til ikke å bruke tolk.

Hver femte skole som har foresatte med svake norskferdigheter har brukt eleven som tolk for de foresatte, mens omtrent like mange har brukt slektninger eller bekjente. 5 prosent oppgir at elever ved skolen har vært borte fra undervisningen for å tolke for foresatte.

To av tre skoler med foreldre med svake norskferdigheter har rutiner for når det skal bestilles tolk, å betale for tolk og for hvor tolk skal bestilles, mens bare en av seks har rutiner for å sjekke tolkens kvalifikasjoner. Også skoler som ikke har foresatte av denne typen har i noen grad bygd opp rutiner, noe som kan tolkes som at de ønsker å ha en beredskap dersom behovet skulle oppstå. Hver fjerde skoleleder ser at det kan være behov for klarere rutiner for bruk av tolk.

Kjennskapen til Nasjonalt tolkeregister er lav. Bare sju prosent av skolene kjenner registeret og bruker det, mens 21 prosent kjenner det, men bruker det ikke. Få skoler har ansatte med opplæring i bruk av tolk og bare tre prosent oppgir at ansatte har fått opplæring på kurs.

De som uttaler seg om tiltak for å få til et godt samarbeid med foresatte med innvandrerbakgrunn, peker på spesifikke tiltak så vel som det ordinære skole-hjem-samarbeidet. Sistnevnte kan også være grunnlaget for en noe tettere oppfølging og oppmerksomhet om særlige behov i den aktuelle målgruppen. Ikke sjelden er samarbeidet knyttet til overganger eller til mottak av nye elever. Tiltak omfatter også invitasjon til å møte foresatte med majoritetsbakgrunn i sosiale eller kulturelle arrangementer. Vi ser at mange av skolene driver samarbeid med eksterne, som voksenopplæring eller flyktningkonsulent, mens en del av skolene også vektlegger egne ressurser, ofte morsmålslærere eller tospråklige lærere i samarbeidet med hjemmene.

I svarene på spørsmålet som ble stilt om hva som kan gjøre det lettere å bruke tolk, nevner relativt mange billigere eller gratis tilgang til tolk. Lettere tilgang er et annet hovedanliggende, og dette handler om flere tolker, flere språk, bedre kvalitet, foruten lettere innpassing i tid når behovet er der. En del ser de akutte behovene for tolk som vanskelige å dekke, og her har vi sett at telefonbasert tolking har vært foreslått. Andre mener det ikke finnes reelle alternativer til en telefonbasert tolketjeneste for deres skole. De som har vært

inne på at tolk og foreldre tilhører samme sosiale miljø, eller at foreldre er skeptiske til bruk av tolk, ville kanskje finne telefontolking som en løsning.

Utfordringene i små kommuner har også vært vektlagt i forslag om samarbeid mellom kommuner eller skoler i spørsmål om tolketjeneste. I tillegg har det vært poengtert behov for oversikt over tilgjengelig tolketjeneste, behov for klarere rutiner, gjerne skriftliggjorte, behov for skoling i bruk av tolk, inkludert over telefon og forventningsavklaring ved bruk av tolk. Det synes å eksistere en spenning mellom nøye planlegging for bruk av tolk som et knapt og kostbart gode på den ene siden og på den andre siden situasjonsbestemt behov for tolk som kan oppstå plutselig, og hvor det kan være vanskelig å unngå å bruke elever til formålet.

8 Nasjonale sentre – kjennskap og brukertilfredshet

De nasjonale sentrene i grunnopplæringen skal bidra til at utdanningspolitikken blir iverksatt og gjennomført slik at alle barn, unge og voksne kan få en likeverdig og tilpasset opplæring av høy kvalitet i et inkluderende fellesskap. Det finns i alt ti slike sentre som på ulike fagområder har nøkkelroller for å utvikle kvaliteten i opplæringen. Vi gjør oppmerksom på at to av de ti nasjonale sentrene, folkehelsesenteret og læringsmiljøsenderet, har vært i drift i så kort tid at det er for tidlig å vurdere bruken av dem. De er derfor ikke tatt med i denne kartleggingen.

Slik presenteres sentrene i forslaget til statsbudsjett for 2012:⁵

Nasjonalt senter for fleirkulturell opplæring (Høgskolen i Oslo og Akershus)

Senteret skal gjennom verksemda si som nasjonalt ressurscenter bidra til auka kvalitet i opplæringstilbodet til minoritetsspråklege og bidra i arbeidet med å utvikle inkluderande, fleirkulturelle læringsfellesskap i barnehagen og grunnopplæringa.

Nasjonalt senter for naturfag i opplæringa (Universitetet i Oslo)

Senteret skal gjennom verksemda si som nasjonalt ressurscenter bidra til auka kvalitet i naturfagopplæringa. Senteret skal bidra til auka motivasjon og interesse for naturfaga i barnehagen og grunnopplæringa.

Nasjonalt senter for matematikk i opplæringa (NTNU)

Senteret skal gjennom verksemda si som nasjonalt ressurscenter bidra til auka kvalitet i matematikkopplæringa. Senteret skal bidra til auka motivasjon og interesse for faget. Senteret skal vidare bidra til å styrkje kompetansen i den grunnleggjande dupleiken rekning i barnehagen og grunnopplæringa.

Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning (Universitetet i Stavanger)

Senteret skal bidra til auka kvalitet i leseopplæringa. Senteret skal vere eit nasjonalt ressurscenter i arbeidet med å styrkje kompetansen i den grunnleggjande dupleiken lesing. Senteret skal gjennom verksemda si bidra til lesestimulering og leseglede i barnehagen og grunnopplæringa.

Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa (Høgskulen i Volda)

Senteret skal gjennom verksemda si som nasjonalt ressurscenter bidra til auka kvalitet i arbeidet med nynorsk i barnehagen og grunnopplæringa. Senteret skal vidare bidra til interesse og motivasjon for nynorsk i barnehagen og grunnopplæringa.

Nasjonalt senter for framandspråk i opplæringa (Høgskolen i Østfold)

⁵ <http://www.regjeringen.no/nn/dep/kd/Dokument/proposisjonar-og-meldingar/prop/2011-2012/prop-1-s-20112012/5/11.html?id=657510>

Senteret skal arbeide for auka kvalitet i framandspråkopplæringa og for at opplæringa skal få eit praktisk og variert innhald. Senteret skal gjennom verksemda si som nasjonalt ressurscenter bidra til auka motivasjon og interesse for framandspråk.

Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringa (Universitetet i Nordland)

Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringa skal bidra til auka kvalitet i kunst- og kulturfaga i barnehagen og grunnopplæringa. Senteret skal gjennom verksemda si som nasjonalt ressurscenter bidra til engasjement for faga og for auka interesse for kunst- og kulturfag i opplæringa.

Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning (Høgskolen i Sør-Trøndelag)

Senteret skal bidra til auka kvalitet i skriveopplæringa. Senteret skal vere eit nasjonalt ressurscenter i arbeidet med å styrkje kompetansen i den grunnleggjande dugleiken skiving. Senteret skal gjennom verksemda si bidra til skrivestimulering og skriveglede i barnehagen og grunnopplæringa.

Sentrene skal blant annet utvikle, systematisere og formidle gratis nettbaserte ressurser og støttemateriell. Videre skal de bidra med støtte og veiledning overfor primærmålgruppene for å styrke fagdidaktisk virksomhet og utvikling. Utdanningsdirektoratet har den faglige styringen av sentrene. Hensikten med denne undersøkelsen er å få informasjon fra sektoren om bruk av sentrene. Videre ønsker direktoratet å få vite i hvilken grad sentrene møter målgruppens behov. Det ble gjort en kartlegging våren 2012 av kjennskap til og brukertilfredshet med sentrene. Denne ble gjentatt våren 2014 med de samme spørsmålene.

8.1 Det er store forskjeller i hvor mange som bruker sentrene

De innledende spørsmålene i denne delen av undersøkelsen gjelder hvilke av de åtte sentrene som skoler og skoleeiere har hatt kontakt med i løpet av de to siste skoleårene. Tabell 8.1 viser at det er stor forskjell mellom sentrene når det gjelder hvor mange som har hatt kontakt med dem.

Tabell 8.1 Andel av skoler og skoleeiere som har hatt kontakt med hvert enkelt av de nasjonale sentrene i løpet av de to siste skoleårene. Beregnet antall brukere.

	Barneskole	1-10 skole	Ungdoms-skole	Grunn-skoler	Videre-gående	Alle skoler
... leseopplæring og leseforskning	45 %	46 %	41 %	44 %	34 %	43 %
... matematikk i opplæringen	31 %	41 %	51 %	36 %	40 %	37 %
... skriveopplæring og skriveforskning	22 %	22 %	38 %	24 %	39 %	26 %
... naturfag i opplæringen	7 %	14 %	16 %	10 %	39 %	14 %
... fremmedspråk i opplæringen	5 %	5 %	10 %	6 %	34 %	10 %
... flerkulturell opplæring	9 %	5 %	8 %	8 %	10 %	8 %
... nynorsk i opplæringa	2 %	4 %	4 %	3 %	13 %	4 %
... kunst og kultur i opplæringen	3 %	4 %	3 %	3 %	6 %	3 %
Kontakt med minst ett senter	57 %	65 %	62 %	60 %	69 %	61 %
Snitt sentre for de som har brukt minst ett	2,15	2,18	2,74	2,26	3,10	2,39
Antall (N=)	292	110	79	481	83	564
	Kommuner	Fylke	Skoleeiere	Beregnet antall	Endring	Endring %
... leseopplæring og leseforskning	52 %	73 %	55 %	1604	124	8 %
... matematikk i opplæringen	42 %	67 %	45 %	1373	243	22 %
... skriveopplæring og skriveforskning	28 %	53 %	31 %	976	316	48 %
... naturfag i opplæringen	11 %	40 %	15 %	509	-1	0 %
... fremmedspråk i opplæringen	13 %	47 %	18 %	388	-112	-22 %
... flerkulturell opplæring	18 %	40 %	21 %	351	71	26 %
... nynorsk i opplæringa	4 %	0 %	3 %	159	19	14 %
... kunst og kultur i opplæringen	4 %	7 %	4 %	126	56	80 %
Kontakt med minst ett senter	62 %	87 %	66 %	5487	717	15 %
Snitt sentre for de som har brukt minst ett	2,74	3,77	2,93			
Veiet antall (N=)	93	15	108			

Nederst i fjerde kolonne av tabell 8.1 har vi beregnet et tall på landsbasis for hvor mange forskjellige brukere som har hatt kontakt med hvert enkelt senter i løpet av de to siste skoleårene. Her er tall for skoler og skoleeiere slått sammen. Det er stor variasjon, fra Senter for leseopplæring og leseforskning, som har hatt kontakt med over 1600 ulike brukere, til Senter for kunst og kultur med bare 126 forskjellige brukere.

Det mest slående ved tabell 8.1, når vi sammenlikner den med tilsvarende tabell fra 2012 (Vibe 2012:18), er hvor like tallene er over tid. Vi har sortert sentrene etter hvor mange skoler som har hatt kontakt med dem, og rekkefølgen er akkurat den samme som to år tidligere. Den viktigste endringen er en samlet vekst i bruken av sentrene på ca. 15 prosent, men denne veksten er ikke jevnt fordelt på sentrene. Senter for fremmedspråk i opplæringen har, som det eneste, opplevd en reduksjon i bruken på 22 prosent, som ser ut til å forklares med mindre bruk av sentrets tjenester på barneskoler og 1-10 skoler. Senter for naturfag i opplæringen står på stedet hvil. Størst absolutt vekst i antall brukere har Senter for skriveopplæring og skriveforskning, mens Senter for kunst og kultur i opplæringen har den største relative veksten.

Vi ser at det er forskjeller mellom sentrene i omfang av kontakt, men også mellom de ulike brukergruppene når det gjelder hvilke sentre de har hatt kontakt med. 60 prosent av grunnskolene og 69 prosent av de videregående skolene har hatt kontakt med minst ett senter. 62 prosent av kommunene og alle 13 av 15 fylker har hatt kontakt med minst ett senter. Vi ser også at det er en variasjon mellom brukergruppene når det gjelder hvor mange sentre de har hatt kontakt med for de som de har hatt kontakt med minst ett senter, fra 2,15 for barneskolene til 3,77 for fylkeskommunene.

Lesesenteret står i en særstilling ved barneskolene og 1-10 skolene, der omtrent 45 prosent har vært i kontakt. Andelen er nesten like høy blant ungdomsskolene, men her brukes Senter for matematikk i opplæringen i enda større utstrekning (51 prosent). Bruken av sentrene på kommunenivå avspeiler den vi finner blant grunnskolene, ved at det er de samme to sentrene som nevnes av klart flest. Ved de videregående skolene er bruksandelene omtrent de samme for de fem første sentrene i tabellen. Det er en klar i tabellen til at bruken av sentrene øker med klassetrinn og at bruken spres på flere sentre jo høyere trinn vi beveger oss mot. Særlig påtakelig er dette for sentrene for matematikk, naturfag og fremmedspråk. Det er på fylkesnivå vi finner den mest utstrakte bruken. To sentre utmerker seg med særlig lav kontaktandel, nemlig Senter for nynorsk i opplæringa og Senter for kunst og kultur i opplæringen.

Bruken av sentrene avspeiler nok i stor grad skolenes satsing på utvikling av grunnleggende ferdigheter. Det er neppe en tilfeldighet at lesesenteret, matematikksenteret og skrivesenteret er de tre som kommer ut med klart flest brukere. Senteret for flerkulturell opplæring treffer en mindre, men klart definert målgruppe med spesifikke behov. Ved å koble disse opplysningene til svarene på spørsmål om bruk av tolk i skolen fra kapittel 7, finner vi at 27 prosent av skolene som har minst 10 prosent foresatte med svake norskerdigheter har hatt kontakt med Senter for flerkulturell opplæring, mot bare tre prosent av skolene som ikke har slike foresatte (ikke vist i egen tabell). Nynorsksenteret og senter for kunst og kultur ser ut til å falle gjennom i sammenlikning med de andre sentrene fordi de ikke hører til områder med høy prioritet. Den reelle begrunnelsen for nynorsksenteret er nok dessuten mye videre enn å tilby Skole-Norge gratis nettbaserte ressurser til bruk i undervisningen.

8.2 Store skoler og kommuner bruker sentrene mest

Det er en usedvanlig klar og entydig sammenheng mellom skolestørrelse og andelen som har hatt kontakt med et eller flere av de nasjonale sentrene. De mellomstore er i større grad i kontakt med sentrene enn de små og de store mer enn de mellomstore. Dette gjelder nesten uten unntak, også når vi ser på hvert enkelt av de åtte sentrene.

Mønsteret er helt likt det vi fant i 2012 og synes å være enda tydeligere nå enn den gangen. Her er det, med ett unntak, en lineær sammenheng mellom skolestørrelse og andelen som har hatt kontakt med sentrene. Unntaket gjelder Senter for nynorsk i opplæringa. Forklaringen på dette er at skolene de har kontakt med ofte er i nynorskområder der det samtidig er få store skoler. Av de i alt 14 grunnskolene som har hatt kontakt med senteret er 10 små eller mellomstore skoler med nynorsk som målform. Seks av 11 videregående skoler som har hatt kontakt med senteret er mellomstore skoler på Sør- og Vestlandet. Mens 10 prosent av grunnskoler med nynorsk som målform har hatt kontakt med nynorsksenteret, gjelder dette bare en prosent

av bokmålsskolene. Hvis dette er representativt for hele populasjonen av skoler, betyr det at omtrent 70 prosent av grunnskolene som har hatt kontakt med nynorsksenteret i løpet av de siste to skoleårene er nynorskskoler. Dette er nøyaktig det samme vi fant for to år siden med et annet utvalg av skoler.

Tabell 8.2 Andel av skoler som har hatt kontakt med hvert enkelt av de nasjonale sentrene i løpet av de to siste skoleårene etter nivå og elevtall

Har skolen hatt kontakt med Nasjonalt senter for...	Grunnskoler			Videregående skoler		
	De minste	De mellomstore	De største	De minste	De mellomstore	De største
..leseopplæring og leseforskning	38 %	45 %	50 %	16 %	36 %	48 %
..matematikk i opplæringen	28 %	38 %	42 %	16 %	36 %	68 %
..skriveopplæring og skriveforskning	13 %	28 %	29 %	24 %	39 %	52 %
..naturfag i opplæringen	9 %	8 %	13 %	24 %	45 %	44 %
..fremmedspråk i opplæringen	3 %	4 %	11 %	8 %	42 %	48 %
..flerkulturell opplæring	1 %	7 %	17 %	12 %	6 %	12 %
..nynorsk i opplæringa	6 %	2 %	1 %	0 %	27 %	8 %
..kunst og kultur i opplæringen	2 %	3 %	4 %	0 %	9 %	8 %
Andel som har hatt kontakt med minst ett senter	49 %	60 %	69 %	40 %	76 %	88 %
Antall sentre blant de som har hatt kontakt med minst ett	2,04	2,25	2,42	2,50	3,20	3,27
Antall (N)	141	190	150	25	33	25

Det er et tankekors at små skoler i betydelig mindre grad enn store bruker de tjenestene som tilbys fra de nasjonale sentrene, både når det gjelder kontakt med sentrene og bruk av nettsidene. Dette kan ha betydning for undervisningskvaliteten, slik at elever ved små skoler risikerer å få et dårligere tilbud enn elever ved store skoler. Siden det her blant annet dreier seg om gratis ressurser formidlet over nett og det offentlige setter av betydelige ressurser for at slike tjenester skal kunne tilbys alle skoler uten at det krever stor egeninnsats og egne ressurser, er det urovekkende at vi finner så systematiske forskjeller etter skolestørrelse. Det reelle behovet for denne typen tjenester kan nemlig være minst like stort ved små skoler som ved store, fordi små skoler ofte vil ha et mindre rikt fagmiljø å hente ressurser fra enn store.

Også blant kommunene finner vi en entydig og sterk sammenheng mellom størrelse og grad av kontakt med de nasjonale sentrene, slik det var tilfelle også i 2012. Sammenhengen mellom antall innbyggere og antall sentre kommunene har vært i kontakt med er enda sterkere enn den vi allerede har vist for skolene. Mens under halvparten av de minste kommunene har hatt kontakt med minst ett senter, og i gjennomsnitt 2,18 skoler pr kommune, gjelder dette 81 prosent av de største kommunene og de har hatt kontakt med 3,45 i gjennomsnitt.

Tabell 8.3 Andel av kommuner som har hatt kontakt med hvert enkelt av de nasjonale sentrene i løpet av de to siste skoleårene etter nivå og elevtall

Har skoleeier hatt kontakt med Nasjonalt senter for...	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer
..leseopplæring og leseforskning	40 %	50 %	68 %
..matematikk i opplæringen	31 %	36 %	63 %
..skriveopplæring og skriveforskning	24 %	20 %	42 %
..naturfag i opplæringen	7 %	6 %	23 %
..fremmedspråk i opplæringen	3 %	11 %	27 %
..flerkulturell opplæring	4 %	8 %	45 %
..nynorsk i opplæringa	3 %	5 %	3 %
..kunst og kultur i opplæringen	4 %	0 %	8 %
Andel som har hatt kontakt med minst ett senter	45 %	49 %	81 %
Antall sentre blant de som har hatt kontakt med minst ett	2,18	2,56	3,45
Veiet antall (N)	38	37	27

Siden analysene både på skole- og kommunenivå viser at størrelse har stor betydning for om skolene og skoleeierne har hatt kontakt med de nasjonale sentrene og hvor mange sentre de har hatt kontakt med, skal vi se nærmere på om det også har betydning for skolenes kontakt med sentrene om de ligger i en stor eller liten kommune.

Tabell 8.4 Andel av skolene som har hatt kontakt med minst ett nasjonalt senter i løpet av siste to skoleår etter skolestørrelse og innbyggertall i kommunen.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Fylkes- kommune	Alle
De minste	56 %	40 %	53 %	40 %	48 %
De mellomstore	71 %	59 %	59 %	76 %	62 %
De største		58 %	70 %	88 %	72 %
Alle	60 %	50 %	64 %	69 %	61 %

Tabell 8.4 viser at det ikke er noe systematisk sammenheng mellom størrelsen på kommunen og om det dreier seg om en grunnskole eller videregående skole og sannsynligheten for å ha kontakt med de nasjonale sentrene, men de videregående skolene har mer kontakt enn grunnskolene. Det er skolestørrelsen som avgjør, og ikke kommunestørrelsen. Dermed er det ikke slik at små skoler i små kommuner har ekstra liten kontakt i forhold til små skoler i store kommuner, mens store skoler i store kommuner har tilsvarende stor kontakt i forhold til store skoler i mindre kommuner. For skolene er det skolestørrelsen og ikke kommunestørrelsen som har betydning for kontakten med de nasjonale sentrene.

8.3 Små geografiske forskjeller

Figur 8.5 viser at det er ubetydelig variasjon i kontaktandel med de nasjonale sentrene på skolenivå etter landsdel. Når skolene først har kontakt med sentre, er det en tendens til at skoler i Oslo og Akershus har kontakt med flest sentre.

Tabell 8.5 Andel av skoler som har hatt kontakt med hvert enkelt av de nasjonale sentrene i løpet av de to siste skoleårene etter landsdel

Har skolen hatt kontakt med Nasjonalt senter for...	Oslo og Akershus	Østlandet	Sør- og Vestlandet	Midt- og Nord-Norge
..leseopplæring og leseforskning	40 %	38 %	45 %	45 %
..matematikk i opplæringen	41 %	40 %	30 %	42 %
..skriveopplæring og skriveforskning	30 %	25 %	24 %	30 %
..naturfag i opplæringen	25 %	13 %	11 %	14 %
..fremmedspråk i opplæringen	11 %	9 %	12 %	8 %
..flerkulturell opplæring	10 %	10 %	6 %	8 %
..nynorsk i opplæringa	1 %	3 %	9 %	1 %
..kunst og kultur i opplæringen	4 %	3 %	1 %	7 %
Andel som har hatt kontakt med minst ett senter	57 %	60 %	60 %	65 %
Antall sentre blant de som har hatt kontakt med minst ett	2,83	2,36	2,29	2,38
Antall (N)	81	143	198	142

Oslo og Akershus utmerker seg ved relativt høy andel av skolene som har hatt kontakt med Senter for naturfag i opplæringen. Det kan se ut til at geografisk nærhet kan ha en betydning for kontaktmønsteret. Nynorsksenteret er mest brukt på Sør- og Vestlandet der vi finnes flest nynorskskoler, mens det er en relativt høy andel brukere av kunst og kultursenteret i Bodø i Midt- og Nord-Norge.

8.4 Flere formål for kontakten med sentrene

Skoler og skoleeiere er spurt om hva som var formålet med den kontakten de hadde med de nasjonale sentrene. Tabell 8.6 viser at det er to formål som ser ut til å være av særlig viktighet når skolene har kontakt med sentrene, på den ene siden forespørslers om faglige spørsmål og bruk av faglige ressurser og på den andre siden kompetanseutvikling og etter- og videreutdanning.

Tabell 8.6 Skolenes formål for kontakt med de nasjonale sentrene

Hva var formålet for kontakten med Nasjonalt senter for..	Forespørslers om faglige spørsmål / bruk av faglige ressurser	Samarbeid om skoleutvikling	Kompetanseutvikling/ etter- og videreutdanning	Deltakelse i prosjekter	Annet (hva?)	Sum	Antall (N)
..leseopplæring og leseforskning	56 %	18 %	49 %	15 %	3 %	141 %	241
..matematikk i opplæringen	55 %	23 %	50 %	10 %	5 %	143 %	208
..skriveopplæring og skriveforskning	50 %	24 %	40 %	16 %	3 %	133 %	149
..naturfag i opplæringen	60 %	15 %	39 %	26 %	1 %	141 %	80
..fremmedspråk i opplæringen	63 %	16 %	46 %	19 %	4 %	148 %	57
..flerkulturell opplæring	64 %	32 %	57 %	28 %	11 %	192 %	47
..nynorsk i opplæringa	44 %	12 %	32 %	16 %	12 %	116 %	25
..kunst og kultur i opplæringen	47 %	32 %	11 %	37 %	0 %	127 %	19

Det kan være noen avvik mellom tallene fra 2014 og 2012 for hvert enkelt senter. Hovedinntrykket er likevel det samme som da ved at det er forespørslers og faglige spørsmål og kompetanseutvikling som er de viktigste formålene med kontakten. Naturfagsenteret, senter for flerkulturell opplæring og senter for kunst og kultur skiller seg noe ut i forhold til de øvrige ved at særlig mange skoler oppgir at deltakelse i prosjekter er

formålet med kontakten. Senter for flerkulturell opplæring og senter for fremmedspråk kontaktes av skoler som i særlig grad trekker på senterets faglige ressurser, men vi må huske på at grunnlagstallene er små. Sumkolonnen forteller at det oppgis i gjennomsnitt omtrent 1,4 formål for kontakten med sentrene og variasjonen mellom sentrene er liten, men Senter for flerkulturell opplæring får oftere henvendelser fra skoler med flere formål med henvendelsen enn de andre sentrene. En del skoler har spesifisert nærmere andre formål med kontakten enn de fire oppgitte kategoriene. Dette gjengis i tabell 8.7. Vi ser at bruk av nettsidene går igjen i svært mange av kommentarene. Vi har her valgt å ikke gjenta likelydende kommentarer.

Tabell 8.7 Nærmere spesifiserte «annet»svar med hensyn til formål for kontakt for skoler

Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning:

Benyttet nettressursene

Konferanse

Nasjonalt senter for matematikk i opplæringen:

Benyttet nettressursene

Konferanse

Nettverk mellom skoler med kursleder fra matematikksentret

Ny GIV

Oppbygging og utvikling av realfagsrom

Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning :

Benyttet nettressursene

Vi er med i Leselos, som er utviklet av senter for leseforskning.

Ny GIV

Lærere fra skolen deltar i skrivesenterets vurderingspanel

Nasjonalt senter for naturfag i opplæringen:

Info om nettressurser

Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen:

Brukt nettressurs

Seminar

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring:

Konferanser

NAFO-skole

Skolen har til nå hatt administrativt, pedagogisk og personalmessig ansvar for kommunens

tospråklige opplæring

Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa:

Bruk av nettsida

TIPS

Også skoleeierne er bedt om å oppgi hva som var formålet for kontakten med de nasjonale sentrene (tabell 8.8). En viktig forskjell mellom skolene og skoleeierne er at de sistnevnte oppgir i gjennomsnitt flere formål for kontakten, i gjennomsnitt 1,5 til 2,2 formål. Ellers legges samme vekt på faglige forespørsler og på kompetanseutvikling og etter- og videreutdanning. Senter for flerkulturell opplæring får oftere henvendelser fra skoleeiere med flere formål med henvendelsen enn de andre sentrene.

Tabell 8.8 Skoleeierne formål for kontakt med de nasjonale sentrene

Hva var formålet for kontakten med Nasjonalt senter for...	Forespørsler om faglige spørsmål / bruk av faglige ressurser	Samarbeid om skoleutvikling	Kompetanseutvikling/ etter- og videreutdanning	Deltakelse i prosjekter	Annet (hva?)	Sum	Veiet antall (N)
..leseopplæring og leseforskning	56 %	37 %	57 %	19 %	8 %	177 %	59
..matematikk i opplæringen	59 %	34 %	71 %	22 %	8 %	194 %	49
..skriveopplæring og skriveforskning	63 %	29 %	62 %	7 %	5 %	166 %	34
..naturfag i opplæringen	67 %	33 %	53 %	32 %	8 %	193 %	16
..fremmedspråk i opplæringen	62 %	22 %	56 %	35 %	10 %	185 %	19
..flerkulturell opplæring	66 %	27 %	69 %	43 %	18 %	223 %	22
..nynorsk i opplæringa	57 %	23 %	48 %	20 %	0 %	148 %	4
..kunst og kultur i opplæringen	48 %	22 %	31 %	15 %	32 %	148 %	5

Også skoleeierne har spesifisert sine «annet»svar nærmere. Igjen er det mange som nevner bruk av nettsidene, noe vi kommer tilbake til siden det er stilt egne spørsmål om bruk av disse.

Tabell 8.9 Nærmere spesifiserte «annet»svar med hensyn til formål for kontakt for skoleeiere

Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning:

Arbeid med leseplan

Bruk av nettsidene

Har tidligere vært med i prosjekter

Informasjon / oppdatering

Ny Giv

Nasjonalt senter for matematikk i opplæringen:

"Alle teller", info på nett, kurs for lærere, NY GIV

Bruk av nettsidene

Samarbeid med skolefaglig nettverk

Spørsmål om Kengurukonkurransen. Motivering i kommunen.

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring:

Bruk av nettsidene

Kommunale skoleiernetttverk

Med i skoleiernetttverket + arbeidsgruppen for nettverket

Nettverksarbeid

Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning:

Bruk av nettsidene

Deltakelse på konferanser. Satsingsområde "GNIST", info på nett.

Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen

Bruk av nettsidene

Oppstart av arabisk programfag

8.5 Tilfredshet med det de nasjonale sentrene leverer

Tabell 8.10 viser at det er allmenn tilfredshet med det de nasjonale sentrene leverer til skolene. Bare helt unntaksvis svarer skolene at de i liten grad er tilfredse med leveransene, mens omtrent halvparten er i noen grad tilfredse og omtrent like mange i stor grad.

Tabell 8.10 Grad av tilfredshet i forhold til forventningene om leveranser fra sentrene. Skolene.

I hvilken grad har leveransene fra og samarbeidet med Nasjonalt senter for	I liten grad	I noen grad	I stor grad	Ubesvart	Sum	Antall (N)
..leseopplæring og leseforskning	1 %	46 %	49 %	3 %	100 %	241
..matematikk i opplæringen	1 %	45 %	49 %	6 %	100 %	208
..skriveopplæring og skriveforskning	2 %	46 %	45 %	7 %	100 %	149
..naturfag i opplæringen	1 %	43 %	49 %	8 %	100 %	80
..fremmedspråk i opplæringen	2 %	49 %	42 %	7 %	100 %	57
..flerkulturell opplæring	0 %	51 %	43 %	6 %	100 %	47
..nynorsk i opplæringa	8 %	40 %	40 %	12 %	100 %	25
..kunst og kultur i opplæringen	0 %	58 %	37 %	5 %	100 %	19
...svart til forventningene?						

Det er en svak, men likevel ganske entydig tendens til noe større tilfredshet med de sentrene som flest skoler har hatt kontakt med. Dette samsvarer med det vi fant i 2012. Det er dessuten særlig mange som ikke besvarer spørsmålet om senter for nynorsk i opplæringa. Dette er vanskelig å forklare, ettersom spørsmålet bare er stilt til skoler som har hatt kontakt med senteret.

Det samme spørsmålet om tilfredshet er også stilt skoleeierne. Her er brukerne få og svarfordelingene tilsvarende usikre. For de to minst brukte sentrene dreier det seg om en håndfull brukere, så tallene herfra skal ikke tillegges betydning. Skoleeierne er litt mer tilfredse enn skolene, men forskjellene er små. Også blant skoleeierne er det bare helt unntaksvis at noen svarer at de i liten grad er tilfreds.

Tabell 8.11 Grad av tilfredshet i forhold til forventningene om leveranser fra sentrene. Skoleeierne.

I hvilken grad har leveransene fra og samarbeidet med Nasjonalt senter for	I liten grad	I noen grad	I stor grad	Ubesvart	Sum	Veiet antall (N)
..leseopplæring og leseforskning	2 %	41 %	55 %	2 %	100 %	59
..matematikk i opplæringen	3 %	25 %	71 %	2 %	100 %	49
..skriveopplæring og skriveforskning	2 %	44 %	54 %		100 %	34
..naturfag i opplæringen		40 %	60 %		100 %	16
..fremmedspråk i opplæringen		62 %	38 %		100 %	19
..flerkulturell opplæring	4 %	36 %	60 %		100 %	22
..nynorsk i opplæringa		(57 %)	(43 %)		100 %	4
..kunst og kultur i opplæringen	(32 %)	(37 %)	(31 %)		100 %	5
...svart til forventningene?						

8.6 Bruk av sentrenes nettsteder

Skolene er bedt å svare på om de bruker de nasjonale sentrenes nettsteder og hvor ofte de i så fall gjør det. Bruken av nettstedene er generelt mer utbredt enn direkte kontakt med sentrene. Det er samtidig en nær sammenheng mellom andelen av skolene som oppgir at de har hatt kontakt med det enkelte senter og om de bruker senterets nettsted. Tallene vi får er svært like de vi fikk i 2012.

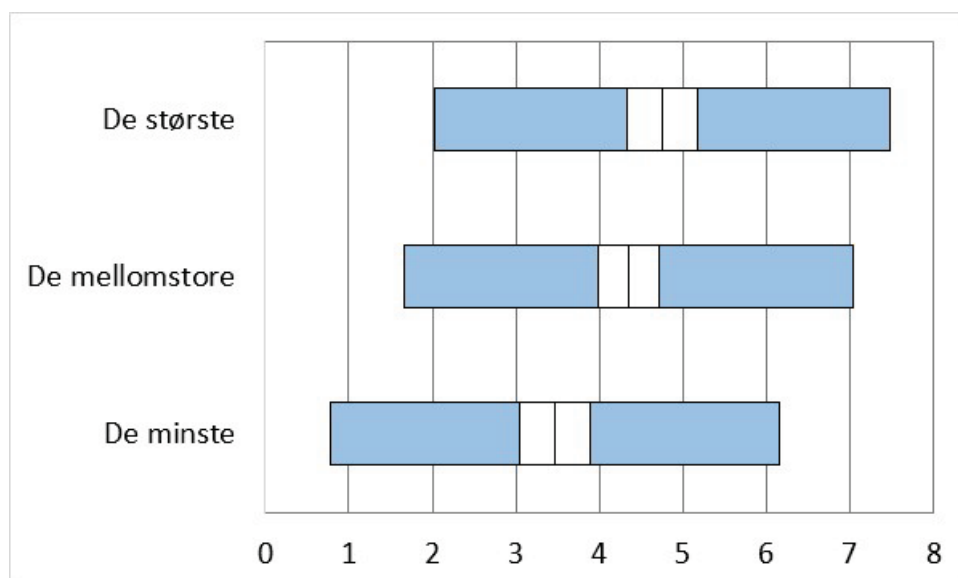
Tabell 8.12 Hvor ofte bruker skolene nettstedene til de åtte nasjonale sentrene?

Bruk av nettstedet til Nasjonalt senter for...	Aldri	Sjeldnere enn hver måned	En til tre ganger per måned	Ukentlig eller oftere	Ubesvart	Sum	Antall (N)
..leseopplæring og leseforskning	13 %	52 %	24 %	3 %	8 %	100 %	521
..matematikk i opplæringen	16 %	47 %	25 %	3 %	9 %	100 %	521
..skriveopplæring og skriveforskning	23 %	45 %	18 %	3 %	12 %	100 %	521
..naturfag i opplæringen	27 %	43 %	13 %	2 %	15 %	100 %	521
..fremmedspråk i opplæringen	44 %	35 %	6 %	0 %	15 %	100 %	521
..flerkulturell opplæring	47 %	32 %	5 %	0 %	15 %	100 %	521
..nynorsk i opplæringa	50 %	28 %	4 %	0 %	17 %	100 %	521
..kunst og kultur i opplæringen	50 %	31 %	2 %	0 %	17 %	100 %	521

Mens til sammen 79 prosent av skolene bruker nettstedet til lesesenteret, gjør et mindretall av disse det en gang i måneden eller oftere. Tilsvarende gjelder for de andre sentrene. Andelen ubesvart øker når andelen som har hatt kontakt med senteret synker, noe som er helt naturlig. Her er det god grunn til å sette likhetstegn mellom «Ubesvart» og «Aldri».

Nettsidene til nynorsksenteret og til senteret for kunst og kultur er de som er minst brukt. En nærmere undersøkelse viser at 58 prosent av bokmålsskolene aldri bruker nettsidene til dette senteret, mot 38 prosent av nynorskskolene. I tillegg har 17 prosent av skolene latt være å svare på spørsmålet om bruk av nynorsksenterets nettsider. Fordi 78 prosent av skolene i undersøkelsen er bokmålsskoler, utgjør disse skolene likevel to tredjedeler av brukerne av nynorsksenterets nettsted. Dette er for øvrig omtrent nøyaktig de samme tallene vi fant i 2012. Med unntak av at bokmålsskoler bruker nettstedet til matematikksenteret oftere enn nynorskskoler, er det ingen signifikant forskjell mellom nynorskskoler og bokmålsskoler i bruk av nettstedene til noen av de andre sentrene.

For å undersøke forskjellen i bruk av nettsidene mellom store og små skoler, har vi laget en enkelt indeks som viser hvor mange nettsider skolene i gjennomsnitt har brukt. Figur 8.1 viser gjennomsnitt, statistisk usikkerhet og standardavvik.

Figur 8.1 Antall nettsteder for de nasjonale sentrene som skolene har brukt. Gjennomsnittsverdi, standardavvik og konfidensintervall på 95 % nivå. Etter skolestørrelse.

Streken midt på stolpen viser gjennomsnittet, de små, lyse feltene gjengir den statistiske usikkerheten, mens de brede feltene viser standardavviket. Mens de minste skolene har brukt i gjennomsnitt 3,5 nettsteder, er

tallet for de største skolene 4,8 nettsteder. Denne forskjellen er statistisk signifikant. Forskjellen mellom store og små skoler i bruk av nettstedene er likevel mindre enn for kontakt med sentrene.

Terskelen for å bruke nettstedene er lavere enn terskelen for å ha direkte kontakt med sentrene. For å illustrere sammenhengen mellom kontakt med senteret og bruk av senterets nettsted, bruker vi lesesenteret som eksempel.

Tabell 8.13 Bruk av Lesesenterets nettsider og kontakt med senteret

Besøk på nettstedet til Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning	Har skolen hatt kontakt med Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning i løpet av de to siste skoleårene?			Antall (N)
	Nei	Ja	Sum	
Aldri	96 %	4 %	100 %	69
Sjeldnere enn hver måned	50 %	50 %	100 %	269
En til tre ganger per måned	35 %	65 %	100 %	126
Ukentlig eller oftere	18 %	82 %	100 %	17
Ubesvart	82 %	18 %	100 %	40
Alle	54 %	46 %	100 %	521

46 prosent ⁶ av skolene har hatt kontakt med lesesenteret i løpet av de to siste skoleårene, mens tabell 8.12 viste at til sammen 78 prosent av skolene bruker senterets nettsider. Av de 13 prosentene som aldri bruker nettsidene, er det 4 prosent som har hatt kontakt med senteret. Av de 24 prosent som bruker nettsidene en til tre ganger i måneden har 65 prosent hatt kontakt med senteret. Når vi prosentuerer tabellen motsatt vei, blir sammenhengen enda tydeligere.

Tabell 8.14 Kontakt med lesesenteret og bruk av senterets nettsider

Besøk på nettstedet til Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning	Har skolen hatt kontakt med Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning i løpet av de to siste skoleårene?		
	Nei	Ja	Alle
Aldri	24 %	1 %	13 %
Sjeldnere enn hver måned	48 %	56 %	52 %
En til tre ganger per måned	16 %	34 %	24 %
Ukentlig eller oftere	1 %	6 %	3 %
Ubesvart	12 %	3 %	8 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N)	280	241	521

Av de som har hatt kontakt med lesesenteret bruker til sammen 91 prosent senterets nettsted, mot 64 prosent av de som ikke har hatt kontakt med senteret. Det er nesten dobbelt så mange som bruker nettstedet i forhold til de som har hatt kontakt med lesesenteret, og nesten alle de som har hatt kontakt med senteret bruker nettstedet.

8.7 Oppsummering

Bruken av og tilfredsheten med de nasjonale sentrene for grunnopplæringen ble kartlagt i 2012 og en tilsvarende undersøkelse ble gjennomført våren 2014. Totalt sett har sentrene fått omtrent 15 prosent flere brukere i løpet av de to årene, men ellers er bildet lite endret.

Det er store forskjeller mellom sentrene når det gjelder hvor mange skoler og skoleeiere som har hatt kontakt med dem i løpet av de to siste skoleårene. Senteret for leseopplæring og leseforskning har hatt kontakt med

⁶ Andelen som oppgir å ha hatt kontakt med lesesenteret avviker med tre prosentpoeng fra det som er vist i tabell 8-1. Dette skyldes at færre har besvart spørsmålet om bruk av nettsidene enn spørsmålet om kontakt med senteret.

over 1600 skoler og skoleeiere og matematikksenteret nærmere 1400, mens nynorsksenteret har hatt kontakt med 160 og senteret for kunst og kultur i opplæringen færre enn 130. Disse tallene gjelder for skoler og skoleeiere sett under ett på landsbasis og er beregnet ut fra de kontaktandelene undersøkelsen viser. Videregående skoler og ungdomsskoler har kontakt med flere sentre enn barneskoler og 1-10 skoler.

Størrelse har en helt avgjørende betydning for hvor stor andel som har hatt kontakt med ett eller flere sentre og hvor mange sentre de har hatt kontakt med. Dette gjelder for skoler så vel som skoleeiere. Skoler med få elever og kommuner med få innbyggere bruker i betydelig mindre grad sentrene enn store skoler og store kommuner. Det er imidlertid ikke slik at dette gir en dobbelt effekt, slik at små skoler i små kommuner bruker sentrene i enda mindre grad enn små skoler i store kommuner. For skolene er det skolestørrelsen og ikke kommunestørrelsen som har betydning for kontakten med de nasjonale sentrene.

Det er et tankekors at små skoler i betydelig mindre grad enn store bruker de tjenestene som tilbys fra de nasjonale sentrene. Siden det her blant annet dreier seg om gratis ressurser formidlet over nett og det offentlige setter av betydelige ressurser for at slike tjenester skal kunne tilbys alle skoler uten at det krever stor egeninnsats og egne ressurser, er det urovekkende at vi finner så systematiske forskjeller etter skolestørrelse.

Skolene kan ha flere formål for kontakten med sentrene, men det er på den ene siden forespørsler om faglige spørsmål og bruk av faglige ressurser og på den andre siden kompetanseutvikling og etter- og videreutdanning som veier tyngst. Skoleeierne legger enda større vekt på kompetanseutvikling og etter- og videreutdanning enn skolene.

Det er generell tilfredshet med det som de nasjonale sentrene leverer til skoler og skoleeiere. Det er bare helt unntaksvis at brukerne i liten grad er tilfreds. De deler seg omtrent likt mellom å være i noen grad og i stor grad tilfreds. Skoleeierne er litt mer tilfreds enn skolene, og brukerne av de sentrene som har mest kontakt med skolene er de mest tilfredse.

Skolene bruker de nasjonale sentrenes nettsted i større grad enn de har direkte kontakt med dem. Bruken av nettstedene følger imidlertid samme mønster som kontakten med sentrene når det gjelder hvilke sentre som har flest nettstedsbukere og hvilke som har færrest. Med lesesenteret som eksempel viser undersøkelsen at så godt som alle som har hatt kontakt med senteret også har brukt senterets nettsider, mens nettsidene brukes av nesten dobbelt så mange i forhold til hvor mange skoler som har hatt kontakt med senteret.

Referanser

- Høst, Håkon, Asgeir Skålholdt og Torgeir Nyen (2010). *Om potensialet for å få bedriftene til å ta inn flere lærlinger. En kartlegging av norske bedrifters vurdering av lærlingordningen*. Oslo, NIFU arbeidsnotat 10/2012.
- Vibe, Nils og Nina Sandberg (2010). *Spørsmål til Skole-Norge våren 2010. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo, NIFU rapport 14/2010.
- Vibe, Nils (2010). *Spørsmål til Skole-Norge høsten 2010. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo, NIFU rapport 40/2010.
- Vibe, Nils (2012). *Spørsmål til Skole-Norge våren 2012. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo, NIFU rapport 21/2012.
- Vibe, Nils og Elisabeth Hovdhaugen (2012). *Spørsmål til Skole-Norge høsten 2012. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo, NIFU rapport 47/2012.
- Vibe, Nils (2013). *Spørsmål til Skole-Norge våren 2013. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo, NIFU rapport 25/2013.

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no